
ACADEMIÆ HARVARDIANÆ SIGILLUM
VE RI TAS
1638.
FROM THE
DONATION FUND
OF
MDCCCXLII.

CENSORINUS

DE

DIE NATALI

EX RECENSIONE

ET

CUM ADNOTATIONIBUS

D. JOANNIS SIGISMUNDI GRUBER.

ACCEDUNT

INCERTI SCRIPTORIS FRAGMENTUM

ANTEA CENSORINO TRIBUTUM

NEC NON NOTITIA CENSORINIANA LITERARIA

ATQUE

INDICES COPIOSISSIMI.

EDITIO ALTERA.

NORIMBERGAE,

APUD J. L. S. LECHNER.

1810.

PRAEFATIO.

Novam hanc Cenſorini editionem caſui, quo hic auctor a me diu deſideratus in meas tandem pervenit manus, tantummodo eſſe adſcribendam, non eſt, quod inficias eam; mihi enim non ignotum erat, perpaucas exſtare editiones, et abhinc ſexaginta annis alteram Goetzii huius ſcriptoris iamiam prodiiſſe editionem, quae praeterea textum ſaltem exhibebat nudum.

Lectis variis doctorum virorum de Cenſorino iudiciis, inter quae illud Heineccii quam maxime deſiderium, hunc ſcriptorem evolvendi legendique, accenderet, commotus ſum, quum de iudicii veritate perſua-

persuasus convictusque essem, variaeque eruditionis documenta ipso in libro mihi essent obvia, huic scriptori aliquid otii impendere, eumque adnotationibus passim illustrare.

Quod meum erat studium, primum textum melius interpungendum, erroresque typographicos, qui mihi in oculos incurrebant, exstirpandos curavi, deinde locis nonnullis, qui illustratione egere mihi videbantur, tum alia loca addidi congrua vel parallela, tum notas adspersi, quae non rem tractatam modo attingunt, sed etiam recentiorum opiniones de eadem re concernunt atque adfirmant.

Spero fore, ut viri docti meum conatum, hunc scriptorem non satis, ut par est, cognitum literarum cupidis de novo commendandi, meamque ad eum illustrandum adhibitam operam ne tetrica fronte excipiant, nec possum, quin profitear, me, si mihi vita contigerit, maiorem in posterum esse paraturum editionem, quae Lindenbro-

denbrogii aliorumque commentarios contineat.

Notitiam Cenſorinianam literariam, quam Cel. D. Panzer, Senex Venerandus, ex ſuis Typographiae Annalibus benevole ſupplendam curavit, mecumque communicavit, et Cel. Nagelii, Profeſſoris quondam Altorfini, Programma loca quaedam Cenſorini emendans praemiſi, Varias Lectiones, quas ex Cenſorini editione Pariſienſi de anno 1519. antea nunquam collata excerpſi, quam Cel. D. Siebenkees, quae ſua eſt humanitas, ex Bibliotheca Altorfina, quum mea Cenſorini editio quidem usque ad pag. 96. typis jam eſſet mandata, una cum editione Havercampiana mihi expedité eſt ſuppeditatus, ad calcem addidi, atque Indices, quae editionem ornant Lindenbrogianam, adjunxi, rerumque Indices vero paſſim auxi, atque interpretationem, ubi eam neceſſariam duxi, addere non dubitavi, cum praeſertim non ignoro, indicem locupletem uſum libri

maxima-

maximopere promovere, et non iuventuti ſtudioſae tantum, verum etiam cuilibet literarum cultori aliquid utilitatis eſſe allaturum.

Dabam Norimbergae die V ante Idus Auguſti MDCCCIV.

BREVIS

BREVIS NOTITIA LITERARIA
DE
CENSORINO
IN TRES AETATES DIGESTA *).

AETAS I. NATALIS.
Ab Editione prima usque ad annum 1581.

Qua aetate Jo. Rivius, Aldus Manutius atque Elias Vinetus de Censorino sunt meriti.

Censorinus de Die Natali. Epicteti Enchiridion interprete Angelo Politiano; Cebetis tabula. Basilius. Plutarchus de invidia et odio. Bononiae per Benedictum Hectoris Bonon. MCCCCLXXXXVII. quarto idus Maii. fol.

Editio princeps Censorini. Maitt. p. 634. Bibl. Askew. p. 44. Rossi p. 64. Bolong. Crevenna II. p. 126. Fossi p. 512. Audiffr. p. 112. Panzer in Annal. Typogr. Vol. I. p. 234. n. 231.

Censo-

*) Quae editiones mihi fuere ad manum, asterisco signavi.

CENSORINUS
DE
DIE NATALI
EX RECENSIONE

ET

CUM ADNOTATIONIBUS

D. JOANNIS SIGISMUNDI GRUBER.

ACCEDUNT

INCERTI SCRIPTORIS FRAGMENTUM

ANTEA CENSORINO TRIBUTUM

NEC NON NOTITIA CENSORINIANA LITERARIA

ATQUE

INDICES COPIOSISSIMI.

EDITIO ALTERA.

NORIMBERGAE,

APUD J. L. S. LECHNER.

1810.—

TESTIMONIA ET IUDICIA
DE
CENSORINO
EJUSQUE FRAGMENTA.

SIDONIUS APOLLINARIS
Epiſtol. ad Polemium.

Quod ſi quis, ſecus atque aſſero, rem ſe habere cenſuerit, do quidem abſens obtrectatoribus manus; ſed noverint diſcrepantia ſentientes, ſententiam meam ſine M. VARRONE, ſine SERENO, non SEPTIMO, ſed SAMMONICO, ſine CENSORINO, qui *de die natali* illuſtre volumen confecit, non poſſe damnari.

MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS
in Libro de Muſica.

Invenimus etiam CENSORINUM, qui ad Q. Cerellium ſcripſit *de natali die:* ubi, quoniam de muſica diſciplina, vel de alia parte matheſis, non negligenda diſſeruit, non inutiliter legitur, ut res ipſae penetrabilius animo frequenti moderatione condantur.

IDEM

IDEM

in Libro de Geometria.

Censorinus in libro, quem scripsit ad Q. Cerellium, spatia ipsa coeli, terraeque ambitum, per numerum stadiorum distincta curiositate descripsit, quem si quis recensere voluerit, multa philosophorum mysteria, ubi legerit, agnoscet.

IDEM

in principio de arte Grammatica.

Sed quamvis auctores temporum superiorum de arte grammatica ordine diverso tractaverint, suisque saeculis habuerint, ut Palaemon, Phocas, Probus, et Censorinus, nobis tamen placet in medium Donatum deducere.

IDEM

in Libro de Musica.

Censorinus quoque de accentibus voci nostrae adnecessariis subtiliter * disputavit, pertinere dicens ad musicam: quem vobis inter caeteros transcriptum reliqui.

* *Non in Lib. de die natali, sed in libro de accentibus.*

PRISCIANUS

Lib. primo.

Auctoritas quoque tam Varronis, quam Macri, teste Censorino, nec *k* nec *q* neque *h* in numero adhibet literarum.

IDEM ibidem.

Quamvis et Censorino doctissimo artis grammaticae idem placuit.

IDEM

IDEM

Lib. quarto decimo.

Censorinus vero de his docet planiſſime in libro, quem de accentibus ſcripſit.

IDEM ibidem.

Quod Censorinus quoque de accentibus approbat, ſic dicens: Super, praepoſitio eſt, apud Virgilium primo Aeneidos (v. 750.):

Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa.

Salluſtius vero hiſtoriarum libro primo adverbium hoc protulit, *Ubi multa nefanda caſu ſuper auſi atque paſſi.* Sed mihi videtur Salluſtius quoque loco praepoſitionis hoc praepoſtere protuliſſe, ſed Virgilius in quinto *(ſecundo)* Aeneidos (v. 642. ſeq.) dixit,

— — ſatis una ſuperque
Vidimus excidia.

Adverbium ſine dubio hoc in loco accipitur. Idem Censorinus haec eadem ſubjungit. Poſt, eſt praepoſitio apud Virgilium in tertio Georgic. (v. 213.)

Poſt montem oppoſitum

Idem primo Aeneidos (v. 140.) adverbium,

Poſt mihi non ſimili poena commiſſa luetis.

Ante, praepoſitio eſt. Virgilius in primo Georgic. (v. 125.)

Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni.

ut in tertio Aeneidos (v. 385.) adverbium,

Ante et Trinacria lentandus remus in unda.

Supra

Supra, praepositio. Virgilius in quinto (*tertio*) Aeneidos (v. 194.)

Olli caeruleus supra caput adstitit imber.

Adverbium, Terentius in Andria (Act. I. Sc. 1. v. 125);

Prope adest, cum alieno more vivendum est mihi.

Ultra, praepositio apud Sallustium * in Jugurthino, *Maurique vanum genus, ut alia Africae, contendebant, Antipodas ultra Aethiopiam cultu Persarum, justos et egregios agere.* Adverbium, *Lego assidue, nihil ultra faciens.* Haec Censorinus, ut supra dixi, de accentibus tractans.

JOS. SCALIGER
Lib. III. Emend. Temp.

Censorinus scribebat aureolum libellum suum de die Natali anno Christi Dionysiano 238, cyclo Solis XXIII, Lunae XI: quod cognoscimus ex anno Iphiti 1014, quo ineunte a diebus aestivis ea scribebat eximius ille et doctissimus temporum et antiquitatis vindex. Is igitur scribit, eo anno Thoth Nabonassari noningentesimum octagesimum sextum incurrisse in a. d. VII. Kalend. Julias: hoc est, in XXV. Junii, abjectis 28. de 986, remanet annus cycli Solis Nabonassari sextus.

DAN. GEORG. MORHOFIUS
de legendis, imitandis, et excerpendis auctoribus
P. I. cap. 3. §. 18. pag. 55.

Censorinus *de die natali* librum scripsit, qui antiquarios juvare poterit. In stilo et dictione, si pauca exceperis, non adeo reprehendendus.

OL. BORRICHIUS
in Conſpectu Scriptor. L. L. §. XXXXIII. pag. 51.

Censorini opuſculum *de die natali* varia de temporum ordinatione, de muſica, de annis Graecis, Romanis, Aegyptiacis erudite tradit, ſtilo non inculto, ſed qui ad puritatem argentei aevi non accedat.

JAC. MOSANTIUS BRIOSIUS
in Epiſtolis.

Ambo Gellius dico et Censorinus, terſiſſimi, et, qui communi doctorum ſententia inter claſſicos auctores recenſentur: ſed quorum tamen in ſingula verba non niſi caute iurare velim.

JO. ALB. FABRICIUS
in Bibliotheca Latina Vol. I. Lib. III. Cap. 4. §. III. pag. 537. ſeq.

Censorinus doctiſſimus artis grammaticae, ſaeculo decimo ab V. C. anno ſempe Vrbis IↃCCCCLXXXXI ſcripſiſſe ſe innuit, Ulpio et Pontiano Coss. Anno Chriſti CCXXXVIII. Clarus (Romae, ut opinor,) temporibus Alexandri Severi, Maximiniani, Gordiani. Exſtat eius liber aureolus et variis doctrinae et ingenii luminibus illuſtris *de die natali*, ſive *de humana origine ad Q. Cerellium*, equeſtris ordinis virum, quem Cap. XV. ſanctiſſimum vocat et officiis municipalibus functum, ſacerdotiique honore in principibus civitatis ſuae conſpicuum fuiſſe teſtatur.

JOAN.

JOAN. GOTTL. HEINECCIUS
in Fundamentis Stili Cultioris P. III. Cap. I. §. 7. Edit. Niclas. p. 432.

Censorinus, quem sub Alexandro Severo vixisse constat, librum scripsit astrologica mathematicaque (i. e. chronologica,) doctrina refertissimum, *de die natali*. Stilus simplex est, nec plane contemnendus.

JOAN. GEORG. WALCHIUS
in Histor. Critic. L. L. Cap. I. §. XVI. pag. 95.

Censorinus, qui librum scripsit *de die natali*, Ulpio et Pontiano consulibus, id est; anno primo imperatoris Gordiani. Ipsum opus eruditum est, et chronologis magnum emolumentum affert; dictio vero pro saeculi ratione se exhibet.

CAROL. HENRICUS LANGIUS
in Institutt. Stili Rom. P. III. Cap. I. §. 6. pag. 351.

Censorinus, artis grammaticae doctissimus, floruit sub Alexandro Severo, Maximiniano et Gordiano, scripsisse se innuit Anno Christi CCXXXVIII: libellus *de die natali* laudatissimus est eruditis, etsi, pro temporum ratione, stilo non eleganter excultus.

D. J. G. HAUPTMANN
in Notitia Breviori Auctorum veterum Graecorum et Latinorum. (Gerae et Lipsiae, 1779. in 8.) Part. Poster. §. LXVII. pag. 263. seq.

Censorinus Romanus, artis grammaticae doctissimus, 2) scripsit circa annum a Cristo nato 238. a. v. 991. librum elegantissimum *de die natali* sive *de humana origine*, 3) qui quidem li-

bellus, tam aliis subiunctus, quam seorsum, saepius exstat editus e. g. Mediolani 1503. v. nou. misc. Lips. VI, 144 seq. Paris. 1519. f. Macrobio subiectus; Bas. 1528. 4. cum excerptis ex grammatico Consentio; it. cum Solino Pictauis 1568. 4. Rostochii 1579. 8. Hamburgi 1614. 4. Cantabrigiae 1695. vt demum huius libelli editio comparuit Altd. ex recens. Andr. Goetzii, quae paucis mensibus distracta et altera 1744. 8. sequuta fuit. 5) Ill. Aldus Manutius, Heinr. Lindenbrog, Petr. Jo. Nunnesius cet. 6) Libelli pretium apud litteratos luculenter satis patet, si vel elogia, quae Goetzius collegit, ignoraremus. 7) Fabric. III, 4, 3.

JOHANN JOACHIM ESCHENBURG
im Handbuch der klassischen Litteratur. (Berlin und Stettin, 1787. gr. 8.) pag. 266.

Censorinus, im 3ten Jahrhundert, berühmt durch seine Schrift *de die natali*, die er seinem Freunde Q. Cerellius an dessen Geburtstag widmete, und worin viele Gelehrsamkeit enthalten ist. Vorzüglich betrifft sie die Zeiten des menschlichen Lebens, der Tage, Nächte, Monate, Jahre etc. meistens philologisch betrachtet. Von seiner verlohrnen Schrift über die Accente findet man einige Stellen beym Priscian. Ausgabe von Lindenbrog, Leiden, 1642. 8. von Havercamp, ebend. 1743. 8.

EXTRA-

EXTRACTUS

EX BERNARD. FRIDER. HUMMEL

Neuen Bibliothek von seltenen und sehr seltenen Büchern und kleinen Schriften III. Band X. Stück n. CXXIX. pag. 131 — 138.

Censorinus de die natali. Paris. 1514. fol. 8. Bög.

Censorinus wird zwar nicht häufig mehr gelesen, hat manche physische und philosophische Grille, über die man heut zu Tag lacht; aber doch auch viel Gutes, das die pythagorische Philosophie und die Zeitrechnung der Römer aufklärt, und zeigt durchaus viele Belesenheit: so dass *Sidon. Apollinaris* gleichwohl nicht unrecht hat, wenn er dieses sein Buch *volumen illustre* nennt. Es liessen sich mehrere vortheilhafte Urtheile davon zusammen bringen: da aber solche in *Fabricii biblioth. lat. T. III. p. 73. seq. (edit. Ernest.)* und bey der *A. Götzischen* Ausgabe, Altdorf 1742. 8. grösstentheils gesammelt sind; so ist es mir mehr darum zu thun, meine Leser mit einer sehr seltenen Ausgabe bekannt zu machen. *Fabricius* bemerkt zwar solche, hat sie aber wohl selbst nicht gesehen: sonst würde er ohne Zweifel dabey angezeigt haben, dass sie nicht

nicht sowohl als ein besonderes Buch, sondern als eine Zugabe zu den *Opusculis Plutarchi*, die 1514. zu Paris nach verschiedenen lateinischen Übersetzungen zusammengedruckt wurden, erschienen sey, ob sie gleich auch übrigens (weil sie ein eignes Titelblatt hat) für ein einzelnes Buch gelten kann. Auf selbigem lieset man:

Opuſcula quaedam literata Virorum doctorum Opuſculis Plutarchi praeiungenda.

Luciani de Virtute cum Mercurio in Jovem conquerente Dialogus. folio. I.

In quo id pium eſt licet forte non ſat pio animo dictum, Jovem quoque debere Fortunae diuinitatem acceptam ferre. Cum enim neque natura neque meritis deus ſit, fortuita quadam opinione deus habitus eſt, cum multi longe meliores pro deis recepti non ſint. Si uero ne Juppiter quidem verus deus, ergo nec caeteri quos gentilitas aſſeruit. Nobiſcum ergo ſentit hominum deorumque deriſor maximus: ſed minus lucide, cum verum lumen non agnovit.

Cenſorini de Die Natali Libellus. folio. II.

Cebetis Thebani Tabula. folio. XIII.

Unter diesem ziemlich langen Titel steht *Jean Petit* Buchdruckerzeichen, nemlich in einem mit allerhand Laubwerk verzierten Viereck hält ein Löw und ein Tiger einen Schild, auf welchem die Buchstaben *J. P.* unten aber in einer Querleiste JEHAN: PETIT: zu lesen ist. Noch

weiter

weiter unten heisset es: *Venundantur a Joanne Paruo et Jodoco Badio. Rothscholz* hat es n. 85. aber etwas verändert, und den Tiger auch für einen Löwen angesehen. Vier in Holz geschnittene breite mit altmodischen Zierrathen versehene Leisten machen die Einfassung des Titelblats aus. Auf der andern Seite befindet sich der vorgedachte *Dialogus Luciani* nach *Caroli Aretini* lateinischer Übersetzung, mit fol. 2. aber gehet *Censorini opusculum* an, ist in 19 Capitel eingetheilt, da die späteren insgemein 24. haben, und endiget sich mit fol. 10 b. Hieraus wird das Äusserliche dieses Werkgens hinlänglich zu erkennen seyn. Da aber in der That gute Lesearten in demselben gefunden werden; so ist es dem philologischen Leser ohnfehlbar angenehmer, wenn ich einige derselben mittheile, als wenn ich durch Beschreibung aller Kleinigkeiten Zeit und Papier verderbe.

Gern hätte ich die *Cambridger* oder *Haverkamps* Ausgabe dabey zum Grunde gelegt: ich konnte aber derselben nicht habhaft werden und muste mich begnügen, die 1742. zu Altdorf *e recens. Andr. Goetzii* erschienene (womit Fabricii biblioth. lat. noch zu vermehren ist) mit dieser alten Ausgabe zu vergleichen, welche, wie es in der Vorrede heisst, nach den besten und alten Ausgaben abgedruckt seyn soll. Lesearten, die ich für besser halte, sind entweder durch andere Schrift unterschieden, oder mit einigen Gründen versehen, aus denen ich, selbigen den Vorzug einzuräumen, befugt zu seyn glaube.

Edit.

Edit. Altorf. 1742.	Edit. Parif. 1514.
Cap. 1.	Cap. 1.
aut ex ethica parte philofophiae praecepta cet.	aut *hic apertae* philofophiae praecepta cet.
vel facunde praedicantur	vel *familiariter* praedicantur
Cap. 2.	Cap. 2.
ut Varro teftatur in eo libro, cui titulus eft Atticus, et eft de numeris	ut Varro — titulus eft *Articulus:* f. de numeris
	Varro hat zwar ein Buch *de vita populi Rom. ad Attic.* geschrieben: allein da solches Roms Staatsverfassung zum Gegenstande gehabt haben soll: so ist es mir wahrscheinlicher, dafs dieser *liber Articulus* eins von denen *libris difciplinar. ad Coel. Ruf.* gewesen sey; zumal da auch *liber de arithmetica* mit darunter war. S. Fabricii bibl. lat. T. I. p. 125.
genio factum	genio *facta*
natali veneremur	natali *veneretur,*
ab utero matris exceptos	ab utero matris *acceptos*

Edit.

Edit. Altorf. 1742.	Edit. Parif. 1514.
Cap. 4.	Cap. 3.
hac aeftimatione verfati	hac *exiftimatione* verfati
Haec eadem opinio etiam in Parmenide, vel in Ste * fuit, pauculis exceptis ab Empedocle diffenfis. a)	Haec eadem — in Parmenide *vel inferta* * fuit pauculis exceptis ab Empedocle *diffentiente.*
mutua caede interfe necatis	mutuo inter fe necatis
C. 6.	C. 5.
in quo eft animi principale.	in quo — principale *cerebrum.*
C. 17.	C. 17.
Herodicus annos quinque	*Heraclitus* annos quinque *ist ohne Zweifel besser.*
Rituales Etrufcor. libri.	RitualesHetrufcor.omiff. *libri.*
C. 8.	C. 8.
— dicunt, vitamque noftram ftellis tam vagis, quam ftatis effe fubiectam cet.	dicunt *actum* vitamque noftram ftellis tam vagis, quam *ftantibus* effe fubiectam
omnes difpari fua temperatura	omnes hac *fua difparilitate*

Zur

a) Unser hochberühmter Herr Prof. *Nagel* verbessert diese Stelle also: in Parmenide *Veliensi*, welches grosse Wahrscheinlichkeit hat. Ich würde *in Stesichoro* muthmassen, wenn nicht dieser Gelehrte mehr Dichter, als Philosoph gewesen wäre. Bey *vel inserta* kommt auch ein ganz guter Verstand heraus.

Zur Probe mag dieses genug seyn! Ohne Zweifel aber würde sich bey einer neuen Ausgabe von unserer alten guter Gebrauch machen lassen; nur in der Kapitelordnung dörfte man ihr nicht folgen: denn diese ist verworren, oft unnatürlich und nicht so gut, als man sie in den neuern Ausgaben antrift. Auch davon will ich eine Parallele mittheilen:

Editio antiqua.	*Editio Goetziana.*
Cap. 1.	Cap. 1. 2.
2.	3.
3.	4.
4.	5.
5.	6. 10. n. 7. 15. 16.
6.	17. n. 1 — 10.
7.	7.
8. 9.	8.
10.	9.
11.	10.
12.	11. 12.
13.	13.
14.	14. 17. n. 10. ad fin.
15.	18.
16.	19.
17.	20. 21.
18.	22,
19.	23. 24.

So weit erstreckt sich eigentlich *Censorinus de die natali*; es gehet aber fol. XI. ein anderes kleines Werkgen oder vielmehr Fragment an: *De naturali institutione*, welches man *Censo-*

rino

rino ehedem auch zuschrieb und seinen Ausgaben mit beygesellte. Allein man zweifelt aus guten Gründen daran und eignet es einem unbekannten Verfasser zu. *). Es lauft mit dem vorhergehenden in der Kapitelzahl fort. Denn so handelt *Cap.* 20. *de naturali institutione.* 21. *de formis.* 22. *de figuris.* 23. *de postulatis.* 24. *de Musica.* 25. *de rhythmo.* 26. *de modulatione et carminum speciebus.* 27. *de metris et pedibus.* 28. *de legitimis numeris.* Da ich blos auf *Censorin. de die natali* mein Absehen habe: so sage ich davon eben so wenig, als von der fol. XIII. noch folgenden lateinisch übersetzten Tafel des Cebes, welche die Ueberschrift hat:

Cebetis Thebani Tabula, e graeco in latinum conversa per *Ludovicum Odaxium Patauinum.*

Sie erfüllet 6 Seiten, ist oft unverständlich und weichet von derjenigen Übersetzung, die der schönen Ausgabe *Cebetis Amst.* apud Wetstein 1750. 12 mai. beygefügt ist, stark ab.

---

*) S. *Fabricii* bibl. lat. Vol. III. p. 74. edit. Ernest.

JOHAN-

JOHANNIS ANDREAE MICHAELIS NAGELII
ELOQ. LING. ORIENT. METAPHYS. ET MORALIUM
QUONDAM P. P. ET BIBLIOTHECARII IN
ACADEMIA ALTORFINA

PROGRAMMA

LOCA QUAEDAM CENSORINI EMENDANS.

§. I.

Egregius eſt ſcriptor Censorinus, cuius libellus *de die natali* adhuc exſtat, et paſſim a viris doctis laudatus eſt. Sic, ut iam alios taceamus, Joannes Guilielmus Bergerus de *naturali pulchritudine orationis etc.* in *praefatione, lit. p.* 3, eius ſtilum probat, et ait: *nec in Plinio iuniore, Tranquillo, Juſtino, Minutio Felice, Cenſorino, Cypriano, Lactantio in primis, Aurelio Victore, Severo Sulpicio; Leone M. Salviano, aliis, Romani oris cultum non reperia-*

periamus. Nec res in CENSORINO occurrunt contemnendae; unde in *catalogo bibliothecae Schraderianae*, dudum ab eruditis care aestimato, *parte priori*, num. 1014, haec de CENSORINO leguntur: *Censorini lib. de die natali, Lugd. B.* 1642. *In hoc libro et eximiae res, et notae operae consentientes reperiuntur. Schurzfl.* Verum enim vero, ut plerumque veterum monimentis contigit, ut mendis scribarum inquinata prodierint: ita quoque CENSORINUS in hoc tempus, in variis locis, corruptus legitur. Sensit ita iam suo tempore JANUS GULIELMUS, qui *libro tertio verisimilium, cap. V. pag.* 77: *Luculentus*, inquit, *scriptor Censorinus est, quemque magnopere intererat rei literariae minus aliquando depravatum manibus eruditis teri.* Fuere quidem posthaec, qui CENSORINO explicando et purgando operam darent, inter quos, in primis HENRICUS LINDENBROGIUS eminet; ast adhuc tamen optimae editiones, nimirum HENRICI LINDENBROGII *Lugd. Bat.* 1642, ordine duodecimo; *Cantabrigiensis*, 1695, eiusdem formae; et recentissima SIGEBERTI HAUERCAMPI *Lugd. Bat.* 1743, ordine octavo, procusae, non sine locis, quae emendatione egent, evulgatae sunt. Quum autem nobis in praesenti opportunitas contigerit nonnihil scribendi, loca quaedam CENSORINI tentabimus, et periculum faciemus ea sanandi. Primus locus, quem tangere instituimus, et aperte pravus est, habetur cap. IV., §. 8, ubi haec reperiuntur: *Haec eadem opinio etiam in Parmenide*

menide vel in Ste * *fuit, pauculis exceptis ab Empedocle dissensis.* Qui locus in tribus editionibus modo laudatis hoc pacto impressus conspicitur. Henr. Lindenbrogius ad eum haec annotavit: *Locus mutilus nec facilis emendatu absque ope MS. Cod. In aliis exemplaribus est:* inserta fuit. *Iustus Lipsius Libr. III. physiol. Stoic. cap. IIII, legendum putat:* in Zenone, vel in Parmenide, et Veliate Zenone. Quibus Lindenbrogianis annotatis in *exemplo Cantabrigiensi*, et in editione Havercampi haec addita sunt: *Meursius supplendum existimat:* Parmenide Melissove. *Rutgersius legit:* Parmenide Veliate, *id est*, Eleate. *Velia enim eadem cum Elea, teste Plinio* L. II, c. 5. *in fine. Denique Barthius testatur, membranas Colon. habere:* in Parmenide gessio stabone fuit. *Cum vero ipse, quid de hoc sit sentiendum, non dixerit, liceat conicere, legendum esse:* in Parmenide, vel in Stratone fuit; *aut potius:* in Parmenide Veliate, et Stratone fuit. *Nam Strato, cuius vitam scripsit Diog. Laërtius, libros περὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, et περὶ μίξεως scripsit; sed neque ignotus Censorino fuit; citatur enim cap.* 7, *p.* 36. Tandem editio Havercampi in varia lectione huius loci habet: *Germ. et Ald. inserta; al. ut et Lugd. Bat. vel in Sterte.* Quod si nunc ex vocibus et literis huius loci veram lectionem, et quid ipse Censorinus scripserit, elicere cupimus, nulli dubitamus, verba ita esse constituenda: *Haec eadem opinio etiam in Parmenide Veliensi*

fuit.

fuit. Rationes autem emendationis nostrae hae sunt. Primum haec emendatio optime cum reliquiis literarum vocumque, quae in libris nobis notis occurrunt, congruit; quae ratio emendandi merito approbari solet. Deinde ita toti ordini scribendi CENSORINI, quem in hoc capite, iam a §. 7. servat, recte consulitur. Recenset enim hic et in sequentibus singulos, non plures simul, philosophos, eorumque sententias. Quemadmodum enim §. 7. ANAXIMANDRI, deinde EMPEDOCLIS, et porro DEMOCRITI, aliorumque, sed singulorum sigillatim mentionem fecit, ita sine dubio hoc ipsum, in medio sermone, dum PARMENIDEM laudat, observavit, eumque solum nominavit. Unde neque ZENO, neque alius hic apud PARMENIDEM inculcandus est philosophus. Quumve praeterea ANAXIMANDRUM a patria dixerit Milesium, DEMOCRITUM vero Abderitam; quidni et PARMENIDEM itidem a patria, urbe Velia, Veliensem appellaverit? PARMENIDEM autem Velia oriundum fuisse, constat; quod breviter ita exponit CONSTANTINUS LASCARIS, de *scriptoribus Graecis, patria Calabris*, apud FABRICIUM *bibl. Graece volum. ultimo, pag.* 26. *num.* 31: *Parmenides*, inquit, *Pythagoricus Philosophus Heleata, ab Helea civitate Phocensium vetusta, quam a fonte quodam Helam vocabant, inde vero Heliam et Veliam, etc.* Voce autem *Veliensis*, Cicero, aliique usi sunt scriptores probi.

§. II.

§. II.

Numeros in libris vetustis crebro male scriptos, et sic typis excusos esse, res nota est; ac deprehendimus etiam eiusmodi vitium insidere locum Cap. XI. Censorini, qui §. 11. ita legitur: *Quod vero ambo partus videntur paribus dierum numeris contineri, Pythagoras imparem laudet, tamen a secta non discrepat: duos enim impares* CCVIIII *et* CCLXXVIIII *dicit expleri; ad quorum consummationem aliquid ex sequentibus accedere, quod tamen diem solidum non afferat.* Vbi omnes libri nostri, loco posteriori, numerum habent CCLXXVIIII, Havercampus vero in lectionibus variis haec attulit: *Lugd. Bat. duos enim impares* CCVIII *et* CCLXXIII. Vti autem in hac varia lectione Havercampi, pro numero CCVIII, numerus CCVIIII substituendus est, ita posterior numerus CCLXXIII omnino verus est, quod hoc modo demonstramus. Legitur iam §. 2. *huius cap.* partum minorem ab utero exire die CCX; maiorem vero CCLXXIIII; item §. 8. refert auctor noster, quod ad partum maiorem attineat, dies XXXX per septem initiales multiplicari, atque ita, quod utique verum est, effici dies CCLXXX, et inde decedere sex dies, et hoc modo CCLXXIIII observari. Iam in fine capitis, et ipso loco nostro, dicit ab allatis sententiis Pythagoram non discrepare, licet imparem dierum numerum laudet, *quod ad consummationem aliquid ex sequentibus accedat, quod tamen diem solidum non afferat.* Hinc certissime perspicitur et comprehenditur in fine capitis,

sive

five loco, de quo agimus fuperiores numeros, demto fingulis uno, adeffe debere. Quodfi autem utrisque numeris CCX, et CCLXXIIII, unicuilibet auferamus unum, numeri CCVIIII, et CCLXXIII, non autem CCVIIII, et CCLXXVIIII, uti libri noftri habent, prodeunt.

§. III.

Tertius locus, qui nobis vitiofus effe videtur, capite XVII, §. 5, his continetur verbis: *Sed, licet veritas in obfcuro lateat, tamen in unaquaque civitate, quae fint naturalia faecula, rituales Etrufcorum libri videntur docere: in quis fcriptum effe fertur, initia fic poni faeculorum. Quo die urbes atque civitates conftituerentur: de his, qui eo die nati effent, eum, qui diutiffime vixiffet, die mortis fuae primi faeculi modulum finire, eoque die, qui effent reliqui in civitate, de his rurfum eius mortem, qui longiffimam aetatem egiffet, finem effe faeculi fecundi. Sic deinceps tempus reliquorum terminari. Sed ea, quod ignorarent homines, portenta mitti divinitus, quibus admonerentur, unumquodque faeculum effe finitum.* Unde manifefte comprehenditur, CENSORINUM hic affeverare, fines faeculorum ex ritualibus Etrufcorum libris conftare, fed, qui verum ignorent, *credere*, eos, portentis miffis, cognofci. Hunc autem unum verumque fenfum effe verborum horum, totus fermo oftendit. Aft, hoc pofito, circa verba: *fed ea, quod ignorarent homines, portenta mitti*, hiulcus eft fermo, quod

** verbum

verbum aliquod deëst, quod indicet, non mitti revera portenta, quae fines saeculorum prodant. Nam Censorini sententiam esse, non mitti portenta dictae rei caussa, quamvis id homines veritatis ignari arbitrentur, inde clarissime patet, quod ipse antea rationem constituendorum et terminandorum saeculorum ex ritualibus Etruscorum libris enarravit, eamque plane aliam, quam quae, missis portentis, indicetur. Hinc verba mutila ita refingere instituimus, ut primum malam tollamus interpunctionem, et comma post pronomen *ea* abiiciamus, ac deinde verbum *putare* ante vocabulum *portenta* verbis Censorini inseramus, ac totum locum sic conformenus: *Sed ea, quod ignorarent homines, putare, portenta mitti, divinitus, quibus admonerentur, unumquodque saeculum esse finitum.* Res mira quidem esse videtur, omnes supra a nobis laudatas editiones in falsa lectione, sine indicio mendi aut defectus huius loci, conspirare, sed et constat, saepe ex locis auctorum veterum voces aliis, literis quodammodo similes excidisse. At sunt in similitudine voces, *putare*, et *portenta*; unde nulli dubitamus, nos hunc locum rite sanasse. Neque enim contra nos aliquid valet, quod ipse Censorinus statim post locum nostrum narrat, Etruscos eiusmodi portenta, quae fines saeculorum aperiant, in libros suos retulisse. Hoc enim fallendi caussa fecerunt, ut ne omnes homines nossent saeculorum terminos constituere, sed ut haruspices haberent, quod credulis hominibus, cum lucro suo, interpretarentur, et agendum mandarent.

§. III.

§. IV.

Capite XXI, §. 12. haec legimus: *Initia autem istorum annorum propterea notavi, ne quis eos aut ex Kal. Ian. aut ex alio aliquo tempore simili putaret incipere: cum his conditorum voluntates non minus diversae sint, quam opiniones philosophorum.* Hic neminem non videre credimus, in verbis *cum his* etc. duri aliquid atque incomti inesse. Nos hic particulam *in* ante pronomen *his* periisse putamus, quod facile in scriptura exigua contingere potuit, ubi vocula *in,* si punctum elementi *i* omittatur, plane cum litera ultima vocis *cum* congruit, unde scriba opinatus est, *m* sine puncto esse ultimam, eumque falso repetitam, literam voculae *cum.* Quemadmodum enim CICERO dixit: *diversa Catilinae studia in dissimili ratione;* ita hic CENSORINUM scripsisse censemus: *cum in his* (initiis) *conditorum voluntates non minus diversae sint;* et quae sequuntur. Pronomen *his* enim hic recte ad remotius vocabulum *initia* refertur, ut apud CICERONEM de *officiis* libr. II, ubi ait: *Hanc ego consuetudinem benignitatis largitioni munerum antepono. Haec* (i. e. benignitas) *est gravium hominum, atque magnorum, illa* (largitio) *quasi assentatorum populi.* Quicum consentit in hoc genere FABIUS libr. X, cap. II.: *Quo fit,* inquit, *ut minus sanguinis, et virium declamationes habeant, quam orationes, quod in illis* (orationibus) *vera; in his* (declamationibus) *assimulata materia est.* Vid. MELCHIORIS INCHOFERI *historiam sacrae Latinitatis libr.* II. *cap.* XV. *p.* 142.

§. V.

Ultimus, quem iam excutiemus, locus legitur cap. XXIII in fine, hoc modo: *Alii diem quadripartito, sed et noctem similiter, dividebant: idque similitudo testatur militaris, ubi dicitur, vigilia prima, item secunda, et tertia, et quarta.* Hic nobis verbum *similitudo* suspectum est. Auctor noster loquitur de divisione militari in vigilias; et quid huc facit similitudo? Havercampus in variis lectionibus haec habet ad hunc locum: *Germ. et Ald. id similit.* quae literae nobis antiquam veramque lectionem liquide ostendere videntur. Sumimus, literas olim in compendiis scribendi ita extitisse: i. dſi. milit. unde pulchra et rei accommodata haec nobis prodit lectio: *idque divisio militaris testatur.* Et quid aptius sit hac lectione ex nexu sermonis et vestigiis literarum desumta? Ceterum pertinet huc Vegetius *libr.* III, *c.* VIII. *Et quia,* inquit, *impossibile videbatur in speculis per totum noctem vigilantes singulos permanere, ideo in quatuor partes ad clepsydram sunt* divisae vigiliae, *ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit vigilare.*

§. VI.

Et haec sunt, quae in praesens commentari voluimus. Restat adhuc, ut omnibus, quibus literarum studia atque exercitia curae cordique sunt, egregium modesti, et literarum studiosissimi adolescentis institutum commendemus, Domini Johannis Gottfridi Seidelii, Onoldini; qui, uti domi

domi a Docto Domino PATRE ſuo bonas literas et ſcientias rite aeſtimare didicit: ita quoque in hanc eruditionis ſedem delatus, ad eas diligenter in hoc tempus incubuit. Edet cras, Deo propitio, hora ante meridiem nona, diligentiae ſuae laudabile ſpecimen, et *de animi morbis eorumque remediis*, pro virili, dicet. Cui bono ſtudio ut MAGNIFICUS ACADEMIAE DOMINUS RECTOR, GENEROSISSIMUS agri oppidique Altorfini DOMINUS PRAEFECTUS; CELEBERRIMI DOMINI PROFESSORES, et CIVES genere et doctrina NOBILISSIMI, benigne et comiter adeſſe, et recitaturum ſua praeſentia honorare, velint, debita obſervantia, dataque opera, rogo atque contendo.

P. P. D. XXVII. NOVEMBR. A. O R. CIↃIↃCCLIII.

SUMMA

SUMMA CAPITUM IN CENSORINO.

Cap. X.

diebus

CENSO-

CENSORINI
LIBER
DE
DIE NATALI
AD Q. CERELLIUM.

CENSORINI. De pluribus Censorini nominibus nihil constat; nec, quis fuerit, ubi et a quibus parentibus natus sit, plane in aprico est. Nullum quidem dubium est, quin Censorinorum familia Romae exstiterit claraque fuerit, et noster Censorinus ab hac familia ortus sit; verum enim vero praeter haec neque de eius vita, neque de suo nexu civili aliquid hic adferri potest. Censorinorum familiam haud obscuram fuisse, satis superque liquet. Sic apud Horatium Lib. IV. Carm. occurrit Ode VIII. ad Marcum Censorinum et apud Symmachum Lib. VIII. Epist. 27. ad Censorinum, de quo certo constat, Romae vitam degisse, ut ex allata epistola adparet. Symmachus enim: *Dehinc*, scribit, *si bene destinata Dii juverint, Capuano itinere venerabilem nobis Romam laremque petemus. Inter haec, si mihi evenerit, adspectu et colloquio tuo defrui, explebor gaudii satietate. Sin maior necessitas negaverit nobis tui copiam, velim curatum nube detersa eam sapienter resumas animi alacritatem, quam tibi congressus noster sedulo conciliare potuisset.* Meminit et noster cap. XVII. L. Marc. Censorini Cos. et cap. XXII. C. Marcii Censorini Cos.

DE DIE NATALI. Inscripsit librum suum; quia de omnibus argumentis, quae ad hunc diem se referunt, agit.

CAPUT I.

Munera ex auro vel quae ex argento nitent, caelato opere, quam materia, cariora, ceteraque, hoc genus, blandimenta Fortunae, 1 inhiat is, qui vulgo dives vocatur. Te autem, Q. CERELLI, virtutis non minus, quam pecuniarum divitem, id est, vere divitem, ista non

AD Q. CERELLIUM. Cui, ut ex cap. III. adparet, Censorinus amicitiam, honorem, dignitatem, innumeraque vitae praemia debebat. Quis fuerit Cerellius ex cap. XV. patet.

CAP. I. in locum praefationis vel potius dedicationis succedit, et Censorinus rationem reddit, qua de re Q. Cerellio natalem suum celebranti nulla dona ex auro vel argento facta misit, sed librum dono dedit, materiam de die natali enucleantem. Invehitur in avaros, qui divitiis uti nesciunt, docetque usum sapientem divitiarum, neutiquam vero ad Q. Cerellium exhortandum, quem divitem sapientemve profitetur, nec principiis egentem, vitam ad hanc normam dirigendi.

1. *inhiat is, qui vulgo dives vocatur,* i. e. dives cupidus est eiusmodi munerum ex auro et argento factorum, vel nummorum, qui omni iure fortunae blandimenta vocantur. Vox inhiare solummodo de divitiis vel nummis usurpari solet. Hinc Plautus in Sticho. Act. IV. Sc. 2. v. 25. *Illic homo tuam hereditatem inhiat, quasi esuriens lupus.* Horatius Lib. I. Serm. Sat. I. v. 70. seqq.

- - - *congestis undique saccis*
Indormis inhians, et tamquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tamquam gaudere tabellis.

Virgilius Lib. IV. Aeneid. v. 63. seq.

Instauratque diem donis, pecudumque reclusis
Pecto-

non capiunt. Non quod earum possessionem, 2
vel etiam usum a te omnino abieceris, sed quod sapientium disciplina formatus, satis liquido comperisti, huiusmodi sita in lubrico, bona malave per se non esse, sed τῶν μέσων, hoc est, bonorum malorumque media censeri. Haec ut Comicus ait, 3

. . . perinde sunt, ut illius est animus,
qui ea possidet:
Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur
recte, mala.

Igitur, quoniam quisque, non quanto plura 4
possidet, sed quanto pauciora optat, tanto est locupletior: opes tibi in animo maximae, et eae, quae non modo bona generis humani praecedant, sed quae ad deorum immortalium aeternitatem penitus accedant. Quod enim Xenophon Socraticus dicit: *Nihil egere, est deorum: quam minime autem proximum a diis.* Quare, cum dona pretiosa neque tibi 5
per animi virtutem desint, neque mihi per rei tenuitatem supersint, quodcunque hoc libri est,

Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.
et Juvencus Lib. II. v. 157. seq.
Pars vendebat oves, pars corpora magna juvencûm;
Pars inhians nummis, mensas oneraverat aere.

3. *Comicus* i. e. Terentius in Heautontimor. Act. I. Sc. 2. v. 21. seq.

est, meis opibus comparatum, Natalitii titulo
6 tibi misi. In quo non, ut plerisque mos est, aut ex ethica parte philosophiae, praecepta ad beate vivendum, quae tibi scriberem mutuatus sum:

5. *Natalitii titulo tibi misi.* Dies natalis apud Romanos diebus festis accensebatur albisque vestibus celebrabatur, ut ex Horatii Lib. II. Serm. Sat. 2. v. 59. seqq.

- - - - *(licebit*
Ille repotia, natales, aliosve dierum
Festos albatus celebret) — nec non moris erat, iis, qui natalem suum celebrabant, varia munera mittere, ut ex pluribus Martialis locis liquet. Cf. Epigr. 87. Lib. X. de natali Restituti.

Octobres age sentiat Kalendas
Facundi pia Roma Restituti.
Linguis, omnibus et favete votis.
Natalem colimus, tacete lites.
Absit cereus aridi clientis
Et vani triplices, brevesque mappae
Expectent gelidi iocos Decembris.
Certent muneribus beatiores.
Agrippae tumidus negotiator
Cadmi municipes ferat lacernas.
Pugnorum reus, ebriaeque noctis
Cenatoria mittat advocato.
Infamata virum puella vicit:
Veros Sardonychas sed ipsa tradat.
Mirator veterum senex avorum
Donet Phidiaci toreuma coeli.
Venator leporem, colonus hoedum,
Piscator ferat aequorum rapinas.
Si mittit sua quisque, quid poëtam
Missurum tibi Restitute credis?

Eiusd. Epigr. 54. Lib. IX.

Natali tibi, Quinete, tuo dare parva volebam
Munera! Tu prohibes: imperiosus homo es.
Parendum est monitis, fiat quod uterque iubemus,
Et

ſum: aut ex artibus rhetorum locos laudibus tuis celebrandis perſecutus; (ad id enim virtutum omnium faſtigium aſcendiſti, ut cuncta, quae vel ſapienter monentur, vel facunde praedicantur, vita moribusque ſuperaveris,) ſed ex philologis commentariis quasdam quaeſtiunculas delegi, quae congeſtae poſſint aliquantum volumen efficere. Idque a me vel docendi 7
ſtudio, vel oſtentandi voto non fieri, praedico: ne in me, ut vetus adagium eſt, iure dicatur: *Sus Minervam.* Cum vero tuo collatu 8
ſcirem, me plura didiciſſe, ne beneficiis tuis viderer ingratus, noſtrorum veterum ſanctiſſimorum hominum exempla ſum ſecutus. Illi 9
enim, quod alimenta, patriam, lucem, ſe denique ipſos deorum dono habebant, ex omni-

bus

Et quod utrumque iuvat,
tu mihi, Quincte, dato.
Eiusd. Epigr. 85. Lib. VII.
Ad natalitias dapes vocabar,
Eſſem cum tibi, Sexte, non amicus.
Quid factum eſt; rogo, quid repente factum
Poſt tot pignora noſtra, poſt tot annos,
Quod ſum praeteritus vetus ſodalis?
Sed cauſſam ſcio, nulla venit a me
Argenti tibi libra poſtulati,
Nec levis toga, nec rudes lacernae,
Non eſt ſportula, quae negotiatur;
Poscis munera, Sexte, non amicos,
Jam dices mihi, vapulet vocator, i. e. qui invitat.

8. *Sus Minervam* ſcil. monet aut docet. Adi Erasmi Chiliad. in quibus hoc adagium ſatis ſuperque illuſtratur.

bus aliquid dis sacrabant; magis adeo ut se gratos approbarent, quam quod deos iis arbi-
10 trarentur indigere. Itaque, cum perciperent fruges, antequam vescerentur, dis libare instituerunt: et, cum agros atque urbes possiderent, partem quandam templis, sacellisque, ubi eos colerent, dicaverunt: quidam etiam pro cetera bona corporis valetudine crinem deo sacrum
11 pascebant. Ita ego, a quo plura in litteris percepi, tibi haec exigua reddo libamina.

CAPUT II.

Nunc, quoniam de die natali liber inscribitur, a votis auspicia sumantur. Itaque hunc diem, quod ait Persius,

. . . numera meliore lapillo;

idque

tur. Occurrit etiam apud Symmachum Lib. I. Epist. 3. edit. Parei.

9. *sacrabant*, i. e. sacrum faciebant, Diis dedicabant.

10. *libare* idem quod sacrificare. Huius moris religionisque exemplum obvium est apud Tibullum Lib. I. Eleg. 1. v. 11. seqq.

Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,
Seu vetus in trivio florea serta lapis:
Et quodcunque mihi pomum novus educat annus,
Libatum agricolae ponitur ante Deo.

Adde Horat. Lib. II. Epist. 1. v. 139. seqq. qui hunc morem adfirmat.

sacellis i. e. locis parvis cum aris Diis consecratis.

Cap. II. 1. *Persius* Sat. II. v. 1.

meliore lapillo i. e. calculo, Cretensium more, qui dies faustos candido, infaustos

idque quam saepissime facias exopto: et quod idem subiungit,

Funde merum Genio.

Hic forsitan quis quaerat, quid caussae sit, ut a merum fundendum Genio, non hostiam faciundam, putaverit? quod scilicet, ut Varro testa-

faustos autem nigro calculo signare solebant. Hinc et Horatius Lib. I. Carm. 36. v. 10.

Cressa ne careat pulchra
dies nota.

Idem Lib. II. Epist. 2. v. 210.

Natales grate numeras?

et Martialis Lib. IX. Epigr. 53.

Si credis mihi, Quincte, quod mereris
Natales Ovidi tuos Apriles,
Ut nostras ama Martias Kalendas.
Felix utraque lux, diesque nobis
Signandi melioribus lapillis.
Hic vitam tribuit, sed hic amicum:
Plus dant, Quincte, mihi tuae Kalendae.

Conf. quae in nostra Persii editione ad hunc locum attulimus.

Funde merum Genio. Genio thure et vino libabant antiqui, ut patet ex Horatii Lib. II. Epist. 1. v. 139. seqq.

Agricolae prisci, fortes, parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, et pueris, et coniuge fida,
Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant,
Floribus et vino Genium, *memorem brevis aevi.*

et ex Tibulli Lib. I. Eleg. 7. v. 49. seqq.

Huc ades, et centum ludis, Geniumque choreis
Concelebra, et multo tempora funde mero
Illius e nitido stillent unguenta capillo,
Et capite, et collo mollia serta gerat.

2. *manum a caede et sanguine abstinerent.* Contrarium ab aliis gentibus eth-

testatur, cui titulus est Atticus, et est de numeris, id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut cum die natali munus annale Genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die, qua ipsi lucem accepis-
3 sent, aliis demerent. Denique Deli, ad Apollinis genitoris aram, ut Timaeus auctor est, nemo hostiam caedit. Illud etiam in hoc die observandum, quod Genio factum neminem

opor-

ethnicis et Judaeis observatum est. Pharao die suo natali amplissimum ministris suis dedit convivium, et ne hominis quidem, vitae pepercit, quia eodem die principem pistorum laqueo gulam frangere jussit; Genes. XL. 22. Eodem modo S. Joannis vitae dies natalis Herodis perniciosus fuit; Evang. Joannis XIV. v. 6 - 11. et Juvencus Lib. III. v. 52. seqq.

Natali sed forte die, quum laeta tyrannus
Herodes celsis strueret convivia tectis,
(Luxuriae quoniam conjuncta superbia gaudet)
In medio juvenum reginae filia virgo
Alternos laterum celerans sinuamine motus,
Compositas cithara jungit modulante choreas.
Ipse sed in primis, mirata virginis arte
Attonitus stupuit: tunc praemia cuncta patere
Juratus spondet, quaecunque puella petisset.
Illa sed horrendae servans scelera impia matris,
Urget Joannis caput a cervice revelli,
Et lance inferri praesentia munera poscit.
Praesentum Herodis procerum sub pondere tristis,
Jurandique memor juris tamen, imperat aegre
Insontis caput inferri tradique puellae.
Illa, nefas, matris scelerata ad gaudia portat.

oportet ante gustare, quam eum, qui fecerit. Sed et hoc a quibusdam saepe quaesitum, solvendum videtur, quid sit Genius, curve eum potissimum suo quisque natali veneremur.

CAPUT III.

Genius est Deus, cuius in tutela, ut quisque natus est, vivit. Hic, sive quod genamur, curat, sive quod una genitur nobiscum; sive etiam, quod nos genitos suscipit ac tuetur; certe a genendo Genius appellatur. Eundem esse Genium et Larem, multi veteres memoriae prodiderunt: in queis etiam Granius Flaccus in libro,

Cap. III. 1. *Genius* Latinis idem quod Graecis Daemon, Conf. Lactantius de Origine Erroris Cap. XV. De Daemonibus et Cap. XVI. De Daemonum potestate iisque superandis.

2. *Larem*, tanquam Deum domesticum Romani coluerunt, et, ut verisimile est, pro Genio habuerunt. Ad hoc etiam alludit Lactantius l. c. Cap. XVI. *Adhaerent enim singulis hominibus, et omnes ostiatim domos occupant: ac sibi geniorum nomen assumunt: sic enim Latino sermone daemonas interpretantur. Hos in suis penetralibus consecrant; his quotidie merum profundunt, et scientes daemonas venerantur, quasi terrestres deos, et quasi depulsores malorum, quae ipsi faciunt, et irrogant. Qui quoniam spiritus sunt tenues, et incomprehensibiles, insinuant se corporibus hominum, et occulti in visceribus operti, valetudinem vitiant, morbos citant, somniis animos terrent, mentes furoribus quatiunt, ut homines his malis cogant, ad eorum auxilium decurrere.*

libro, quem ad Caesarem de Indigitamentis scriptum reliquit. Hunc in nos maximam, quin immo omnem habere potestatem, creditum
3 est. Nonnulli binos Genios in iis duntaxat domibus, quae essent maritae, colendos putaverunt. Euclides autem Socraticus duplicem omnibus omnino Genium dicit appositum: quam rem apud Lucilium in libro Satirarum nono licet cognoscere. Genio igitur potissimum per omnem aetatem quotannis sacrifica-
4 mus. Quanquam non solum hic, sed et alii sunt praeterea Dii complures, hominum vitam, pro sua quisque portione, adminiculantes: quos volentem cognoscere, Indigitamentorum libri satis edocebunt. Sed omnes hi semel in unoquoque homine numinum suorum effectum repraesentant; quocirca non per omne vitae spatium novis religionibus arces-
5 suntur. Genius autem ita nobis assiduus observator appositus est, ut ne puncto quidem temporis longius abscedat; sed ab utero matris exceptos, ad extremum vitae diem comitetur. Sed, cum singuli homines, suos tantum, modo proprios colant natales; ego tamen duplici quotannis officio huiusce religionis

5. *duplici officio* = *adstringor*. Idem exemplum, quo probatur Attedium Meliorem diem natalem Blaesi

nis adſtringor. Nam, cum ex te tuaque amicitia honorem, dignitatem, decus, atque praeſidium, cuncta denique vitae praemia recipiam; nefas arbitror, ſi diem tuum, qui te mihi hanc lucem edidit, meo illo proprio negligentius celebravero; ille enim mihi vitam, hic fructum vitae atque ornamentum peperit.

CAPUT IV.

At, quoniam aetas a die natali initium ſumit, ſuntque ante hunc diem multa, quae ad

ﬁlii ſui etiam mortui, ſingulis annis celebraſſe, exhibet Martialis Lib. VIII. Epigr. 38.

Qui praeſtat pietate pertinaci,
Senſuro bona libertatis,
Captet forſitan, aut vicem repoſcat.
At ſi quis dare nomini relicto
Poſt manes tumulumque perſeveret,
Quaerit quid niſi parcius dolere?
Refert, ſis bonus, an velis videri?
Praeſtat hoc, Melior, ſciente fama:
Qui ſollennibus anxius ſepulti
Nomen non ſinis interire Blaeſi,
Et de munifica profuſus arca
Ad natalitium diem colendum
Scribarum memori, piaeque turbae
Quod donas, facis ipſe Blaeſianum.
Hoc longum tibi vita dum manebit,
Hoc et poſt cineres erit tributum.

Cap. IV. de origine hominum varias Philoſophorum opiniones tradit et recenſet, quibuscum conferendum eſt, quod Lactantius de Origine Erroris Cap. XI. de animantibus, homine,

ad hominum pertinent originem: non alienum videtur, de his dicere prius, quae ſunt natura priora. Igitur, quae veteribus de origine humana fuerint opiniones, ex his quaedam breviter exponam. Prima et generalis quaeſtio inter antiquos ſapientiae ſtudioſos verſata eſt; quod, cum conſtet, homines ſingulos ex parentum ſeminibus procreatos, ſucceſſione prolis multa ſaecula propagare; alii ſemper homines fuiſſe, nec unquam, niſi ex hominibus natos, atque eorum generi caput exordiumque nullum exſtitiſſe arbitrati ſunt: alii vero fuiſſe tempus, cum homines non eſſent, et his ortum aliquando principiumque natura
3 tributum. Sed prior illa ſententia, qua ſemper humanum genus fuiſſe creditur, auctores habet: Pythagoram Samium, et Ocellum Lucanum, et Archytam Tarentinum, omnesque adeo Pythagoricos. Sed et Plato Athenienſis, et Xenocrates, et Dicaearchus Meſſenius, itemque antiquae academiae philoſophi non aliud videntur opinati. Ariſtoteles quoque Stagirites,

ne, Prometheo, Deucalione, Parcis tradit.

3. *Ariſtoteles.* Lactantius c. l. eius ſententiam de hominum origine ſic exhibet: *Ariſtoteles autem labore ſe, ac moleſtia liberavit, dicens, ſemper fuiſſe mundum, itaque et humanum genus, et caetera, quae in eo*

tes, et Theophraſtus, multique praeterea non ignobiles Peripatetici, idem ſcripſerunt, eiusque rei exempla dicunt, quod negent, omnino poſſe reperiri, aveſne ante, an ova generata ſint; cum et ovum ſine ave, et avis ſine ovo gigni non poſſit. Itaque et omnium, quae 4
in ſempiterno iſto mundo ſemper fuerunt, futuraque ſunt, aiunt, principium fuiſſe nullum; ſed orbem eſſe quendam generantium, nascentiumque, in quo uniuscuiusque geniti initium ſimul et finis eſſe videatur. Qui au- 5
tem homines aliquos primigenios divinitus naturave factos crederent, multi fuerunt, ſed aliter atque aliter in hac aeſtimatione verſati.
Nam, ut omittam, quod fabulares poëtarum 6
hiſtoriae ferunt, homines primos aut Promethei molli luto eſſe formatos, aut Deucalionis Pyrr-

eo ſunt, initium non habere, ſed fuiſſe ſemper, ac fore.

6. *Promethei.* Sic de eo Horatius Lib. I. Carm. 16. v. 13. ſeqq.

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Deſectam, et inſani leonis
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.

et Lactantius l. c. *De hac hominis fictione poëtae, quamvis corrupte, tamen non aliter tradiderunt. Nam hominem de luto a Prometheo factum eſſe dixerunt. Res eos non fefellit, ſed nomen artificis. Nullas enim litteras veritatis attigerant: ſed quae pro-*

Pyrrhaeque duris lapidibus esse natos; quidam ex ipsis sapientiae professoribus, nescio, an magis

prophetarum vaticinio tradita, in sacrario Dei continebantur, ea de fabulis et obscura opinione collecta, et depravata, ut veritas a vulgo solet variis sermonibus dissipata corrumpi, nullo non addente aliquid ad id, quod audierant, carminibus suis comprehenderunt; et hoc quidem inepte, quod tam mirabile, tamque divinum opificium homini dederunt. Quid enim opus fuit hominem de luto fingi, cum posset eadem ratione generari, qua ipse Prometheus ex Japeto natus est? qui si fuit homo, generare hominem potuit, facere non potuit. De diis autem illum non fuisse, poena eius in Caucaso monte declarat. Sed neque patrem ipsius Japetum, patrumque Titanis quisquam deos nuncupavit, quia regni sublimitas penes Saturnum solum fuit, per quam divinos honores cum omnibus suis posteris consecutus est. Multis argumentis hoc figmentum poëtarum coargui potest. Factum esse diluvium ad perdendam tollendamque ex orbe terrae malitiam, constat inter omnes. Idem enim et philosophi et poëtae, scriptoresque rerum antiquarum loquuntur, in eoque maxime cum prophetarum sermone consentiunt. Si ergo cataclysmus ideo factus est, ut malitia, quae per nimiam multitudinem increverat, perderetur: quomodo fictor hominis Prometheus fuit? cuius filium Deucalionem iidem ipsi ob iustitiam solum esse dicunt servatum. Quomodo unus gradus, et una progenies orbem terrae tam celeriter potuit hominibus implere? Sed videlicet hoc quoque sic corruperunt, ut illud superius, cum ignorarent, et quo tempore cataclysmus sit factus in terra, et quis ob iustitiam meruerit genere humano pereunte salvari, et quomodo, aut cum quibus servatus sit, quae omnia pro-

gis monstrosas, certe non minus incredibiles, rationum suarum proferunt opiniones. Anaximander Milesius, videri sibi, ex aqua terraque calefactis exortos esse, sive pisces, sive piscibus simillima animalia: in his homines concrevisse, foetusque ad pubertatem intus retentos: tum demum, ruptis illis, viros mulieresque, qui se iam alere possent, processisse. Empedocles autem egregio suo carmine, quod eiusmodi esse praedicat Lucretius: [7]

Ut vix humana videatur stirpe creatus,

tale quiddam confirmat. Primo membra singula ex terra quasi praegnante passim edita, [8]

dein-

propheticae litterae docent. Apparet ergo falsum esse, quod de opificio Promethei narrant.

Deucalionis Pyrrhaeque duris lapidibus esse natos. Conf. Ovidii Metam. Lib. I. Fab. 7. v. 318. seqq. Virgilius Lib. I. Georgic. v. 61. seqq.

quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactavit in orbem:
Unde homines nati durum genus.

et Juvenalis Satir. I. v. 81. seqq.

Ex quo Deucalion nimbis tollentibus aequor
Navigio montem ascendit, sortesque poposcit,
Paulatimque anima caluerunt mollia saxa;
Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas.

nec non Hyginus Fab. CLIII. *Cataclysmus, quod nos diluvium vel irrigationem dicimus, cum factum est, omne genus humanum interiit, praeter Deucalionem et Pyrrham, qui in montem Aetnam, qui altissimus in Sicilia dicitur, fugerant.*

7. Lucretius Lib. I. v. 734.

8. 10

deinde coisse, et effecisse solidi hominis materiam, igni simul et humori permixtam. Cetera quid necesse est persequi? quae non capiant similitudinem veritatis? Haec eadem opinio etiam in Parmenide Veliensi fuit, paucu-
9 lis exceptis ab Empedocle dissensis. Democrito vero Abderitae ex aqua limoque primum visum est homines procreatos, nec longe secus Epicurus: is enim credidit, limo calefacto uteros nescio quos radicibus terrae cohae-

ren-

8. *in Parmenide Veliensi fuit.* Est Conjectura Nagelii, quam in textum recipere nulli dubitavimus. Rationes qui tentaturus est, quas eum impulerunt ita legendi, Programmatis eius §. 1. adeat, quod editioni nostrae praemittendum curavimus. In omnibus prioribus editionibus sic legebatur: *Haec eadem opinio etiam in Parmenide, vel in Ste* fuit.* Quis est, qui non intelligat, lacunam hanc optime esse expletam, emendationemque ipsam doctissimam reliquas in dicto Programmate allatas antecellere.

9. *radicibus terrae - increvisse.* Hanc opinionem refutat Lactantius de Orig. Erroris Cap. XII. de animantium ortu et hominum: *Aiunt, certis conversionibus coeli, et astrorum motibus maturitatem quandam extitisse animalium serendorum, itaque terram novam semen genitale retinentem, folliculos ex se quosdam in uterorum similitudinem protulisse, de quibus Lucretius* (Lib. V. v. 806.):

Crescebant uteri terrae radicibus apti.

Eosque ut maturassent, natura cogente ruptos animalia tenera profudisse. Deinde terram ipsam humore quodam, qui esset lacti similis, exuberasse,

eoque

rentes primum increviſſe, et infantibus ex ſe editis ingenitum lactis humorem, natura admini-

eoque alimento animantes eſſe nutritos. Quomodo autem vim frigoris, aut caloris ferre, aut vitare potuerunt, aut omnino naſci; cum ſol exureret, frigus aſtringeret? Non erant, inquiunt, in principio mundi hyems, nec aeſtas, ſed perpetua temperies, et ver aequabile. Cur ergo nihil horum fieri etiam nunc videmus? Quia ſemel, aiunt, fieri neceſſarium fuit, ut animalia naſcerentur: poſtquam vero eſſe coeperunt, conceſſa his facultate generandi, et terra parere deſiit, et temporis conditio mutata eſt. O quam facile eſt, redarguere mendacia? primum, quod nihil poteſt eſſe in hoc mundo, quod non ſic permaneat, ut incoepit. Nec enim Sol et Luna, et aſtra tunc non erant, aut cum eſſent, meatus non habebant, aut non divina moderatio, quae curſus eorum temperat, et gubernat, cum ipſis ſimul eſſe coeperit. Deinde, quod ſi ita ſit, ut dicunt, providentiam eſſe neceſſe eſt: et in id ipſum incidunt, quod maxime fugiunt. Nondum enim natis animalibus, aliquis utique providit, ut naſcerentur: ne orbis terrae deſertus, atque incultus horreret: ut autem e terra ſine officio parentum naſci poſſent, neceſſe eſt, magna ratione eſſe proviſum: deinde ut humor ille concretus e terra in varias imagines corporum fingeretur, item ut e folliculis, quibus tegebantur, accepta vivendi ſentiendique ratione, tanquam ex alvo matrum profunderentur. Mirabilis inextricabilisque proviſio eſt. Sed putemus id quoque caſu accidiſſe: illa certe, quae ſequuntur fortuita eſſe non poſſunt, ut terra continuo lacte manaret, ut aëris temperies eſſet aequalis. Quae, ſi conſtat idcirco, eſſe facta, ut animalia recens edita vel haberent alimentum, vel non habe-

 rent

niſtrante, praebuiſſe, quos, ita educatos et
10 adultos, genus hominum propagaſſe. Zenon Citticus, Stoicae ſectae conditor, principium humano generi ex novo mundo conſtitutum putavit, primosque homines ex ſolo adminiculo divini ignis, id eſt, Dei providentia genitos.
11 Denique, etiam vulgo creditum eſt, ut plerique genealogiae auctores sunt, quarundam gentium, quae ex adventitia stirpe non ſint, principes terrigenas eſſe, ut in Attica, et Arcadia, Theſſaliaque, eosque αὐτόχθονας vocitari: ut in Italia poëta cecinit: *Nymphas indigenasque Faunos nemora quaedam tenuiſſe*, non difficile rudis antiquorum credulitas rece-

rent periculum: neceſſe eſt, ut aliquis divina neſcio qua ratione providerit. Quis autem poteſt providere, niſi Deus? etc.

10. *Zenon Citticus - putavit - homines Deo providentia genitos.* Quae opinio veriſſima, eſt, et cum ſana non tantum ratione, ſed etiam cum ſacrae ſcripturae dictis omnino congruit. Id opinionis Stoicorum fuiſſe vel adfirmat Lactantius l. c. Cap. XI. *Nam Stoici animantium fabricam divinae ſolertiae tribuunt.*

11. αὐτόχθονας, indigenas, in ipſa terra natos, ex αὐτος et χθων terra, idem quòd terrae filios. Eodem modo Juvenalis *gigantum fraterculus*, Perſiique *terrae progenies* ſunt interpretandi.

in Italia poëta cecinit, nimirum Virgilius Lib. VIII. Aeneid. v. 314. ſeqq.

Haec nemora indigenae
Fauni Nymphaeque tenebant,
Gensque virum truncis et
duro robore nata: etc.

recepit. Nunc vero eo licentiae processit lu- 12 bido, ut vix auditu ferenda confingant. Post hominum memoriam, progeneratis iam gentibus, et urbibus conditis, homines e terra diversis modis editos, ut in Attica fertur regione Erichthonius ex Vulcani semine humo exortus: et in Colchide, vel in Boeotia con-

stitis

12. *Erichthonius.* Lectu dignum, quid de eius ortu judicavit Lactantius de falsa religione Cap. XVII. *Sed ne illae quidem virgines illibatam castitatem servare potuerunt. Unde enim putemus Erichthonium esse natum? an ex terra, ut poëtae videri volunt? At res ipsa clamat. Nam cum Vulcanus diis arma fecisset, eique Jupiter optionem dedisset praemii, quod vellet, postulandi, jurassetque (ut solebat) per infernam paludem, se nihil negaturum: tum faber claudus Minervae nuptias postulavit. Hic Jupiter Optimus Maximus tanta religione constrictus, abnuere non potuit: Minervam tamen monuit repugnare, pudicitiamque defendere. Tum in illa colluctatione Vulcanum in terram profudisse aiunt semen, unde sit Erichthonius natus, idque illi nomen impositum ἀπὸ τῆς ἔριδος, καὶ χθονὸς, id est, ex certamine, atque humo.*

vel pro et.

armati partus. Conf. Ovidius Lib. III. Metam. Fab. I. v. 95. seqq.

Dum, spatium victor victi
considerat hostis (i. e. serpentis),
Vox subito audita est: neque erat cognoscere promtum,
Unde; sed audita est. Quid, Agenore nate, (i. e. Cadme) *peremtum*
Serpentem spectas? et tu spectabere serpens,
Ille diu pavidus, pariter cum mente colorem

 Per-

sitis anguis dentibus armati partus; e quibus, mutua caede inter se necatis, pauci superasse traduntur, qui in conditu Thebarum Cadmo inte-

Perdiderat; gelidoque comae terrore rigebant,
Ecce viri fautrix superas delapsa per auras
Pallas adest: motaeque iubet supponere terrae
Vipereos dentes populi incrementa futuri.
Paret: et ut presso sulcum patefecit aratro,
Spargit humi iussos mortalia semina dentes.
Inde (fide maius) glebae coepere moveri:
Primaque de sulcis acies apparuit hastae.
Tegmina mox capitum picto nutantia cono:
Mox humeri pectusque, onerataque brachia telis
Existunt: crescitque seges clypeata virorum.
Sic, ubi tolluntur festis aulaea theatris,
Surgere signa solent; primumque ostendere vultum;
Cetera paulatim: placidoque educta tenore
Tota patent; imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat:
Ne cape, de populo, quem terra creaverat, unus
Exclamat; nec te civilibus insere bellis,
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Cominus ense ferit: iaculo cadit eminus ipse.
Hic quoque, qui leto dederat, non longius illo
Vivit, et exspirat, modo quas acceperat, auras.
Exemploque pari furit omnis turba: suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres:
Iamque brevis spatium vitae sortita iuventus
Sanguineam trepido plangebant pectore matrem;
Quinque superstitibus: quorum fuit unus Echion.
Is sua iecit humi monitu Tritonidis arma;
Fraternaeque fidem pacis petiitque deditque.
Hos operis comites habuit Sidonius hospes;

Cum

fuerint adiumento. Nec non in agro Tarqui-13 niensi puer dicitur exaratus, nomine Tages, qui disciplinam cecinerit extispicii: quam Lucumones, tum Etruriae potentes, exscripserunt.

CAPUT V.

Hactenus de prima hominum origine. Ceterum, quae ad praesentes nostras pertinent natales, eorumque initia, quam potero compendio, dicam. Igitur, semen unde exeat, inter

Cum posuit jussam Phoebëis fortibus urbem. Natal. Com. Mytholog. p. 918. *Mars, vel ut aliis magis placuit, Pallas jussit Cadmum seminare alteram partem dentium exemptorum ex ore serpentis: e quibus satis fabulantur natos esse homines permultos, qui sese mutuis vulneribus ingenio atque artificio Cadmi trucidarunt, Pherecydes scriptum reliquit libro quinto historiarum, Martem ac Palladem dimidium illorum dentium ejus draconis dedisse Cadmo, cum dimidium reservatum sit postea Aetae regi Colchorum.*

13. *Tages.* De quo Festus: *Tages nomine, Genii filius, nepos Jovis, puer dicitur disciplinam aruspicii dedisse duodecim populis Etruriae.* Vide et Lucan. I. v. 584. et 637.

extispicii, i. e. artis illius extispicum vel haruspicum ab extis animalium conspectis, quae erat vetusta superstitio, divinandi.

Cap. V. 1. *semen unde exeat.* Hoc ita illustrat Lactantius Libro de Officio Dei Cap. XII: de utero, et conceptione, et sexibus: *Vena in maribus, quae semen continet duplex est, paulo interior, quam illud*

2 inter sapientiae professores non constat. Parmenides enim, tum ex dextris, tum e laevis partibus derivari putavit. Hipponi vero Metapontino, sive, ut Aristoxenus auctor est, Samio, ex medullis profluere semen videtur: idque eo probari, quod post admissionem pecudum, si quis, qui matres sunt, perimat, medullas utpote exhaustas non reperiat. Sed hanc opinionem nonnulli refellunt, ut Anaxagoras, Democritus, et Alcmaeon Crotonia-
3 tes. Hi enim post gregum contentionem non medullis modo, verum et adipe, multaque carne mares exhauriri respondent. Illud quoque ambiguam facit inter auctores opinionem, utrumne ex patris tantummodo semine partus

lud humoris obscoeni receptaculum. Sicut enim renes duo sunt, itemque testes: ita et venae seminales duae, in una tantum compage cohaerentes: quod videmus in corporibus animalium, cum interfecta patefiunt; sed illa dexterior masculinum continet semen, sinisterior foemininum: et ideo in toto corpore pars dextra masculina est, sinistra vero foeminina.

2. *ex medullis profluere.* Lactantius l. c. *Ipsum semen quidam putant ex medullis tantum, quidam ex omni corpore ad venam genitalem confluere et concrescere. Sed hoc humana mens quomodo fiat, non potest comprehendere.*

4. *utrumne ex patris tantummodo semine an etiam ex matris partus nascatur.* Veteres Philosophi de hac re valde dissenserunt, ut noster docet, recentiores medici vero probarunt, utrumque maris aeque ac foeminae semen ad procreandam sobolem esse necessarium.

tus nascatur, ut Diogenes, et Hippon, Stoicique scripserunt, an etiam ex matris, quod Anaxagorae et Alcmaeoni, nec non Parmenidi, Empedoclique, et Epicuro visum est. Quae differens, non definite se scire, Alcmaeon confessus est, ratus, neminem posse perspicere.

CAPUT VI.

Empedocles, quem in hoc Aristoteles sequutus est, ante omnia cor judicavit increscere, quod hominis vitam maxime contineat. Hippon vero, caput, in quo est animi principale. Democritus alvum cum capite, quae plurimum habent ex inani. Anaxagoras cerebrum,

CAP. VI. 1. *Empedocles cor judicavit increscere.* Aristoteles eandem fovebat sententiam, ut noster attulit, Lactantius vero eam c. l. fusius enumerat: *Conceptum igitur Varro et Aristoteles sic fieri arbitrantur: Aiunt enim, non tantum maribus inesse semen, verum etiam foeminis, et inde plerumque matribus similes procreari, sed earum semen sanguine esse purgatum. Quod si recte cum virili mistum sit, utraque concreta, et simul coagulata informari: et primum quidem cor hominis confingi, quod in eo sit et vita hominis, et sapientia: denique totum opus quadragesimo die consummari. Ex abortionibus haec fortasse collecta sunt. In avium tamen foetibus primum oculos fingi dubium non est, quod in ovis saepe deprehendimus. Unde fieri non posse arbitror, quin fictio a capite sumat exordium.*

rebrum, unde omnes ſunt ſenſus. Diogenes Apolloniates ex humore primum carnem fieri exiſtimavit, tum ex carne oſſa, nervosque, et
2 ceteras partes enaſci. At Stoici una totum infantem figurari dixerunt, ut una naſcitur, aliturque: ſunt, qui id opinentur fieri ipſa natura, ut Ariſtoteles, atque Epicurus: ſunt, qui potentia ſpiritus ſemen comitantis, ut Stoici ferme univerſi: ſunt, qui aethereum calorem ineſſe arbitrentur, qui membra diſponat, Anaxago-
3 ram ſecuti. Utcunque tamen formatus infans, quemadmodum in matris utero alatur, duplex opinio eſt. Anaxagorae enim, ceterisque compluribus, per umbilicum cibus adminiſtrari videtur; at Diogenes et Hippon exiſtimarunt, eſſe in alvo prominens quiddam, quod infans ore apprehendat, ex eoque alimentum ita trahat, ut, cum editus eſt, ex matris uberi-
4 bus. Ceterum, ut mares, feminaeve naſcantur, quid cauſſae eſſet, varie ab iisdem philoſophis traditum eſt. Nam, ex quo parente ſeminis amplius fuit, ejus ſexum repraeſentari dixit Alcmaeon; ex ſeminibus autem tenuioribus feminas, ex denſioribus mares fieri, Hippon

4. *ut mares feminaeve naſcantur* etc. Iis temporibus variae de hac re exſtiterunt opiniones, nec hodie in aprico eſt, et inter naturae curioſos valde diſceptatur, quid utriusque ſexus propagationem efficiat.

non affirmat. Utrius vero parentis principium 5
ſedem prius occupaverit, ejus reddi naturam Democritus retulit. At, inter ſe certare feminas, et mares, et, penes utrumque victoria ſit, ejus habitum referri, auctor eſt Parmenides. Et e dextris partibus profuſo ſemine ma- 6
res

6. *e dextris partibus ma- res gigni, at e laevis feminas.* Eidem ſententiae arridet Lactantius, et ex loco ad caput praecedens allato ſatis ſuperque adparet. Addimus his et opinionem ſuam de utero, quae c.l. multo infra eſt obvia, atque Anaxagorae Empedoclisque ſententiam confirmat: *Item in foeminis uterus in duas ſe dividit partes, quae in diverſum diffuſae ac reflexae circumplicantur; ſicut arietis cornua. Quae pars in dextram retorquetur, maſculina eſt: quae in ſiniſtram foeminina.* — Quis eſt, qui credat, hanc opinionem noſtra aetate tanquam novum inventum et myſterium, ut auctor venditabat, magnaque oſtentatione ſingulari in libello, qui uno ſolido vel aureo, ut ipſe in praefatione profitetur, erat ſolvendus, in lucem edebat, recoctam eſſe, niſi res lippis et tonſoribus eſſet nota. Libelli titulus eſt: *Völlig entdecktes Geheimniſs der Natur, ſowohl in der Erzeugung des Menſchen, als auch in der willkührlichen Wahl des Geſchlechts der Kinder, von Johann Chriſtoph Heucke, Organiſt bei der Kirche St. Martin in Hildburghauſen. Zu bekommen beym Verfaſſer. Braunſchweig,* 1786. 224. *Seit. ohne die Vorrede in* 8. Electionem ſexus in procreanda ſobole a teſtibus eorumque erectione dependere aſſerit pag. 203. ſeqq. et ſi quis puerum procreaturus eſt, ante omnia operam navet, ut teſticulus dextris partibus ſe levet, ex eoque ſemen profluat, ſi quis vero puellam, eodem modo allaboret, ut ſiniſtris partibus ſe erigat teſticulus, atque

deinde coisse, et effecisse solidi hominis materiam, igni simul et humori permixtam. Cetera quid necesse est persequi? quae non capiant similitudinem veritatis? Haec eadem opinio etiam in Parmenide Veliensi fuit, paucu-
9 lis exceptis ab Empedocle dissensis. Democrito vero Abderitae ex aqua limoque primum visum est homines procreatos, nec longe secus Epicurus: is enim credidit, limo calefacto uteros nescio quos radicibus terrae cohaeren-

8. *in Parmenide Veliensi fuit.* Est Coniectura Nagelii, quam in textum recipere nulli dubitavimus. Rationes qui tentaturus est, quas eum impulerunt ita legendi, Programmatis eius §. 1. adeat, quod editioni nostrae praemittendum curavimus. In omnibus prioribus editionibus sic legebatur: *Haec eadem opinio etiam in Parmenide, vel in Ste* fuit.* Quis est, qui non intelligat, lacunam hanc optime esse expletam, emendationemque ipsam doctissimam reliquas in dicto Programmate allatas antecellere.

9. *radicibus terrae - increvisse.* Hanc opinionem refutat Lactantius de Orig. Erroris Cap. XII. de animantium ortu et hominum: *Aiunt, certis conversionibus coeli, et astrorum motibus maturitatem quandam extitisse animalium serendorum, itaque terram novam semen genitale retinentem, folliculos ex se quosdam in uterorum similitudinem protulisse, de quibus Lucretius* (Lib. V. v. 806.):

Crescebant uteri terrae radicibus apti.

Eosque ut maturassent, natura cogente ruptos animalia tenera profudisse. Deinde terram ipsam humore quodam, qui esset lacti similis, exuberasse, eoque

rentes primum increvisse, et infantibus ex se editis ingenitum lactis humorem, natura admini-

eoque alimento animantes esse nutritos. Quomodo autem vim frigoris, aut caloris ferre, aut vitare potuerunt, aut omnino nasci; cum sol exureret, frigus astringeret? Non erant, inquiunt, in principio mundi hyems, nec aestas, sed perpetua temperies, et ver aequabile. Cur ergo nihil horum fieri etiam nunc videmus? Quia semel, aiunt, fieri necessarium fuit, ut animalia nascerentur: postquam vero esse coeperunt, concessa his facultate generandi, et terra parere desiit, et temporis conditio mutata est. O quam facile est, redarguere mendacia? primum, quod nihil potest esse in hoc mundo, quod non sic permaneat, ut incoepit. Nec enim Sol et Luna, et astra tunc non erant, aut cum essent, meatus non habebant, aut non divina moderatio, quae cursus eorum temperat, et gubernat, cum ipsis simul esse coeperit. Deinde, quod si ita sit, ut dicunt, providentiam esse necesse est: et in id ipsum incidunt, quod maxime fugiunt. Nondum enim natis animalibus, aliquis utique providit, ut nascerentur, ne orbis terrae desertus, atque incultus horreret: ut autem e terra sine officio parentum nasci possent, necesse est, magna ratione esse provisum: deinde ut humor ille concretus e terra in varias imagines corporum fingeretur, item ut e folliculis, quibus tegebantur, accepta vivendi sentiendique ratione, tanquam ex alvo matrum profunderentur. Mirabilis inextricabilisque provisio est. Sed putemus id quoque casu accidisse: illa certe, quae sequuntur fortuita esse non possunt, ut terra continuo lacte manaret, ut aëris temperies esset aequalis. Quae, si constat idcirco, esse facta, ut animalia recens edita vel haberent alimentum, vel non habe-

re Empedoclis diſputata ratio talis profertur.
7 Si par calor in parentum ſeminibus fuerit,
patri ſimilem marem procreari; ſi frigus, fe-
minam matri ſimilem. Quod ſi patris cali-
dum erit, et frigidum matris, puerum fore,
qui matris vultum repraeſentet; at ſi calidum
matris, patris autem fuerit frigidum, puellam
futuram, quae patris reddat ſimilitudinem.
8 Anaxagoras autem ejus parentis faciem refer-
re liberos judicavit, qui ſeminis amplius con-
tuliſſet. Ceterum, Parmenidis ſententia eſt,
cum dexterae partes ſemina dederint, tunc
filios eſſe patri ſimiles; cum laevae, tunc ma-
9 tri. Sequitur vero de geminis, qui, ut ali-
quando naſcantur, modo ſeminis fieri Hip-
pon ratus eſt. Id enim, cum amplius eſt,
10 quam uni ſatis fuerit, bifariam deduci. Id
ipſum ferme Empedocles videtur ſenſiſſe: nam
cauſſas quidem, cur divideretur, non poſuit:
tantummodo ait, ſi utrumque ſedes aeque ca-
lidas occupaverit, utrumque marem naſci: ſi
fri-

trimenta naſcentis fontibus lactis foecundum pectus exuberat. Nec enim decebat aliud, quam ut ſapiens animal a corde alimoniam duceret. Idque ipſum ſolertiſſime comparatum eſt, ut candens ac pinguis humor teneritudinem novi corporis irrigaret, donec, ad capiendas fortiores cibos, et dentibus inſtruatur, et viribus roboretur.

fuerint adiumento. Nec non in agro Tarqui- 13
niensi puer dicitur exaratus, nomine Tages, qui disciplinam cecinerit extispicii: quam Lucumones, tam Etruriae potentes, exscripserunt.

CAPUT V.

Hactenus de prima hominum origine. Ceterum, quae ad praesentes nostras pertinent natales, eorumque initia, quam potero compendio, dicam. Igitur, semen unde exeat, inter

Cum posuit jussam Phoebêis sortibus urbem. Natal. Com. Mytholog. p. 918. *Mars, vel ut aliis magis placuit, Pallas jussit Cadmum seminare alteram partem dentium exemptorum ex ore serpentis: e quibus satis fabulantur natos esse homines permultos, qui sese mutuis vulneribus ingenio atque artificio Cadmi trucidarunt, Pherecydes scriptum reliquit libro quinto historiarum, Martem ac Palladem dimidium illorum dentium ejus draconis dedisse Cadmo, cum dimidium reservatum sit postea Aetae regi Colchorum.*

13. *Tages.* De quo Festus: *Tages nomine, Genii filius, nepos Jovis, puer dicitur disciplinam aruspicii dedisse duodecim populis Etruriae.* Vide et Lucan. I. v. 584. et 637.

extispicii, i. e. artis illius extispicum vel haruspicum ab extis animalium conspectis, quae erat vetusta superstitio, divinandi.

Cap. V. 1. *semen unde exeat.* Hoc ita illustrat Lactantius Libro de Officio Dei Cap. XII. de utero, et conceptione, et sexibus: *Vena in maribus, quae semen continet duplex est, paulo interior, quam illud*

ad decimum menſem naſci poſſe exiſtimavit, nam ſeptimo partum jam eſſe maturum, eo quod in omnibus numerus ſeptenarius plurimum poſſit. Siquidem ſeptem formentur menſibus, additisque alteris recti conſiſtere incipiamus, et poſt ſeptem menſes dentes nobis innascantur, iidemque poſt ſeptimum cadunt annum, quarto decimo autem pubescere ſo-
3 lemus. Sed hanc a ſeptem menſibus incipientem

J. F. Heerbradt. 1779. 8.) pag. 72. ſeq.

2. *numerus ſeptenarius plurimum poſſit.* Hujus Hipponis Megapontini ſententiam de ſeptenarii numeri effectu in edendo partu et Hippocrates, cujus auctoritas in ferendis legibus Romanis, quae legitimum partum concernunt, invaluit, amplexus eſt: Ἑπτήμερος ὁ αἰὼν — φύσιος ἀναγκῃ, διότι ἐν ἑπτὰ τȣτέων ἑκάςα διοικέεται. Περὶ σαρκων.

poſt ſeptimum cadant annum. Plinius in Hiſt. Nat. autem affirmat dentes decidere ſeptimo anno.

quarto decimo anno aut. pubeſcere ſolemus. Diſcrimen inter maſculorum foeminarumque pubertatem eſſe, haud res eſt incognita, eàque de re fieri poteſt, ut plena pubertas a decimo quarto anno ad annum decimum octavum usque extenderetur, ex Jure Romano enim maſculi decimo octavo anno demum, foeminae vero decimo quarto puberes ſunt, ſecundum l. 14. §. 1. D. de aliment. vel cibar. legat. (Lib. XXXIV. Tit. I.)

3. *Sed hanc — maturitatem — ad decimum perductam.* Hic vel deficit verbum accuſativum cum infinitivo regens, vel nominandi caſus locum habeat et forſitan legendum: *Sed haec a ſeptem menſibus inci-*

tem maturitatem, usque ad decimum perductam: ideo, quod in aliis omnibus haec eadem natura est, ut septem mensibus, annisve, tres aut menses, aut anni, ad confirmationem accedant. Nam dentes septem mensium infanti 4
nasci, et maxime decimo perfici mense: septimo anno primos eorum excidere, decimo ultimos; post decimum quartum annum nonnullos, sed omnes intra septimum decimum annum pubescere. Huic opinioni in parte aliqua repugnant alii, alii in parte consentiunt.
5 Nam septimo mense parere mulierem posse, plurimi affirmant, ut Theano Pythagorica, Aristoteles Peripateticus, Diocles, Evenor, Straton, Empedocles, Epigenes, multique praeterea; quorum omnium consensus Euthyphronem

nem

incipiens maturitas usque ad decimum perducta scil. est, accusandi casus enim non ad sequens referri potest verbum *accedunt,* quod dandi casum regit, et ad rationem allatam, quam ob rem maturitatis spatium ad decimum mensem usque sit prorogatum, pertinet, vel supplendum verbum: *credo, arbitror, censeo, puto vel existimo,* et sic legendum: *Sed hanc a septem mensibus incipientem maturitatem, usque ad decimum perductam* scil. esse credo etc.

4. *ultimos* qui postremi post annos septem nascuntur et κρατῆρες, a Varrone autem *genuini* dicuntur, quos Plinius in Hist. Nat. Lib. XI. cap. 37. tamen post annum vicesimum nasci tradidit.

nem Cnidium non deterret, id ipſum intrepide pernegantem. Contra eum ferme omnes, Epicharmum ſecuti, octavo menſe naſci negaverunt. Diocles tamen Caryſtius, et Ariſtoteles Stagirites, aliter ſenſerunt. Nono autem, et decimo menſe, tum Chaldaei plurimi et idem mihi ſupra nominatus Ariſtoteles, edi poſſe partum putaverunt; neque Epigenes Byzantius nono poſſe fieri contendit; nec Hip-
6 pocrates Cous decimo. Ceterum undecimum menſem Ariſtoteles ſolus recipit, ceteri univerſi improbarunt.

CAP.

6. *undecimum menſem Ariſtoteles* Lib. VII. Hiſtor. Anim. cap. 4. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ζῶα μοναχῶς ποιεῖται τὴν τοῦ τόκου τελείωσιν (εἷς γὰρ ὥρισται τοῦ τόκου χρόνος πᾶσιν) ἀνθρώπῳ δὲ πολλοὶ μόνῳ τῶν ζώων. Καὶ γὰρ ἑπτάμηνα, καὶ ὀκτάμηνα, καὶ ἐννεάμηνα γίνονται, καὶ δεκάμηνα τὸ πλεῖστον. Ἔνιαι δὲ ἐπιλαμβάνουσι καὶ τοῦ ἑνδεκάτου μηνός. Quam opinionem etiam poſt Ariſtotelem fovebat Plinius in Hiſt. Nat. Lib. VII. cap. 5. *Caeteris animantibus ſtatum et pariendi et partus gerendi tempus eſt: Homo toto anno et incerto gignitur ſpatio: Alius ſeptimo menſe, alius octavo, et usque ad initia decimi undecimique.* Recentiores pariendi tempus usque ad decimum tertium extenderunt menſem, et, partui nullum certum tempus in univerſum tribui poſſe, oſtenderunt. Heiſter in Diſſert. *Qua partus tredecimeſtris pro legitimo habitus proponitur.* Varias veterum recentiorumque de conſueto pariendi tempore opi-

CAPUT VIII.

Sed nunc Chaldaeorum ratio breviter tractanda eſt, explicandumque, cur ſeptimo menſe, et nono, et decimo, tantummodo poſſe naſci homines arbitrentur. Ante omnia igitur 2 dicunt, vitamque noſtram, ſtellis tam vagis, quam ſtatis, eſſe ſubjectam, earumque vario mul-

opiniones congeſſit accurataque mentis trutina examinavit Ploucquet l. c. pag. 69. ſeqq. De eodem argumento etiam adeundus Roederer in Diſſ. *de temporum in graviditate et partu aeſtimatione.*

Cap. VIII. 1. *Chaldaeorum*, populi Orientis, Arabiae proximi, qui aſtrologiae et mathematicae ſcientiae quam maxime operam dederunt, hinc de iis Strabo Lib. VII. *Conſtat nusquam diligentius ſeveriusque mathematica ſtudia exculta fuiſſe, quam apud Chaldaeos.* Et Cicero de Divinat. *Chaldaei, non ex artis, ſed ex gentis vocabulo nominati, diuturna obſervatione ſiderum ſcientiam putantur effeciſſe, ut praedici poſſet, quid cuique eventurum, et qua quisque fato natus eſſet.* Adde Gellium Noct. Attic. Lib. XIV. cap. 1. qui Chaldaeorum diſciplinam vanam eſſe declarat.

2. *stellis tam vagis, quam ſtatis.* Stellae vagae vel errantes ſunt planetae, quorum ſunt ſeptem, Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius et Luna, ſtatae vero ſunt fixae, quae non moventur, et in orbe ſignifero ſtatum habent locum. Chaldaei cenſebant, varias conſtellationes conceptionis tempore in hominum animos influere, ſtellarumque diverſam naturam efficere, ut uniuscujusque hominis temperamentum aliquid a natura hujus ſtellae, in cujus conſtellatione ejus facta ſit conceptio, mutuetur.

C

multiplicique cursu, genus humanum gubernari, sed ipsarum motus, schemataque, et effectus, a sole crebro immutari. Nam, ut aliae occasum, nonnullae stationem faciant, nosque omnes dispari sua temperatura afficiant, solis fie-
3 ri potentia. Itaque eum, qui stellas ipsas, quibus movemur, permovet, animam nobis dare, qua regamur; potentissimum in nos esse, moderarique, quando post conceptionem veniamus in lucem; sed hoc per tres facere conspectus. Quid autem sit conspectus, et quot ejus genera, ut liquido perspici possit, paucis praedicam.
4 Circulus est, ut ferunt, signifer, quem Graeci vocant ζωδιακόν; in quo sol, et luna, ceteraeque stellae vagae feruntur. Hic in duodecim partes, totidem signis redditas, aequabiliter divisus est. Cum sol annuo spatio metitur:

3. *conspectus* idem quod siderum positus sive constellatio, si nimirum sol ex duodecim signis unum ingreditur, siderum positus mutari solet, novusque conspectus oritur.

4. *Circulus signifer* idem quod orbis signifer seu animalis, quem sol intra anni spatium percurrere solet. Sunt duodecim signa in animalium formam figurata, nimirum Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora vel Aquarius, Pisces, quae orbem hunc signiferum constituunt. Quolibet mense Sol horum signorum unum ingreditur, in eoque moratur. Cicero de Divinat. *Viam quandam esse ajunt signifero in orbe, qui ζωδιακὸς dicitur.*

tur: ita in uno quoque ſigno ferme unum menſem moratur. Sed ſignum quodlibet cum ceteris ſingulis habet mutuum conſpectum, non tamen uniformem cum omnibus: non validiores alii, infirmiores alii habentur. Igitur, quo tempore partus concipitur, ſol in aliquo ſigno ſit neceſſe; et in aliqua ejus particula, quem locum conceptionis proprie appellant. Sunt autem hae particulae in unoquoque signo tricenae, totius vero zodiaci numero CCCLX: has Graeci μοίρας cognominarunt: eo videlicet, quod deas Fatales nuncupant μοίρας. Et hae particulae nobis veluti fata

5. *deas Fatales*, i. e. tres Parcas, quae ex veterum ſuperſtitione fata hominum dirigere conſueverunt. De quibus Lactantius Lib. II. de Origine erroris cap. XI. *Omnia enim tribus temporibus contineri neceſſe eſt, praeterito, praeſenti, futuro. Praeteriti eſt origo, praeſentis ſubſtantia, futuri diſſolutio. Quae omnia in ſingulis hominibus apparent: incipimus enim cum naſcimur: et ſumus, cum vivimus: et deſinimus, cum interimus. Unde etiam tres Parcas eſſe voluerunt: unam, quae vitam hominibus ordiatur: alteram, quae contexat: tertiam, quae rumpat ac finiat. In toto autem genere hominum quia ſolum praeſens tempus apparet: ex eo tamen et praeteritum, id eſt, origo colligitur, et futurum, id eſt, diſſolutio. Nam quoniam eſt, apparet aliquando coepiſſe; eſſe enim nulla res ſine exordio poteſt, et quia coepit, apparet, quandoque deſitura. Nec enim poteſt id totum eſſe immortale*

fata sunt: nam, qua potissimum oriente na-
6 scantur, plurimum refert. Sol ergo, cum in proximum signum transcendit, locum illum conceptionis, aut imbecillo videt conspectu, aut etiam nec conspicit: nam plures, proximantia sibimet zodia, invicem se videre omnino negaverunt. At, cum in tertio est signo, hoc est, uno medio interposito, tunc primum illum locum, unde profectus est, videre dicitur, sed valde obliquo et invalido lumine; qui conspectus vocatur καθ' ἑξάγωνον, qui sextam partem circuli subtendit. Nam si, ut a primo zodio ad tertium, sic a tertio ad quinctum, inde porro ad septimum, ac deinde alternae lineae emittantur, hexagoni aequilateralis forma in eodem circulo scriberetur.
7 Hunc quidam conspectum non usquequaque rece-

tale, quod ex mortalibus constat. Nam sicut universi per singulos interimus, fieri potest, ut aliquo casu omnes simul, vel sterilitate terrarum, quae accidere vel particulatim solet: vel pestilentia ubique diffusa, quae singulas urbes, atque regiones plerumque populatur: vel incendio in orbe misso, quale jam fuisse sub Phaëtonte dicitur: vel diluvio aquarum, quale sub Deucalione traditur, cum praeter unum hominem genus omne deletum est.

6. *Zodia* i. e. signa coelestia in Zodiaco seu circulo signifero a graeco ζώδιον, animalculum.

proximantia i. e. quae sibimet proxima sunt.

καθ' ἑξάγωνον, secundum sexangulum.

receperunt, quod minimum ad maturitatem partus videatur conferre. Cum vero in quar- 8
tum ſignum pervenit, et media duo ſunt, videt κατὰ τετράγωνον; quoniam illa linea, qua viſus pertendit, quartam partem orbis abſcidit. Cum autem in quincto eſt, tribus inter- 9
iacentibus mediis, κατὰ τρίγωνον adſpicit. Nam tertiam ſigniferi partem viſus ille metitur. Quae duae viſiones τετράγωνοι et τρίγωνοι perquam efficaces, incrementum partus multum adminiculant. Ceterum a loco ſexto 10
conſpectus omni caret efficientia: ejus enim linea nullius polygoni afficit latus. At a ſeptimo zodio, quod eſt contrarium, pleniſſimus potentiſſimusque conſpectus, quosdam jam maturos infantes educit, qui ſeptemmeſtres appellantur, quia ſeptimo menſe naſcuntur. At, ſi intra hoc ſpatium maturescere uterus 11
non potuerit; octavo menſe non editur: (ab octavo enim ſigno, ut a ſexto, inefficax viſus)

8. κατὰ τετράγωνον, i. e. ſecundum quadratum ſive ex quadrato.

κατὰ τρίγωνον, i. e. ſecundum triangulum vel ex triangulo.

10. *nullius polygoni afficit latus*, i. e. mathematicae nullius figurae ex pluribus angulis conſiſtentis latus tangit, ideoque inefficax.

11. *inefficax viſus* eſt quilibet, quam ſol neque ex linea triangulari neque ex ſexangulari neque e diametro

12 sus) sed vel nono mense, vel decimo. Sol enim a nono zodio particulam conceptionis rursus conspicit κατὰ τρίγωνον, et a decimo κατὰ τετράγωνον. Qui conspectus, ut supra
13 jam dictum est, perquam efficaces sunt. Ceterum, undecimo non putant nasci, quia languido jam radio infirmum lumen καθ' ἑξάγωνον mittatur. Multo minus duodecimo, unde conspectus pro nullo habetur: itaque secundum rationem hanc ἑπτάμηνοι nascuntur κατὰ διάμετρον, ἐννεάμηνοι autem κατὰ τρίγωνον, δεκάμηνοι vero κατὰ τετράγωνον.

CAP. IX.

tro conspicere potest, positiones enim siderum variae inter se efficaciam procreant, vel non.

13. *undecimo non putant nasci*, nititur enim Chaldaeorum principium de pariendi tempore in hoc fundamento: quo disjunctior et remotior sol a conceptionis signo est, eo inefficacior, nec partum promovere potest, quia solis radii viribus sunt destituti, signum conceptionis quam maxime remotum efficax reddendi, quamvis id ex sexangulo conspiciat.

ἑπτάμηνοι nascuntur κατὰ διάμετρον, i. e. septemmestres nascuntur ex diametro, quia sol conceptionis signum ex linea recta circuli conspicit, diameter vel dimetiens enim est linea recta, quae ab una circuli extremitate ad alteram ducitur.

ἐννεάμηνοι *autem* κατὰ τρίγωνον, i. e. novemmestres autem ex triangulo.

δεκάμηνοι *vero* κατὰ τετράγωνον, i. e. decemmestres vero ex sexangulo, quia visiones sexangulares et triangulares sunt perquam efficaces, conspectus a septimo signo, coelesti vero efficacissimus, quoniam sol septimum ex diametro conspicit signum.

CAPUT IX.

Hac Chaldaeorum ſententia explicata, tranſeo ad opiniomem Pythagoricam, Varroni tractatam in libro, qui vocatur Tubero, et intus inſcribitur, de orgine humana. Quae qui- 2
dem ratio praecipue recipienda ad veritatem proxime videtur accedere. Alii enim plerique, cum omnes partus non uno tempore fiant maturi, una tamen eademque tempora omnibus conformandis dederunt: ut Diogenes Apolloniates, qui maſculis, ait, corpus quatuor menſibus formari, et feminis quinque, vel Hippon, qui diebus ſexaginta infantem ſcribit formari; et quarto menſe carnem fieri concretam, quincto ungues, capillumque naſci; ſeptimo jam hominem eſſe perfectum.
Pythagoras autem (quod erat credibilius) di- 3
xit, partus eſſe genera duo, alterum ſeptem menſium, alterum decem: ſed priorem aliis dierum numeris conformari, aliis poſteriorem: eos vero numeros, qui in unoquoque partu aliquid afferunt mutationis, tum autem ſemen in ſanguinem, aut ſanguis in carnem, aut caro in hominis figuram convertitur, inter ſe collatos rationem habere eam, quam voces habent, quae in muſica σύμφωνοι vocantur.

CAP. X.

Cap. IX. 3. σύμφονοι, i. e. conſonantes, quae harmoniam conſtituunt, et inter ſe conſentiunt. Pytha-

gorae

CAPUT X.

Sed haec, quo ſint intellectu apertiora, prius aliqua, de muſicae regulis huic loco neceſſaria, dicentur; eo quidem magis, quod
2 ea dicam, quae ipſis muſicis ignota ſunt. Nam ſonos ſcienter tractavere, et congruenti ordine reddidere illos: ipſis autem ſonis motuum modum, menſuramque invenere geometrae
3 magis, quam muſici. Igitur muſica eſt ſcientia bene modulandi: haec autem eſt in voce, ſed vox alias gravior mittitur, alias acutior. Singulae tamen voces ſimplices, et utcunque miſſae, φθόγγοι vocantur. Diſcrimen vero, quo alter φθόγγος acutior eſt, alter gravior,
4 appellatur διάςημα. Inter infimam, ſummamque

gorae principium enim erat, celeriorem aeque ac ſerotiniorem formationem partus inter ſe eandem harmonicam relationem habere, quam muſica, quae, niſi voces inter ſe conſentiant, harmoniam nullam efficere poteſt.

Cap. X. 3. φθόγγοι i. e. ſoni.

διάςημα i. e. intervallum, quod eſt vocis magnitudo a duobus circumſcripta tonis, ut Ariſtides Quintil. διάςημα definit.

4. *Inter infimam ſummamque vocem multa eſſe poſſunt in ordine diaſtemata* i. e. inter graviſſimum atque acutiſſimum ſonum multa eſſe poſſunt intervalla, alludit enim, quia addidit in ordine, ad ſcalam muſicam, quae totam ſeriem tonorum et ſemitoniorum majorum minorumque

que vocem, multa eſſe poſſunt in ordine poſita diaſtemata: quae alia aliis majora, minorave. Ut eſt illud, quod *τόνον* appellant, vel hoc minus *ἡμιτόνιον*, vel duorum, triumve, ac deinceps aliquot tonorum intervallum. Sed non promiscue voces omnes cum aliis ut libet junctae, concordabiles in cantu reddunt effectus. Ut litterae noſtrae, ſi inter ſe paſ-

ſim

que complectitur, ideoque omnia continet intervalla, quae in concentu muſico occurere poſſunt.

τόνον i. e. tonum muſicum integrum, qui ſemitonio opponitur, quod modo major, modo minor dimidia pars toni eſt.

ἡμιτόνιον i. e. ſemitonium, quod eſt vel majus vel minus.

vel duorum, trium, ac deinceps aliquot tonorum intervallum. Hoc additamento noſter intervallorum ambitum explanare atque oſtendere ſtudet, quemlibet tonum, ſive ſit proximus ſive remotiſſimus, ſive imus vel ſummus in comparatione toni alius, qui tonus fundamentalis ſit neceſſe eſt; eſſe intervallum. Si enim in ſcala muſica tonum C tanquam fundamentalem in deſcendendo aſſumimus, proximum ſemitonium b cancellato exaltatum *cis*, ut rem exemplo ex recentioris muſicae artis principiis illuſtremus, (toni antiquorum enim, ut res eſt nota, nullo gaudebant nomine,) eſt intervallum, aeque ac ſeptima toni *h*.

non omnes voces concordabiles reddunt effectus, i. e. non omnes toni promiscue conjuncti efficiunt melodiam harmoniamque, alludit enim ad tonos diſſonantes, qui ſecunda et ſeptima toni ſunt cum eorum compoſitis.

5. *Ut litterae noſtrae, ſi inter ſe* etc. i. e. ut purae litterae conſonantes e. g. *c*, *d*,

ſim jungantur, et non congruenter, ſaepe nec verbis, nec ſyllabis copulandis concordabunt: ſic in muſica certa quaedam ſunt intervalla, quae ſymphonias poſſint efficere. Eſt autem ſymphonia duarum vocum diſparium inter ſe
6 junctarum concentus. Symphoniae ſimplices ac primae ſunt tres, quibus reliquae conſtant: una duorum tonorum et hemitonii habens διάστημα, quae vocatur διὰ τεσσάρων: altera trium et hemitonii, quam vocant διὰ πέντε: tertia eſt διὰ πασῶν: cujus διάστημα continet
7 duas priores. Eſt enim vel ſex tonorum, ut Ariſtoxenus, muſicique aſſeverant; vel quinque et duorum hemitoniorum, ut Pythagoras, geometraeque; qui demonſtrant, duo hemitonia tonum complere non poſſe. Quare etiam hujusmodi intervallum Platoni abuſive ἡμιτόνιον, pro-

c, d, f, g, ſi inter ſe jungantur, ſine vocali loco congruo inſerto non pronunciari poſſunt nec verbum formant: ſic in muſica occurrunt certi quidam ſoni, qui rite conjuncti tantummodo concentus efficere poſſint.

6. διὰ τεσσάρων i. e. quarta perfecta, quae ex duobus tonis integris et ſemitonio majori conſiſtit, ut c, f.

διὰ πέντε, i. e. quinta perfecta vel pura toni, quae ex tribus tonis integris et ſemitonio conſiſtit.

διὰ πασῶν i. e. octava, quae omnes alios modos, i. e. intervalla, in ſe concludit, ut Martin. Agricola in Scholiis ad Muſicam Wenceslai Philomatis de Nova Domo cap. 6. tradit.

proprie autem δίεσις vel λεῖμμα appellatur. Nunc vero, ut aliquid appareat, quemadmo- 8
dum voces, nec sub oculos, nec sub tactum cadentes, habere possint mensuras: admirabile Pythagorae referam commentum: qui, secreta naturae scrutando, reperit, phthongos musicorum convenire ad rationem numerorum. Nam chordas aeque crassas, parique longitudine diversis ponderibus tetendit: quibus saepe pulsis, nec phthongis ad ullam symphoniam concordantibus, pondera mutabat, et

id

7. δίεσις, i. e. divisio toni in commata, quod in monochordo fieri solebat, cujus ope veteres proportiones musicas dimetari consueverunt. Diesis et semitonium minus designat. Varias veterum opiniones de diesi collegit *Walther im musikalischen Lexicon voce* δίεσις.

8. *phthongos musicorum convenire ad rationem numerorum.* Modus sonorum longitudines et altitudines dimetandi, quod κανονική vel Canonica adpellari solet, habet et Pythagoram inventorem. In dimensione et computatione tonorum ab aliis discrepavit, ponderibusque diversis pari longitudine usus, tonorum varietatem et discrepantiam eruere conatus est. De modo computandi et dimetandi sonos multa exstant scripta, quae in mea musicae artis Litteratura §. 9. pag. 25-28. maxima ex parte attuli. Inter scriptores, qui hanc rem attigerunt, praecipue nominandus *Ernst Flor. Fried. Chladni*, qui doctrinam de acustica ex professo explanavit, Lipsiae 1802. in 4. Vide O. A. L. Z. 1803. XXVII. St. pag. 423. ubi tenor libri occurrit.

id identidem frequenter expertus, postremo deprehendit, tunc duas chordas concinere id, quod est διὰ τεσσάρων, cum earum pondera inter se collata rationem haberent, quam tria ad quatuor. Quem phthongum arithmetici Graeci ἐπίτριον vocant, Latini supertertium.
9 At eam symphoniam quae διὰ πέντε dicitur, ibi invenit, ubi ponderum discrimen in sesquitertia est proportione, quam duo faciunt ad tria collata, quod ἡμιόλιον appellant. Cum autem altera chorda, duplo majore pondere, quam altera, tenderetur, et esset διπλασίῳ locus,

duas chordas concinere id, quod est διὰ τεσσάρων, h. e. duas chordas edere sonum quartae toni.

ἐπίτριον, supertertium ab ea mathematica proportione, nomen est mutuatum, quae ἐπίτριτος vocatur, et oritur, si major numerus minorem semel, praetereaque tertiam minoris numeri partem in se concludit, e. g. 4-3. 8-6. 12-9. 40-30. Qua ex caussa etiam proportio supertertia vocatur. Vide Walther in musikal. Lexicon voce ἐπίτριτος.

ἡμιόλιον i. e. totum quendam numerum cum dimidia sua parte. *Est autem,* teste Gellio Noct. Atticar. Lib. XVIII. cap. 14. hemiolios, *qui numerum aliquem totum in se se habet, dimidiumque ejus: ut tres ad duo; quindecim ad decem; triginta ad viginti.* Quae proportio igitur sesquitertia nominatur, et Walther c. l. corrigendus, qui, proportionem sesquitertiam et supertertiam unam eandemque esse, arbitratur, quamvis utraque proportio sit diversissima.

9. διπλασίῳ i. e. propor-

locus, διὰ πασῶν sonabat. Hoc et in tibiis, 10 si conveniret, tentavit: nec aliud invenit. Nam quatuor tibias pari cavo paravit, impares longitudine. Primam (verbi caussa) longam digitos sex: secundam, tertia parte addita, id est, digitorum octo: tertiam, digitorum novem, sescuplo longiorem, quam primam: quartam vero duodecim digitorum, quae primam longitudine duplicaret. His itaque in- 11 flatis, et binarum facta collatione, omnium musicorum auribus approbavit, primam et secundam reddere eam convenientiam, quam reddit διὰ τεσσάρων symphonia, ibique esse proportionem supertertiam. Inter primam vero, ac tertiam tibiam, ubi sescupla proportio est, resonare διὰ πέντε. Primae autem, quartaeque intervallum, quod habet duplam proportionem, διάστημα facere διὰ πασῶν. Sed 12 inter tibiarum, chordarumque naturam, hoc interest, quod tibiae incremento longitudinis

fiunt

portioni duplo majori, quia octava sonum edebat. Altera chorda enim pri mam toni, altera vero octavam toni sonabat, quia illa majore pondere extensa acutiorem, haec autem minore pondere extensa graviorem edebat sonum.

10. *in tibiis.* De veterum tibiis et earum antiquo usu consulendus Casp. Bartholinus, qui omnia congessit de hac materia apud auctores classicos obvia, Amstelaedami, 1679. in 12.

CAP. XI.

fiunt graviores, chordae autem, augmento additi ponderis, acutiores: utrobique tamen est eadem proportio.

CAPUT XI.

His expositis, forsitan obscure, sed quam potui lucidissime, redeo ad propositum: ut doceam, quid Pythagoras de numero dierum
2 ad partus pertinentium senserit. Primum, ut supra memoravi, generaliter duos esse partus dixit: alterum minorem, quem vocant septemmestrem, qui decimo et ducentesimo die post conceptionem exeat ab utero; alterum majorem, decemmestrem, qui edatur die

CCLXXIV;

CAP. XI. 2. *ut supra memoravi.* Cap. IX. §. 3.

septemmestrem. Supra jam adnotavimus, partum septemmestrem, quamvis sit rarior novemmestri et decemmestri, legibus Romanis ex Hippocratis medici auctoritate pro legitimo haberi.

decemmestrem. De temporis varietate in puerperiis omnino conferendus Gellius Noct. Attic. Lib. III. cap. 16. *Et medici et philosophi illustres de tempore humani partus quaesiverunt, πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος; et multa opinio est, eaque jam pro vero recepta, postquam mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo raro, nunquam octavo, saepe nono, saepiusnumero decimo mense, eumque esse hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. Idque Plautum veterem poëtam dicere videmus in comoedia Cistellaria his verbis:*

CCLXXIV; quorum prior ac minor, ſenario maxime continetur numero. Nam, quod ex 3
ſemine conceptum eſt, ſex, ut ait, primis diebus humor eſt lacteus: deinde proximis octo, ſanguineus: qui octo, cum ad primos ſex acceſſerunt, faciunt primam ſymphoniam διὰ τεσσάρων; tertio gradu novem dies accedunt, jam carnem facientes: hic cum ſex illis primis collati, ſeſcuplam faciunt rationem, et ſecundam ſymphoniam διὰ πέντε. Tum deinceps ſequentibus duodecim diebus, fit corpus jam formatum. Horum quoque ad eosdem ſex collatio, tertiam διὰ πασῶν reddit ſymphoniam, duplici ratione ſubjectam. Hi 4
quatuor numeri, VI, VIII, IX, XII, conjuncti, faciunt dies XXXV. Nec immerito ſenarius fundamentum gignendi eſt: nam cum τέλειον Graeci, nos autem perfectum vocamus: quod ejus partes tres, ſexta, et tertia, et dimidia, id eſt, unus, et duo, et tres, eundem ipſum perficiunt. Sed, ut initia ſeminis, et 5
lacteum illud conceptionis fundamentum, primitus hoc numero abſolvitur: ſic hoc initium formati hominis, et velut alterum matureſcendi fundamentum, quod eſt quinque et triginta

— — tum illa quam compreſſerat, . . . Decumo poſt menſe exacto hic peperit filiam

ginta dierum, ſexies ductum, cum ad diem
6 CCX pervenit, maturum procreatur. Alter
autem ille partus, qui major eſt, majori nu-
mero continetur, ſeptenario ſcilicet, quo to-
ta vita humana finitur: ut et Solon ſcribit,
et Judaei in dierum omnium numeris ſequun-
tur, et Etruscorum libri Rituales videntur in-
dicare. Hippocrates quoque, aliique medici,
in corporum valetudinibus non aliud oſten-
dunt; namque ſeptimum quemque diem κρί-
7 σιμον obſervant. Itaque, ut alterius partus
origo in ſex eſt diebus, poſt quos ſemen in
ſanguinem vertitur: ita hujus in ſeptem: et, ut
ibi quinque et triginta diebus infans membra-
tur, ita hic pro portione, diebus fere quadra-
ginta. Quare in Graecia dies habent quadrage-
ſimos inſignes. Namque praegnans ante diem
quadrageſimum non prodit in fanum, et poſt
partum

6. *ſeptimum quemque diem κρίσιμον obſervant*, quo nimirum natura cum morbo conflictari ſolet. Dies κρίσιμοι vel critici dicuntur, quia in iis de morbi ratione judicium fieri poteſt, et quibus vel exitii vel ſalutis notae adparent. Criticis diebus ii adnumerantur, qui numero impares ſunt, nempe tertius, quintus, ſeptimus, nonus, undecimus, inter quos vero ſeptimus et decimus quartus prae caeteris obſervantur.

7. *infans membratur* i. e. formatur, ſive infantis membra finguntur. Sic Cicero *Corpora ad membrorum flexus formari, niſi tenera, non poſſunt.*

partum quadraginta diebus pleraeque fere graviores ſunt, nec ſanguinem interdum continent; et parvuli ferme per hos dies morbidi, ſine riſu, nec ſine periculo ſunt. Ob quam cauſſam, cum is dies praeterit, diem feſtum ſolent agitare; quod tempus appellant τεσσα- 8
ϱακοςόν. Hi igitur dies XXXX per ſeptem illos initiales multiplicati, fiunt dies CCLXXX, id eſt, hebdomades quadraginta. Sed, quoniam ultimae illius hebdomadis primo die editur partus, ſex dies decedunt: et CCLXXIV obſervatur. Qui numerus dierum ad tetragonum illum Chaldaeorum conſpectum ſubtiliter congruit. Nam, cum ſigniferum orbem die- 9
bus CCCLXV et aliquot horis ſol circumeat, quarta neceſſe eſt parte demta, id eſt, diebus LXXXX et uno, aliquotque horis, tres quadras, reliquis diebus ducentis ſeptuaginta quinque non plenis, percurrat, usque dum perveniat ad id loci, unde conceptionis initium qua-

fere Goetzius veriſimile ex errore typographico habet *ferae*.

8. τεσσαϱακοςόν i. e. quadrageſimale.

ad tetragonum Chaldaeorum conſpectum congruit, quo nimirum ſol ex quadrato conceptionis ſignum conſpicit. Vide ſupra Cap. 8. *Cum vero in quartum ſignum pervenit* ſcil. ſol, *et media duo ſunt*, *videt* κατὰ τετϱάγωνον: *quoniam illa linea, qua viſus pertendit, quartam partem orbis abſcidit.*

quadratus adspiciat. Unde autem mens humana dies istos commutationis speculari, et arcana naturae rimari potuerit, nemo miretur. Haec enim frequens medicorum experientia pervidit; qui cum multas animadverterent semen non retinere conceptum, compertum habuerunt, quod intra sex dies, septemve ejiciebatur, esse lacteum, et vocaverunt
10 ἔκρυσιν; quod postea autem sanguineum, idque ἐκτρωσμὸς appellatur. Quod vero ambo
11 partus videntur paribus dierum numeris contineri, Pythagoras imparem laudet, tamen a secta non discrepat: duos enim impares CCVIIII et CCLXXIII dicit expleri; ad quorum consummationem aliquid ex sequentibus accedere,
12 quod tamen diem solidum non afferat. Cujus exemplum videmus tam in anni, quam mensis spatio servasse naturam: cum et anni imparem dierum CCCLXV numerum aliquanto cumulaverit; et mensi lunari ad dies undetriginta aliquid addiderit. CAP. XII.

9. *arcana naturae rimari* i. e. perquirere et scrutari.

10. ἐκτρωσμος procul dubio idem quod ἔκτρωμα, abortus.

11. *duos enim impares* CCVIIII *et* CCLXXIII *dicit expleri* alii vero libri legunt: *duos enim impares* CCVIIII *et* CCLXXVIIII *dicit expleri.* Ex conjectura Nagelii §. 2. Progr. obvia numerum verum accuratioremque reposuimus, brevitatisque studio lectorem ad rationes ibi allatas relegamus.

CAPUT XII.

Nec vero incredibile est, ad nostros natales musicam pertinere: haec enim, sive in voce tantummodo est, ut Socrates ait; sive, ut Aristoxenus, in voce et corporis motu; sive in his, et praeterea in animi motu, ut putat

Cap. XII. 1. *in voce.* Conf. Lactantius Libro de Opificio Dei Cap. 15.

Aristoxenus qui et singularem de mente fovebat opinionem, quam adfert et refellit Lactantius Libro de Opificio Dei Cap. 16. *Illum autem cave, ne unquam simile veri putaveris, quod Aristoxenus dixit: Mentem omnino nullam esse, sed quasi harmoniam in fidibus ex constructione corporis, et compagibus viscerum vim sentiendi existere. Musici enim intentionem, concentumque nervorum in integros modos sine ulla offensione consonantium Harmoniam vocant. Volunt igitur animum simili ratione constare in homine, qua et concors modulatio constat in fidibus: scilicet ut singularum corporis partium firma conjunctio, membrorumque omnium consentiens in unum vigor motum illum sensibilem faciat, animumque concinnet, sicut sunt nervi bene intenti ad conspirantem sonum. Et sicut in fidibus, cum aliquid aut interceptum, aut relaxatum est, omnis canendi ratio turbatur, et solvitur: ita in corpore, cum pars aliqua membrorum duxerit vitium, destrui universa, corruptisque omnibus atque turbatis, occidere sensum, eamque mortem vocari. Verum ille, si quicquam mentis habuisset, non harmoniam de fidibus ad hominem transtulisset. Non enim canere sua sponte fides possunt, ut sit ulla in his comparatio ac similitudo viventis. Animus autem sua sponte et cogitat et movetur. Quod si quid* in

putat Theophrastus: certe multum obtinet divinitatis, et animis permovendis plurimum va-
2 let. Nam, nisi grata esset immortalibus diis, qui constant ex anima divina, profecto ludi scenici, placandorum deorum caussa instituti non essent: nec tibicen omnibus supplicationibus in sacris aedibus adhiberetur: non cum tibicine triumphus ageretur: non Apollini cithara, non Musis tibiae, ceteraque id genus essent attributa; non tibicinibus, per quos numina placantur, esset permissum, aut ludos publice facere, ac vesci in Capitolio, aut Quin-

in nobis harmoniae simile esset, ictu moveretur externo, sicut nervi manibus, qui sine tactu artificis, pulsuque digitorum muti atque inertes jacent. Sed nimirum pulsandus ille manu fuit, ut aliquando sentiret, quia mens ejus ex membris male compacta torpebat.

animis permovendis plurimum valet. Quae natura, hominum affectus vel desideria inflammandi et leniendi, musicae ab antiquis non modo, verum etiam a recentioribus scriptoribus omni jure adscribitur. Cf. Bartholinus de Tibiis Veterum Lib. I. cap. 1. quod de Tibiae vi ad varie afficiendos animos, eosque vel concitandos vel molliendos agit.

2. *tibicen - adhiberetur.* Tibiam in festis publicis ludisque scenicis esse adhibitam, testatur, multisque locis aliorum scriptorum allatis probat Bartholinus Lib. II. cap. 9. et 10.

non cum tibicine triumphus ageretur. Conf. Bartholin. Lib. II. cap. 4. de tibia in triumpho.

vesci in Capitolio. Id testatur etiam Valer. Maximus Lib. II. cap. 5. n. 4. *Tibicinum quoque collegium solet in foro vulgi oculos in se convertere, cum inter publicas priva-* tas-

Quinquatribus minusculis, id est, Idibus Juniis, urbem vestitu quo vellent, personatis temu-

tasque ferias, actiones, personis tecto capite, variaque veste velatis, concentusque edit. Inde tracta licentia. Quondam vetiti in aede Jovis, quod prisco more factitaverant, vesci, Tibur irati se contulerunt. Quorum ministerio senatus deserta sacra non aequo animo ferens, per legatos a Tiburtiis petiit, ut eos gratia sua Romanis templis restituerent. Quos illi in proposito perseverantes, interposita festae epulationis simulatione, mero somnoque sopitos, plaustris in Urbem devehendos curaverunt: quibus et honos pristinus restitutus, et hujusce lusus jus est datum. Personarum usus, pudorem circumventae temulentiae caussam habet. Adde Bartholin. Lib. III. cap. 1. pag. 323.

Quinquatribus minusculis. De his sic Pompejus Festus: *Quinquatrus appellari quidam putant a numero dierum, qui fere his celebrantur. qui scilicet errant, tam Herculi, quam qui triduo Saturnalia, et totidem diebus Compitalia. nam omnibus his singulis diebus fiunt sacra, forma autem vocabuli ejus, exemplo multorum populorum Italicorum, enuntiata est, quod post diem quintum Iduum est is dies festus, ut apud Tusculanos Triatrus, et Sexatrus, et Septenatrus, et Faliscos Decimatrus. Minervae autem dicatum eum diem existimant, quod eo die aedis ejus in Aventino consecrata est.* Et Idem: *Minusculae Quinquatrus appellabantur Idus Juniae, quod is dies festus erat tibicinum, qui Minervam colebant. Quinquatrus proprie dies festus erat Minervae, Martio mense.* Quocum plane congruit Varro de L. L. Lib. V. *Quinquatrus minusculae dictae Juniae Idus a similitudine majorum: quod Tibicines tum feriati per urbem vagan-*

3 mulentisque pervagari. Hominum quoque mentes, et ipsae (quamvis Epicuro reclamante,) divinae, suam naturam per cantus agnoscunt. Denique, quo facilius sufferant laborem, vel in navis metu a vectore symphonia adhibetur: legionibus quoque in acie dimicantibus etiam metus mortis classico depelli-
4 tur. Quam ob rem Pythagoras, ut animum sua

gantur, et conveniunt ad aedem Minervae. Plura loca adfert Bartholin. l. c. p. 322. seq.

3. *in navis metu a vectore symphonia adhibetur.* Vector discrepat a gubernatore navis ut liquet ex Cicer. Philipp 2. *Et summi gubernatores in magnis tempestatibus a vectoribus admoneri solent.* Vector procul dubio idem qui celeustes, hortator remigum, qui remigibus est praepositus. Symphonia hic vel designat carmen nauticum, quod et celeusma seu celeuma dicitur, vel tibiarum cantum, quo carmen nauticum ejusque melodiam prosequi solebant. Hinc Rutilius Lib. I. v. 369. seq.

Hic mecum pigri solabar taedia venti,
Dum resonat variis vile celeusma modis.

et Martialis Libri III. Epigr. 67. v. 1. seqq.

Cessatis pueri, nihilque nostis
Velentone asinoque pigriores:
Quorum per vada tarda navigantes,
Lentos tingitis ad Celeuma remos.

Conferendus etiam est Bartholinus Lib. II. cap. 16. de tibia nautica.

metus mortis classico depellitur, i. e. *sono tubae, quo signum pugnae datur, militibus animus inflammatur ad certamen, metusque mortis hoc modo obliviscuntur.* Bartholinus l. c. Lib. II. cap. 5. omnia congessit loca, quae tibiae usum in bello probant.

sua semper divinitate imbueret, priusquam se somno daret, et cum esset expergitus, cithara, ut ferunt, cantare consueverat; et Asclepiades medicus, phreneticorum mentes morbo

4. *priusquam* Goetzius legit *prius, quam.* Sed et alibi priusquam saepius tanquam adverbium occurrit, nec opus est, prius et quam virgula sejungi. Cf. Cornel. Nepos I. 5. 4. *Priusquam Lacedaemoniis subsidio venirent.*

expergitus. Vide Gronov. ad Livium Lib. VII. pag. 654. edit. Basileens. Festus sic illustrat: *Expergitus, ab alio excitatus: quem solemus dicere expergefactum.* Sed in eo sensu hic neutiquam est sumendum, quia de quotidiano more Pythagorae est sermo, nec praesumendum Pythagoram quotidie ab alio esse excitatum, sed eum, sine ullius hortatione e somno esse suscitatum vel evigilasse.

cithara - cantare consueverat. Quem morem etiam ejus discipuli sunt secuti, ut testatur Quintilianus in Instit. Orat. Lib. IX. cap. 4. *Pythagoreis certe moris fuit, et cum evigilassent animos ad lyram excitare, quo essent ad agendum erectiores, et cum somnum peterent, ad eandem prius lenire mentes, ut, si quid fuisset turbidiorum cogitationum, componeret.*

phreneticorum mentes, qui morbo phrenotico laborant. Phrenitis vel Phrenisis est symptoma, et morbus aegrotantium cum desipere videntur furiosaque loquuntur, fortasse erat febris maligna, quae cum delirio est conjuncta. Conf. Juvenalis Satir. XIV. v. 136. seq.

Cum furor haud dubius, cum sit manifesta Phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

Lubinus phrenesin pro furore et amentia declarat. Mar-

bo turbatas, saepe per symphoniam suae naturae reddidit. Herophilus autem, artis ejusdem professor, venarum pulsus rhythmis musicis,

Martianus Capella Lib. IX. eandem musicae vim in curandis morbis praedicat: *Quid? Afflictionibus corporum nonne assidua meditatione succurri? Febrem curabant vulneraque veteres cantione. Asclepiades etiam tuba surdissimis medebatur: Ischiadas quis nesciat expelli aulica* (αὐλικῇ, seu tibiali) *suavitate? Xenocrates organicis modulis lymphaticos liberabat.* Et Gellius in Noct. Attic. Lib. IV. cap. 13. *Creditum hoc a plerisque est et memoriae mandatum: ischiaci cum maxime doleant, tum, si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrime in libro Theophrasti scriptum inveni, viperarum morsibus tibicinum scite modulateque adhibitum mederi. Refert etiam idem Democriti liber, qui inscribitur* περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν. *In quo docet plurimis hominum morbis medicinam fuisse incentiones tibiarum. Tanta prorsus est affinitas corporibus hominum mentibusque; et propterea quoque vitiis aut medelis animorum et corporum.* Muretus in dubium vocat Theophrastum de viperarum morsibus sermocinari; sed potius credit, eum de Phalangiis, qui Tarantulae vocantur, scripsisse, quorum morsus instrumentis musicis sanari solent. Conf. Wolferdi Senguerdii Phil. Doct. *Tractatus physicus de Tarantula. In quo praeter ejus descriptionem, effectus veneni Tarantulae; qui hactenus fuerunt occultis qualitatibus adscripti, rationibus naturalibus deducuntur et illustrantur.* (*Lugduni Bat. apud Gaasbeeckios.* 1668. *in* 12.) *Cap. V-XII.*

Ita-

ſicis, ait, moveri. Itaque, ſi et in corporis et animi motu eſt harmonia, procul dubio a natalibus noſtris muſica non eſt aliena.

CAPUT XIII.

Ad haec accedit, quod Pythagoras prodidit, hunc totum mundum muſica factum ratione: ſeptemque ſtellas inter coelum et terram vagas, quae mortalium geneſes moderantur, motum habere ἐνρυθμον, et intervalla muſicis diaſtematis congrua, ſonitusque varios reddere, pro ſua quamque altitudine, ita concordes, ut dulciſſimam quidem concinant melodiam, ſed nobis inaudibilem, propter vocis

Itaque, ſi et in corporis ect. Sic interpungendum eſſe arbitror, Goetzius vero interpungit: *Itaque, ſi et in corporis et animi motu eſt harmonia: procul dubio* etc.

Cap. XIII. 1. *ſeptemque ſtellas—vagas*, quae ſunt planetae; et a ſtellis fixis eam ob rem differunt, quia certo ordine ſe movent, curſumque ſuum ſtato tempore incipere et finire ſolent.

concinant melodiam. De qua ſtellarum melodia conſ. Cicero Lib. X. de Republ. et Agoſtino Steffani nella Diſſertazione Quanta Certezza habbia da ſuoi principii la Muſica ed in qual pregio foſſe perciò preſſo gli Antichi. (Amſterdam 1695. in 12.) pag. 45.

geneſes a graeco γένεσις i. e. generationes ſeu nativitates, *moderantur* idem quod dirigunt ſive gubernant.

motum

cis magnitudinem, quam capere aurium no-
2 strarum angustiae non possunt. Nam, ut Eratosthenes geometrica ratione collegit, maximum terrae circuitum esse stadiorum CCLII millium: ita Pythagoras, quot stadia inter terram et singulas stellas essent, indicavit. Stadium autem in hac mundi mensura id potissimum intelligendum est, quod Italicum vocant, pedum IↃCXXV: nam sunt praeterea et alia, longitudine discrepantia: ut Olympicum, quod est pedum IↃC; item Pythicum,
3 pedum CIↃ. Igitur ab terra ad lunam Pythagoras putavit esse stadiorum circiter CXXVI millia, idque esse toni intervallum; a luna autem usque ad Mercurii stellam, quae στίλβων vocatur, dimidium ejus, velut ἡμιτόνιον; hinc

motum habere εὔρυθμον, i. e. cursum habere concinnum vel numerosum, qui numeris potest computari.

diastematis i. e. intervallis. Vide quae ad Cap. X. adnotavimus.

2. *Stadium* centum et viginti quinque passuum, sive sexcentorum et viginti quinque pedum spatium est. Plinius Lib. II. cap. 23. quanto spatio confecto uno spiritu Hercules dicitur substitisse, ut sit appellatum stadium ἀπὸ τοῦ στάσεος, hoc est, a statione, ut Faber in Thesauro Lat. Ling. docuit.

3. στίλβων a graeco στίλβω, splendeo, reluceo, corusco, illustro, originem traxit, quia Mercurii stellae splendor alias antecellit stellas.

φωσφο-

hinc ad φώσφορον, quae est Veneris stella, fere tantundem, hoc est, aliud ἡμιτόνιον: inde porro ad solem ter tantum, quasi tonum et dimidium. Itaque solis astrum abesse a ter- 4
ra tonos tres et dimidium, quod vocatur διὰ πέντε; a luna autem duos et dimidium, quod est διὰ τεσσάρων: a sole vero ad stellam Martis, cui nomen est πυρόεις, tantundem intervalli esse, quantum a terra ad lunam, idque facere τόνον, hinc ad Jovis stellam, quae φαέθων appellatur, dimidium ejus, quod facit ἡμιτόνιον: tantundem a Jove ad Saturni stellam, cui φαίνων nomen est, id est, aliud ἡμιτόνιον: inde ad summum coelum, ubi signa sunt, perinde ἡμιτόνιον. Itaque a coelo sum- 5
mo ad solem diastema esse διὰ τεσσάρων, id

est,

φώσφορον i. e. Phosphorum, vel Veneris stellam, quae et Lucifer et Hesperus a Poëtis dicitur. Ipsa denominatio graeca Veneris stellae latine enunciata apud Poëtas occurrit. Sic Martialis Lib. VIII. Epigr. 21. v. 1. seq.

Phosphore redde diem.
Quid gaudia nostra moraris?
Caesare venturo, Phosphore, redde diem.

4. φαέθων sic Poëtae graeci stellam Jovis non modo, verum etiam Solem ipsum vocare solent, ἀπὸ τοῦ φάους, a luce, et αἴθω, uro.

5. τὸ

eſt, duorum tonorum et dimidii: ad terrae autem ſummitatem ab eodem coelo tonos eſſe ſex, in quibus ſit διὰ πασῶν ſymphonia. Praeterea multa, quae muſici tractant, ad alias retulit ſtellas, et hunc omnem mundum ἐναρμόνιον eſſe oſtendit. Quare Dorylaus ſcripſit, eſſe hunc mundum organum Dei: alii addiderunt, eſſe idem τὸ χορεῖον, quia ſeptem ſunt vagae ſtellae, quae plurimum moveantur.
6 tur. Sed, his omnibus ſubtiliter tractandis, hic locus non eſt: quae, ſi vellem in unum librum ſeparatim congerere, tamen in anguſtiis verſarer: quin potius, (quoniam me longius dulcedo muſica abduxit,) ad propoſitum revertor.

CAPUT XIV.

Igitur, expoſitis iis, quae ante diem natalem ſunt: nunc, ut climacterici anni noſcantur,

5. τὸ χορεῖον vel χωρεῖον idem quod ſecundinae, quia foetum capiunt, atque in ſe comprehendunt. Sic mundum forſan ſecundinis aequiparabant, quia omnia capit, alit et in ſe comprehendit, ut foetum ſecundinae nutrire ſolent.

Cap. XIV. *climacterici anni* id quod noſtris *Stufeniahre*. Climactericum tempus occurrit apud Plinium Lib. I. Epiſt. 20. *Habes climactericum tempus, ſed*

tur, quid de gradibus aetatis humanae sensum [2] sit, dicam. Varro quinque gradus aetatis aequabiliter putat esse divisos; unumquemque scilicet, praeter extremum, in annos XV. Ita primo gradu usque ad annum XV, pueros dictos, quod sint puri, id est, impubes. Secundo ad XXX annum, adolescentes, ab adolescendo sic nominatos. In tertio gradu qui erant, usque XXXXV annos, juvenes appellatos, eo quod rempublicam in re militari possunt juvare. In quarto autem usque ad LX annum senio-

sed evades, quod ut tibi magis liqueat, aruspicem consulam, quem sum frequenter expertus. Fusius agit de annis climactericis Claud. Salmasius in peculiari Diatribe. (Lugd. Batav. apud Elzevir. 1648. in 8.)

2. *gradus aetatis.* Aliam graduum aetatis humanae divisionem, quam comparandi causa adferimus, exhibet ex Tuberonis historia Gellius in Noct. Atticar. Lib. X. cap. 28. *C. Tubero in historiarum primo scripsit, Servium Tullium, regem populi Romani, cum illas quinque classes juniorum, census faciendi gratia, institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno septimodecimo, quo idoneos jam esse reipublicae arbitraretur, milites scripsisse: eosque ad annum quadragesimum sextum juniores, supraque eum annum seniores appellasse. Eam rem propterea notavi, ut discrimina, quae fuerint judicio moribusque majorum pueritiae, juventae, senectae, ex ista censione Servii Tullii prudentissimi regis noscerentur.*

usque

seniores esse vocitatos, quod tunc primum se-
nescere corpus, ~~incipiat~~. Inde usque finem vi-
tae uniuscujusque, quinctum gradum factum,
in quo qui essent, senes appellatos, quod ea
3 aetate corpus senio jam laboraret. Hippocra-
tes medicus in septem gradus aetates distri-
buit: finem primae putavit VII annum: secun-
dae XIV: tertiae XXVIII: quartae XXXV:
quinctae XXXXII: sextae LVI: septimae no-
4 vissimum annum vitae humanae. Solon au-
tem partes fecit decem: et Hippocratis gra-
dum tertium, et sextum, et septimum, singu-
los bifariam divisit, ut unaquaeque aetas an-
5 nos haberet septenos. Staseas Peripateticus
ad has Solonis decem hebdomadas addidit
duas, et spatium plenae vitae quatuor esse di-
xit: quem terminum si quis praeterit, facere
idem quod ςαδιοδρόμοι ac quadrigae faciunt,
6 cum extra finem procurrunt. Etruscis quoque
libri

usque ad LX annum se-niores esse vocitatos Goetzius legit *ad usque LX annum, seniores esse vocitatos* ect. Virgulam haud necessariam duco.

5. ςαδιοδρόμοι i. e. cursores, qui stadium decurrunt, metamque optatam contingunt et superant, *Wettläufer.*

quadrigae in sensu proprio sunt currus cui quatuor equi adjuncti, quadrigarius vero, qui ejusmodi curru vehitur, i. e. auriga vel gubernator currus seu quadrigarum. Hic vero, de cursus

libris Fatalibus aetatem hominis duodecim hebdomadibus describi Varro commemorat. Quae duo ad decies septenos annos posset fatalia deprecando rebus divinis proferri: ab anno autem octuagesimo nec postulari debere, nec posse ab diis impetrari. Ceterum post annos octoginta quatuor a mente sua homines abire, neque his fieri prodigia. Sed ex iis omnibus 7
proxime videntur accessisse naturam, qui hebdomadibus humanam vitam emensi sunt. Fere enim post septimum quemque annum articulos quosdam, et in his aliquid novi natura ostendit: ut et in elegia Solonis cognoscere datur: ait enim, in prima hebdomade dentes homini cadere; in secunda, pubem apparere; in tertia, barbam nasci; in quarta, vires; in quincta, maturitatem ad stirpem relinquendam; in sexta, cupiditatibus temperari; in septima, prudentiam linguamque consummari; in octava, eadem manere; in qua alii dixerunt,

cursus certamine sermo est, currendi modus enim varii erant, et certamen vel curribus, vel equis fieri solebat. Ex quo liquet, quadrigas hic pro quadrigariis sumendas esse, qui eas gubernabant. Plura de currendi modis occurrunt apud Nieupoort in Comp. Antiquit. Roman. Sect. IV. Cap. 5. §. 2. pag. 220. seqq.

6. *libris Fatalibus* verisimile libris Sibyllinis, qui fata Romani Imperii continebant, vix enim dubitari potest, quin Etrusci iis etiam uti solerent.

xerunt, oculos albeſcere; in nona, omnia fieri languidiora; in decima, hominem fieri morti maturum * tamen in ſecunda hebdomade, vel incipiente tertia, vocem craſſiorem, et inaequabilem fieri, quod Ariſtoteles appellat τραγίζειν, antiqui noſtri hirquitallire, et inde ipſos putant hirquitallos appellari, quod tum
8 corpus hircum olere incipiat. De tertia autem aetate adoleſcentulorum tres gradus eſſe factos in Graecia, priusquam ad viros perveniatur, quod vocent annorum quatuordecim παῖδα; μελλέφηβον autem quindecim; dein ſedecim ἔφηβον; tum ſeptemdecim ἐξέφηβον.
9 Praeterea multa ſunt de his hebdomadibus, quae medici ac philoſophi libris mandaverunt. Unde apparet, ut in morbis dies ſeptimi ſuſpecti ſunt, ac κρίσιμοι dicuntur; ita per omnem

7. *hirquitallire* eſt verbum ex voce hirquitallus compoſitum et idem quod vocem mutare deſignans, quia eo tempore, quo pueri ex ephebis, id eſt, ex decimo quarto anno excedunt, eorum vox puerilis in virilem tranſire ſolet. Hinc apud Feſtum *hirquitalli pueri primum ad virilitatem accedentes a libidine ſcilicet hircorum dicti.* Vide infra Brioſii vocabula Cenſorino uſurpata ſub voce hirquitallire.

8. *in Graecia, priusquam ad viros perveniatur,* Goetzius ſic interpungit: *in Graecia prius, quam ad viros perveniatur* etc.

9. κρίσιμοι i. e. critici. Vide Indicem et quae ſupra

nem vitam ſeptimum quemque annum periculoſum, et velut κρίσιμον eſſe, et κλιμακτηρικὸν vocari. Sed ex his genethliaci alios aliis dif- 10
ficiliores eſſe dixerunt, et nonnulli eos potiſſimum, quos ternae hebdomades conficiunt, putant obſervandos, hoc eſt, unum et viceſimum, et quadrageſimum ſecundum, dein tertium et ſexageſimum, poſtremum octogeſimum et quartum, in quo Staſeas terminum vitae de- 11
fixit. Alii autem non pauci unum omnium difficillimum κλιμακτῆρα prodiderunt, anno ſcilicet undequinquageſimo, quem complent anni ſepties ſepteni: ad quam opinionem plurimorum conſenſus inclinat: nam quadrati numeri potentiſſimi ducuntur. Denique Plato 12
ille, (venia ceterorum) philoſophus ſanctiſſimus, quadrato numero annorum vitam humanam conſummari putavit novenario, qui complet annos octuaginta et unum. Fuerunt etiam, qui utrumque reciperent numerum, undequinquageſimum et octogeſimum unum: et minorem nocturnis geneſibus, majorem diur-

nis

pra ad Cap. XI. §. 7. adnotavimus.

10. *genethliaci* i. e. veteres Chaldaei. Vide Scaliger ad Manilium pag. 237.

12. *geneſibus* i. e. nativitatibus, generationibus. Hinc Juvenalis Sat. XIV. v. 248. ſeq.

 Nota

13 nis adſcriberent. Plerique aliter moti, duos
iſtos numeros ſubtiliter diſcreverunt, dicentes,
ſeptenarium ad corpus, novenarium ad animum
pertinere; hunc medicinae corporis, et
Apollini attributum; illum Muſis; quia morbos
animi, quos appellant πάθη, muſica le-
14 nire ac ſanare conſueverit. Itaque primum
κλιμακτῆρα annum quadrageſimum et nonum
eſſe prodiderunt, ultimum autem octogeſimum
et unum, medium vero ex utroque permixtum,

Nota Mathematicis geneſis *tua: ſed grave tardas*
Exſpectare colos: Morieris ſtamine nondum
Abrupto. Jam nunc obſtas, et vota moraris:
Jam torquet juvenem longa, et cervina ſenectus.
Ocyus Archigenem quaere, atque eme, quod Mithridates
Compoſuit, ſi vis aliam decerpere ficum
Atque alias tractare roſas. Medicamen habendum eſt,
Sorbere ante cibum quod debeat, et pater, et Rex.

Suetonius in Auguſto Cap. XCIV. et in Caligula Cap. LVII. pro geneſi uſurpat *genituram*.

13. *muſica lenire ac ſanare conſueverit.* Muſicae vim plures ſanandi morbos adſcripſerunt, praecipue morbos animi, ut phreneſis erat. Conf. Cap. XII. §. 4. ubi noſter medici Asclepiadis meminit, qui phreneticorum mentes morbo turbatas ſaepe per ſymphoniam ſuae naturae reddidit, i. e. *ſanavit.* Qui ſcire geſtit, quid recentiores de effectibus muſices in hominem ejusque influxum in medicinam ſentiant, legat ſcriptores, quos *in den Beyträgen zur Littera-*

tur

tum, anno tertio et ſexageſimo, quem vel hebdomades novem vel ſeptem enneades conficiunt. Hunc licet quidam periculoſiſſimum 15 dicant, quod et ad corpus, et ad animum pertineat; ego tamen ceteris duco infirmiorem. Nam utrumque quidem ſupra dictum continet numerum, ſed neutrum quadratum: et, ut eſt ab utroque non alienus, ita in neutro potens: nec multos ſane, quos vetuſtas claros nomine celebrat, hic annus abſumſit. Ariſtotelem Stagiritem reperio; ſed hunc fe- 16 runt naturalem ſtomachi infirmitatem, crebrasque morbidi corporis offenſiones adeo virtute animi diu ſuſtentaſſe, ut magis mirum ſit, ad annos ſexaginta tres eum vitam pertuliſſe, quam ultra non protuliſſe.

CAPUT XV.

Quare, ſanctiſſime Cerelli, cum iſtum annum, qui maxime fuerat corpori formidoloſus, ſine ullo incommodo tranſieris: ceteros, qui leviores ſunt, κλιμακτῆρας minus tibi ex-

time-

tur der Muſik. II. Stück. pag. 71-74. attulimus.

14. *ſeptem enneades* i. e. ſeptem praeterlapſa temporis ſpatia novem annorum, ſi enim numerum ſeptenarium cum novenario multiplicamus, efficitur numerus ſexageſimus tertius. Ex quo patet hebdomadem hic ſpatium ſeptem annorum deſignare.

timesco, praesertim cum in te animi potius, quam corporis naturam, sciam dominari, eosque viros, qui tales fuerunt, non prius vita excessisse, quam ad annum illum octogesimum et unum pervenerint, in quo Plato finem vitae et legitimum esse existimavit, et habuit.
2 Hoc anno et Dionysius Heracleotes, ut vita abiret, cibo abstinuit: et contra Diogenes cibi cruditate in choleram solutus est. Eratosthenes quoque, ille orbis terrarum mensor, et Xenocrates Platonicus, veteris academiae
3 princeps, ad eundem annum vixerunt. Non pauci etiam per animi spiritum, molestiis corporis superatis, limitem istum transgressi sunt: ut Carneades, a quo tertia academia est, quae dicitur nova; vel Cleanthes, qui uno minus centum explevit: at Xenophanes Colophonius major annorum centum fuit. Democritum quoque

CAP. XV. 1. *Plato finem vitae et legitimum esse existimavit.* Cf. Caput praecedens §. 12. *Denique Plato ille (venia caeterorum) philosophus sanctissimus, quadrato numero annorum vitam humanam consummari putavit novenario, qui complet annos octuaginta et unum.* Ceterum plura graecorum Philosophorum exempla exhibet, qui annos climactericos superarunt, et longissimum vitae spatium, quod Cerellio adprecatur, attigerunt. Inter recentiores, qui idem argumentum tractant, plura senum exempla, qui octogesimum transgressi sunt annum, adfert, adi-

que Abderiten, et Isocratem rhetorem, ferunt prope ad id aetatis pervenisse, quo Gorgian Leontinum, quem omnium veterum maxime senem fuisse, et octo supra centum annos habuisse constat. Quod si cultoribus sapientiae, 4
sive per animi virtutem, seu lege fati, diutina obtigit vita: non despero, quin te quoque, diu corpore atque animo valentem, longior maneat senectus. Quem enim veterum nunc memoria suspicimus, quem prudentia vel temperantia, vel justitia, vel fortitudine, tibi antistare dicemus? quis eorum si adesset, non in te omnium virtutum praedicationem conferret? qui tuis laudibus se postponi erubesceret? Illud certe, ut arbitror, dignum est praedicatione, quod, cum illis ferme omnibus, quamvis prudentissimis, et procul a republica motis, non contigerit sine offensione, et odio plerumque capitali, vitam degere: tu tamen, officiis municipalibus functus, honore sacerdotii in principibus tuae civitatis conspicuus,

ordi-

adipiscendaeque senectutis longaevae evigalata consilia in medium profert notus naturae curiosus Superintendens *Jo. Sam. Schroeter*, senex septuaginta fere annorum in libro, qui inscribitur: *Das Alter und untrügliche Mittel alt zu werden, nebst 744 Beispielen von Personen, welche 80 bis 185 alt geworden sind. Weimar 1803. gedruckt und verlegt bey den Gebrüdern Gedicke. in 8.*

ordinis etiam equeſtris dignitate gradum pro-
vincialium ſupergreſſus, non modo sine repre-
henſione, et invidia ſemper fuiſti, verum etiam
omnium omnino amorem cum maxima gloria
conſecutus es. Quis a te noſci, aut ex am-
pliſſimo Senatus ordine non expetivit, aut ex
5 humiliore plebis non optavit? Quis mortalium
vel te vidit, vel de tuo nomine accepit, quin
et loco fratris germani diligat, et vice paren-
tis veneretur? Quis ignorat, probitatem pri-
mam, fidem ſummam, benignitatem incredi-
bilem, modeſtiam, verecundiamque ſingula-
rem, ceteraque humanitatis officia penes te
unum eſſe? et quidem majora, quam poſſint
6 digne a quoquam referri. Quare et ego his
nunc commemorandis ſuperſedeo. De elo-
quentia quoque ſileo: quam omnia noſtra-
rum provinciarum tribunalia, omnes praeſi-
des noverunt: quam denique urbs Roma, et
auditoria ſacra mirata ſunt. Haec ſe et ad
praeſens et in futura ſaecula ſatis ipſa nobi-
litat.

CAPUT XVI.

Nunc vero, quatenus de die natali ſcri-
bo, meum munus implere conabor, tempus-
que hodiernum, quo maxime flores, quam po-
tero,

tero, lucidiſſimis notis ſignabo, ex quo etiam
primus ille tuus natalis liquido noſcetur. Tem- 2
pus autem, non diem tantummodo, vel men-
ſem, vel annum vertentem, appello; ſed et
quod quidam luſtrum, aut annum magnum,
vocant, et quod ſaeculum nominant. Ceterum 3
de aevo, quod eſt tempus unum et maximum,
non multum eſt, quod in praeſentia dicatur.
Eſt enim immenſum, ſine origine, ſine fine,
quod eodem modo ſemper fuit, et ſemper fu-
turum eſt, neque ad quemquam hominum
magis, quam ad alterum pertinet. Hoc in 4
tria dividitur tempora, praeteritum, praeſens,
futurum. Ex quibus praeteritum initio caret,
exitu futurum: praeſens autem, quod medium
eſt, adeo exiguum, et incomprehenſibile eſt,
ut nullam recipiat longitudinem, neque aliud
eſſe videatur, quam tranſacti futurique con-
junctio: adeo porro inſtabile, ut ibidem ſit
nunquam; et quidquid tranſcurrit, a futuro
decerpit, et apponit praeterito. Haec inter ſe 5
tem-

Cap. XVI. 1. *lucidiſſimis notis ſignabo*, idem quod ſignis notabo, vel ſignis exprimam.

2. *luſtrum, aut annum magnum* h. e. ſpatium quinque annorum vel quinquennium et idem quod Olympias Graecorum. Teſte Varrone luſtrum a luendo dictum, quod quinto quoque anno vectigalia et tributa ex praediis lui, hoc eſt, ſolvi juberentur.

tempora, anteactum dico, et futurum, neque paria sunt, neque ita, ut alterum altero longius breviusque videatur. Quidquid enim non habet finem, collationem mensurae non recipit.
6 Quapropter aevum neque annorum, neque saeculorum numero, nec denique ullo finiti temporis modulo metiri conabor. Haec enim ad aetatem infinitam non sunt brumalis
7 unius instar horae. Itaque, ut saecula possim percurrere, et hoc nostrum praesens designare, omissis aureis argenteisque, et hoc genus poëticis, a conditu urbis Romae, patriae nostrae communis, exordiar.

CAPUT XVII.

Et quoniam saecula aut naturalia sunt,
2 aut civilia, prius de naturalibus dicam. Saeculum autem est spatium vitae humanae longissimum, partu et morte definitum. Quare, qui annos triginta saeculum putarunt, multum videntur erravisse. Hoc enim tempus γενεὰν vocari,

5. *non sunt brumalis unius instar horae.* Vide Gronovium ad Senecae Hercul. Furent. Act. III. v. 842.

Cap. XVII. 2. γενεὰ i. e. generatio, vel aetas, qua illud nimirum temporis intervallum, intra quod nova generatio in locum prioris succedit, intelligimus. Alii, ut noster docet, spatium quinque et viginti annorum,

cari, Heraclitus auctor eſt, quia orbis aetatis in eo ſit ſpatio. Orbem autem vocant aetatis, dum natura humana a ſementi ad ſementem revertitur. Hoc quidem γενεᾶς tempus alii aliter definierunt. Herodicus, annos quinque et viginti, ſcribit, dici γενεάν. Zenon triginta.
Saeculum autem quid ſit, usque adhuc arbi- 3
tror ad ſubtile examinatum non eſſe. Poëtae quidem multa incredibilia ſcripſerunt, nec minus hiſtorici Graeci: quamvis eos a vero non par fuit recedere; ut Herodotus, apud quem legimus, Arganthonium, Tarteſſiorum regem, centum et quinquaginta annorum fuiſſe: ut Ephorus, qui tradit, Arcades dicere, apud ſe reges antiquos aliquot ad trecentos vixiſſe annos. Verum haec, ut fabuloſa, praetereo.
Sed inter ipſos aſtrologos, qui in ſtellarum, 4
ſignorumque ratione verum ſcrutantur, nequaquam etiam convenit. Epigenes in centum duodecim annis longiſſimam vitam conſtituit; Beroſus autem in centum ſedecim; alii ad centum viginti annos produci poſſe, quidam etiam ultra crediderunt. Fuerunt, qui non idem putarent ubique obſervandum, ſed varie per diverſas regiones, pro ut in ſingulis ſit coeli ad cir-

norum, alii triginta annorum eſſe aſſeruere: γενεάν.

Sementem Goetzius habet ſementim.

circulum finitorem inclinatio, quod vocatur
5 κλίμα. Sed, licet veritas in obscuro lateat, tamen in unaquaque civitate quae sint naturalia saecula, Rituales Etruscorum libri videntur docere: in quis scriptum esse fertur, initia sic poni saeculorum; quo die urbes atque civitates constituerentur: de his, qui eo die nati essent, eum, qui diutissime vixisset, die mortis suae primi saeculi modulum finire. Eoque die, qui essent reliqui in civitate, de his rursum ejus mortem, qui longissimam aetatem egisset, finem esse saeculi secundi. Sic deinceps tempus reliquorum terminari. Sed ea, quod ignorarent homines, putare, portenta mitti divinitus, quibus admonerentur, unumquodque
6 saeculum esse finitum. Haec portenta Etrusci, pro haruspicii disciplinaeque suae peritia, diligenter observata in libros retulerunt. Quare in Tuscis historiis, quae octavo eorum saeculo scriptae sunt, ut Varro testatur, et quot nume-

5. *In quis* vel *queis* ablat. plur. antiquum pro *quibus*. Sic et Curtius Lib. III. cap. 2. n. 4. *In quis eques triginta millia implebat*.

Sed ea quod ignorarent homines, putare, *portenta mitti divinitus*. Reposuimus ex Conjectura Cel. Nagelii verbum *putare*, quod hunc locum omnino reddit dilucidiorem, et delevimus comma temere post *sed ea* in prioribus editionibus positum. Lectionis hujus sanioris rationes attulit in §. III. Programmatis saepius jamjam laudati.

numero saecula ei genti data sint, et transa-
ctorum singula quanta fuerint, quibusve osten-
tis eorum exitus designati sint, continetur.
Itaque scriptum est, quatuor prima saecula
annorum fuisse centum et quinque: quinctum,
centum viginti trium; sextum, undevingiti et
centum: septimum totidem; octavum tum de-
mum agi; nonum et decimum superesse. Qui- 7
bus transactis, finem fore nominis Etrusci.
Romanorum autem saecula quidam ludis sae-
cularibus putant distingui. Cui rei fides si cer-
ta est, modus Romani saeculi est incertus.
Temporum enim intervalla, quibus ludi isti
debeant referri, non modo quanta fuerint re-
tro, ignoratur: sed ne quanta quidem esse
debeant, scitur. Nam ita institutum esse, ut 8
centesimo quoque anno fierent, id, cum An-
tias aliique historici auctores sunt, tum Varro
de scenicis originibus libro primo ita scriptum
reliquit: *Cum multa portenta fierent, et mu-
rus ac turris, quae sunt intra portam Colli-
nam et Esquilinam, de coelo essent tacta,
et ideo libros Sibyllinos decemviri adissent;
renuntiarunt, uti Diti patri, et Proserpinae,*
ludi

7. *ludis saecularibus.* De quibus conf. Nieupoort in Antiquitat. Roman. pag. 243.

8. *Diti patri, et Proserpinae.* Conf. Valerius Maximus Lib. II. cap. 4. num. 5.
qui

ludi Terentini in campo Martio fierent, et hostiae furvae immolarentur; utique ludi
9 *centesimo quoque anno fierent.* Item T. Livius libro CXXXVI: *Eodem anno ludos saeculares Caesar ingenti apparatu fecit; quos centesimo quoque anno (is enim terminus saecu-*

qui horum ludorum ritusque Diti patri et Proserpinae furvas immolandi hostias originis meminit: *Qua pota* (scil. aqua calefacta), *salutari quieti sopiti, diutina vi morbi repente sunt liberati; patrique indicaverunt, vidisse se in somniis, quos nescio deorum, spongia corpora sua pertergere, et praecipere, ut ad Ditis patris et Proserpinae aram, a qua fuerat potio ipsis allata, furvae hostiae immolarentur, lectisternia ludique nocturni fierent. Is, quod eo loci nullam aram viderat, desiderari credens, ut a se construeretur; aram empturus in Urbem perrexit, relictis qui fundamentorum constituendorum gratia terram ad solidum foderent. Hi domini imperium exequentes, cum ad XX pedum altitudinem humo egesta pervenissent; animadverterunt aram Diti patri, Proserpinaeque inscriptam. Hoc postquam Valesius, nunciante servo, accepit, emisso emendae arae proposito, hostias nigras, quae antiquitus furvae dicebantur, Terenti immolavit, ludos et lectisternia, continuis tribus noctibus, quia totidem filii periculo liberati erant, fecit.*

ludi Terentini idem quod ludi saeculares, a Terento, loco in Campo Martio Romae Diti et Proserpinae sacro sic dicti, qui centesimo quoque anno celebrabantur.

hostiae furvae. Teste Festo: *Furvum nigrum, vel atrum. Hinc dicta furnus, furiae, funus, fuligo, fulgus, fumus. Furvum bovem, id est, nigrum immolabatur Averno.* Avernus enim est Campaniae locus Plutoni dica-

saeculi) fieri mos. At contra, ut decimo centesimoque anno repetantur, tam commentarii quindecimvirorum, quam D. Augusti edicta testari videntur. Adeo, ut Horatius Flaccus in carmine, quod saecularibus ludis cantatum est, id tempus hoc modo designaverit:

Certus ut denos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos
Ter die clara, totiesque grata
Nocte frequentes.

At enim, temporum si veterum revolvantur 10 annales, longe magis in incerto invenietur. Primos enim ludos saeculares exactis regibus post Romam conditam annis CCXXXXV a Valerio Publicola institutos esse, Valerius An-

tias

dicatus, gravissimi et exitialis foetoris, quo et aves supervolantes extinguebantur, quem, Servio teste, Augustus silvis, quae circum eum essent, dejectis sustulit. Hic vero Avernus nil aliud quam Plutonem vel Ditem patrem, ad quem expiandum furvae sacrificabantur hostiae, potest denotare.

10. *Valerio Publicola* melius Poplicola *institutos esse.* Ex Valerii Maximi loco supra allato patet, Valesium primum fuisse, qui hos ludos institueret, quem Valerius Poplicola secutus, ut idem Val. Maxim. in eodem loco mox addit. *Cujus exemplum* (Valesii nempe) *Valerius Poplicola, qui primus consul fuit, studio succurrendi civibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupatis votis, caesisque atris bubus, Diti maribus, femi-*

nis

tias ait: at quindecimvirorum commentarii annis CCLXXXXVIII, M. Valerio, S. P. Verginio Coſſ., ſecundos ludos; ut Antias vult, anno poſt urbem conditam quinto trecenteſimo: ut vero in commentariis quindecimvirorum ſcriptum eſt, anno octavo et quadringenteſimo; M. Valerio Corvino iterum, C. Poetilio Coſs. Tertii ludi fuerunt, Antiate Livioque auctoribus, P. Claudio Pulchro, C. Junio Pullo Coſſ., aut, ut in libris quindecimvirorum ſcriptum eſt, anno quingenteſimo duodeviceſimo, P. Cornelio Lentulo, C. Licinio Varo Coſſ. De quartorum ludorum anno tri-
11 plex opinio eſt. Antias enim, et Varro, et Livius, relatos eſſe prodiderunt, L. Martio Cenſorino, M. Manilio Coſſ., poſt Romam conditam IↃCV. At Piſo Cenſorius, et Cn. Gellius, ſed et Caſſius Hemina, qui illo tempore vivebat, poſt annum factos tertium affirmant, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio Achaico Coſſ., id eſt, anno IↃCVIII. In quindecimvirorum autem commentariis notantur ſub anno IↃCXXVIII, M. Aemilio Lepido, L. Aurelio Oreſte Coſſ. Quinctos ludos C. Furnio, C. Junio Silano Coſſ. anno IↃCCXXXVII, Caeſar

nis Proſerpinae, lectiſter- factis, aram terra, ut an-
nioque, ac ludis trinoctiis te fuerat, obruit

Caesar Augustus et Agrippa fecerunt. Sextos
autem fecit Tib. Claudius Caesar, se IV, et
L. Vitellio III. Coss., anno IↃCCC. Septimos
Domitianus, se XIV, et L. Minucio Rufo Coss.,
anno IↃCCCXXXXI. Octavos imperatores
Septimius et M. Aurelius Antonius, Cilone et
Libone Coss., anno IↃCCCCLVII. Hinc ani- 12
madvertere licet, neque post centum annos, ut
hi referrentur ludi, statum esse, neque post cen-
tum decem. Quorum, etiamsi alterutrum retro
fuisset observatum, non tamen id satis argu-
menti esset, quo quis his ludis saecula discerni
constanter affirmet, praesertim cum ab urbis pri-
mordio ad reges exactos, annos CCXXXXIV, fa-
ctos esse, nemo sit auctor. Quod tempus pro- 13
cul dubio naturali majus est saeculo. Quod si
quis credit, ludis saecularibus saecula discerni,
sola nominis origine inductus: sciat, saecula-
res dici potuisse, quod plerumque semel fiant
hominis aetate. Ut multa alia, quae raro
post saeculum evenire, loquentium consuetu-
do

11. *Augustus et Agrippa fecerunt.* Augustum ludos saeculares instaurasse etiam testatur Suetonius in Augusto Cap. XXXI. *Nonnulla etiam ex antiquis caerimoniis paullatim abolita restituit: ut, Salutis augurium, Diale flaminium, sacrum Lupercale, ludos Saeculares et compitalitios.*

Sextos. Tib. Claudius. Cf. Suetonius in Claudio Cap. XXI. n. 3. *Fecit et saeculares etc.*

do uſurpat. Sed noſtri majores, quod naturale ſaeculum quantum eſſet, exploratum non habebant, civile ad certum annorum modulum centum ſtatuerunt; teſtis eſt Piſo, in cujus annali ſeptimo ſcriptum eſt ſic: *Roma condita, anno* IↃLXXXXVI, *ſaeculum accipit, his conſulibus quis proximi ſunt conſules M. Aemilius, M. F. Lepidus, C. Popilius* II. *abſens.* Sed, ut hunc numerum conſtituerent noſtri, non nihil cauſae fuit; primum, quod multos ſuorum civium ad hanc aetatem vitam producere videbant; dein, quod Etruſcos, quorum prima ſaecula centenum fuerant annorum, etiam hic, ut in aliis plerum-
14 que, imitari voluerunt. Praeterea fieri poteſt, quod refert Varro, quodque Dioſcorides aſtrologus ſcripſit, Alexandriae inter eos, qui mortuos ſolent conſervare, conſtare, hominem plus centum annis vivere non poſſe: id cor humanum declarare eorum, qui integri perierunt ſine corporis tabe. Eo, quod id multis annis pendendo, omnis aetatis incrementa et diminutiones obſervent: et anniculi pendere duas drachmas, bimi quatuor, et ſic in annos ſingulos, usque ad quinquaginta, acce-

14. *ſine corporis tabe*, i. e. nullo morbo laborantes. Tabes hic pro morbo generatim ponitur.

accedere binas; ab iis centum drachmis ab anno quinquagesimo item decedere in unoquodque binas. Ex quo perspicuum sit, centesimo anno redire ad anni primi pondus, nec longius vitam posse produci. Quoniam igitur civile Romanorum saeculum centum annis transigitur, scire licet, in decimo saeculo et primum natalem tuum fuisse, et hodiernum esse. Quot autem saecula urbi Romae debeantur, dicere meum non est: sed, quid apud Varronem legerim, non tacebo, qui libro Antiquitatum duodevicesimo ait, fuisse Vettium Romae in augurio non ignobilem, ingenio magno, cuivis docto in disceptando parem; eum se audisse dicentem: si ita esset, ut traderent historici, de Romuli urbis condendae auguriis, ac duodecim vulturibus; quoniam CXX annos incolumis praeteriisset, populus Romanus ad mille et ducentos perventurum.

CAP. XVIII.

duas drachmas i. e. quartam partem unciae vel dimidiam partem semunciae.

15. *duodecim vulturibus.* Conf. Florus Lib. I. cap. 1. *Remus montem Aventinum, hic* (i. e. Romulus) *Palatinum occupavit. Prior ille sex vultures, hic postea sed duodecim vidit. Sic victor augurio, urbem excitat, plenus spei, bellatricem fore. Ita illi assuetae sanguine et praeda aves pollicebantur.* Ejusdem augurii etiam meminit Suetonius in Augusto. Cap. XCV. *Primo autem*

Con-

CAPUT XVIII.

Hactenus dictum de ſaeculo. Nunc de annis majoribus dicam, quorum magnitudo adeo diverſa, tam gentibus obſervata, quam auctoribus tradita eſt, ut alii annum magnum eſſe in annis vertentibus duobus, alii in mul-
2 tis annorum millibus arbitrati ſunt. Quod quale ſit, jam nunc conabor abſolvere. Veteres in Graecia civitates cum animadverterent, dum ſol annuo curſu orbem ſuum circuit, lunam interdum terdecies exoriri, idque ſaepe alternis fieri, arbitrati ſunt, lunares XII menſes, et dimidiatum, ad annum naturalem convenire. Itaque annos civiles ſic ſtatuerunt, ut interkalando facerent alternas XII menſium, alternos XIII, utrumque annum ſeparatim vertentem; junctos ambo, annum magnum vocantes. Idque tempus τριετηρίδα appellabant, quod

Conſulatu et augurium capiendi, duodecim ſe vultures, ut Romulo, oſtenderunt: et immolanti omnium victimarum jecinora replicata intrinſecus ab ima fibra patuerunt, nemine peritorum aliter conjectante, quam laeta per haec et magna portendi.

Cap. XVIII. 2. τριετηρίδα i. e. ſpatium trium annorum. Ea de re Martialis Lib. VI. Epigr. 38. v. 1. ſeqq.

Adſpicis ut parvus, nec adhuc trieteride plena,
Regulus auditum laudat et ipſe patrem?
Maternosque ſinus viſo genitore relinquat,
Et

quod tertio quoque anno interkalabatur, quamvis biennii circuitus, et re vera διετηρὶς esset. Unde mysteria, quae Libero patri alternis [3] fiunt annis, trieterica a poëtis dicuntur. Postea, cognito errore, hoc tempus duplicarunt, et τετραέτηρίδα fecerunt, sed eam, quod quincto

Et patrias laudes sentiat esse suas? etc.

Idem Lib. VII. Epigr. 95. v. 3. seqq.

Sex mihi de prima deerant trieteride menses,
Ruperunt tetricae cum mala pensa deae.
Quid species, quid lingua mihi, quid profuit aetas? etc.

Idem Lib. IX. Epigr. 86. v. 9. seq.

Omne tibi nostrum, quod bis trieteride juncta
Ante dabat lector, nunc dabit auctor opus.

Et idem Lib. X. Epigr. 53. v. 1. seqq.

Ille ego sum Scorpus, clamosi gloria circi,
Plausus Roma tua, deliciaeque breves,
Invida quem Lachesis raptum trieteride nona
Dum numerat palmas, credidit esse senem.

διετηρὶς idem quod spatium duorum annorum vel biennium.

3. *trieterica* i. e. triennalia, ut Sacra trietérica Baccho consecrata. Cf. Virgilii Lib. IV. Aeneid. v. 300. seqq.

Saevit inops animi, totamque incenso per urbem
Bacchatur: qualis commotis excita sacris
Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho
Origia, nocturnusque vocat clamore Cithaeron.

τετραέτηρὶς est quadriennii spatium vel ex Chronologorum definitione, circulus quatuor annorum, qui his annis exactis semper de novo incipere solet.

cto quoque anno redibat, πενταετηρίδα nominabant. Qui annus magnus ex quadriennio commodior visus est. Ut annus solis constaret ex diebus CCCLXV, et diei parte circiter quarta, quae unum in quadriennio diem con-
4 ficeret. Quare Agon et in Elide Jovi Olympio, et Romae Capitolino, quincto quoque anno redeunte, celebratur. Hoc quoque tempus, quod ad solis modo cursum, nec ad lunae congruere videbatur, duplicatum est, et ὀκταετηρὶς facta; quae tunc ἐννεαετηρὶς vocitata, quia primus ejus annus nono quoque
5 anno redibat. Hunc circuitum verum annum magnum esse, pleraque Graecia existimavit: quod ex annis vertentibus solidis constaret, ut proprie in anno magno fieri par est. Nam dies sunt solidi, uno minus centum, annique vertentes solidi octo. Hanc ὀκταετηρίδα vulgo

go

πενταετηρὶς est spatium quinquennale vel quinquennium.

4. *Agon* a graeco ἀγων est ludus et certamen gymnicum, quod non Agonaliis est confundendum, quae in Jani honorem celebrabantur, et paene idem quod ludus Olympicus, qui Jovis Olympii causa institui solebat.

ὀκταετηρὶς est octo annorum spatium, vel Cyclus Luni-Solaris (der Mond-Sonnen-Cirkel). Conf. Vollständiges Mathematisches Lexicon I Theil. sub voce: *Mond-Sonnen-Cirkel.*

ἐννεαετηρὶς i. e. spatium novem annorum.

go creditum est ab Eudoxo Cnidio institutam. Sed hanc Cleostratum Tenedium primum ferunt composuisse, et postea alios aliter, qui mensibus varie interkalandis suas ὀκταετηρίδας protulerunt; ut fecit Harpalus, Nauteles, Mnesistratus, item alii, in quis Dositheus, cujus maxime ὀκταετηρὶς, Eudoxi inscribitur. Ob 6
hoc multae in Graecia religiones hoc intervallo temporis summa caerimonia coluntur. Delphis quoque ludi, qui vocantur Pythia, post octavum annum olim conficiebantur. Proxima est hanc magnitudinem, quae vocatur δωδεκαετηρὶς, ex annis vertentibus duodecim. Huic 7
anno Chaldaico nomen est, quem genethliaci non ad solis lunaeque cursus, sed ad observationes alias habent accommodatum: quod in eo dicunt tempestates, frugumque proventus, sterilitates item, morbusque circumire. Praeterea sunt anni magni complures: ut Me- 8
tonicus; quem Meton Atheniensis ex annis undeviginti constituit, eoque ἐννεαδεκαετηρίς appel-

6. *Pythia* erant ludi Apollinares, in Apollinis Pythii honorem instituti.

δωδεκαετηρὶς est duodecim annorum spatium.

7. *genethliaci* idem quod Astrologi, vel veteres Chaldaei. Vide supra Cap. XIV. §. 10.

8. ἐννεαδεκαετηρὶς est Cyclus decennovenalis vel undeviginti annorum spatium. De quo consulendum Vollständiges Mathem. Lexic.

appellatur, et interkalatur, ſepties, in eoque anno ſunt dierum ſex millia et IↃCCCCXXXX. Eſt et Philolai Pythagorici annus, ex annis LVIIII, in quo ſunt menſes interkalares viginti et unus; item Callippi Cyziceni, ex annis LXXVI; ita, ut menſes duodetriginta interkalentur; et Democriti, ex annis LXXXII; cum
9 interkalares ſint perinde viginti octo. Sed et Hipparchi, ex annis CCCIV, in quo interkalatur centies decies bis. Haec annorum magnitudo eo diſcrepat, quod inter aſtrologos non convenit, quanto vel ſol plus quam trecentos ſexaginta quinque dies in anno, vel lu-
10 na minus quam triginta in menſe. Ad Aegyptiorum vero annum magnum luna non pertinet, quam graece κυνικὸν, latine canicularem vocamus, propterea, quod initium illius ſumitur, cum primo die ejus menſis, quem vocant Aegyptii Thoth, caniculae ſidus exoritur.

Nam

xic. I. Theil. ſub voce: *Mond-Cirkel.* Inventio hujus Lunae Cycli non tantum a noſtro, verum etiam a Theophraſto de Prognoſticis, a Diodoro Siculo Lib. II. et ab Aeliano Lib. X. Var. Hiſt. Metoni adſcribitur.

9. *quanto* fortaſſe legendum *quando.*

10. *Thoth* eſt nomen primi menſis Aegyptiorum, qui die 29 Auguſti Calendarii Juliani incipit. Vid. Vollſt. Math. Lexic. ſ. v. *Thoth*, et noſtrum infra cap. XXI. §. 10.

ἡλιακὸς,

Nam eorum annus civilis ſolos habet dies
CCCLXV, ſine ullo interkalari. Itaque qua-
driennium apud eos uno circiter die minus
eſt, quam naturale quadriennium: eoque ſit,
ut anno CIↃCCCCLXI ad idem revolvatur
principium. Hic annus etiam ἡλιακὸς a qui-
busdam dicitur; et ab aliis ὁ θεοῦ ἐνιαυτός.
Eſt praeterea annus, quem Ariſtoteles maximum 11
potius, quam magnum, appellat, quem ſolis,
lunae, vagarumque quinque ſtellarum orbes
conficiunt, cum ad idem ſignum, ubi quondam
ſimul fuerunt, una referuntur. Cujus anni hiems
ſumma eſt κατακλυσμὸς, quam noſtri diluvio-
nem vocant; aeſtas autem ἐκπύρωσις, quam
eſt mundi incendium: nam his alternis tempori-
bus mundus tum exignescere, tum exaqueſcere
videtur. Hunc, Ariſtarchus putavit, eſſe anno-
rum vertentium duum millium CCCCLXXXIV;
Aretes Dyrrachinus, quinque millium IↃLII;

Hera-

ἡλιακὸς, ſolaris.

ὁ θεοῦ ἐνιαυτὸς, Dei annus.

11. *Eſt praeterea annus* etc. qui Ciceroni ſeries 12554. annorum eſt, teſte Fabro in Theſauro Lat. Ling. ſub voce: *annus*.

exigneſcere idem quod ignibus ſive incendio deleri vel corripi.

exaqueſcere h. e. inundatione vel diluvio deleri.

duum millium forſitan rectius *duorum millium*, quamvis cap. XIX. §. 2 etiam occurrat *dierum duum* pro *duorum* et cap. XX. §. 6. *viginti duum vel viginti trium dierum*.

Heraclitus et Linus, decem millium CC∞; Dion, X. CIↃ. CC∞LXXXIV; Orpheus, CCIↃXX; Cassandrus, tricies sexies centum millium. Alii vero infinitum esse, nec unquam
12 in se reverti existimarunt. Sed horum omnium πενταετηρίδας maxime notandis temporibus Graeci observant, id est, quaternum annorum circuitus, quas vocant Olympiadas: et nunc apud eos ducentesima quinquagesima quarta Olympias numeratur, ejusque annus hic secun-
13 dus. Idem tempus anni magni Romanis fuit, quod Lustrum appellabant; ita quidem a Servio Tullio institutum, ut quincto quoque anno, censu civium habito, lustrum consideretur;
14 sed non ita a posteris servatum. Nam, cum inter primum a Servio Rege conditum lustrum, et id, quod ab Imperatore Vespasiano, V., et Caesare III Coss. factum est, anni fuerint paullo minus sexcentis quinquaginta, lustra tamen per ea tempora non plura, quam septuaginta quinque sunt facta; et postea plane fieri desie-

12. *Olympias* est spatium quatuor annorum, Graeci enim tempora per Olympiadas sub annum millesimum tertium ducentesimum numerare coeperunt.

13. *Lustrum* est spatium quinquennale et fere idem quod Olympias. Teste Varrone lustrum a luendo dictum, quod quinto quoque anno vectigalia et tributa ex praediis lui, hoc est, solvi juberentur. Conf. Nieupoort Antiquit. Rom. Sect. I. Cap. VII. §. 3.

deſierunt. Rurſus tamen annus idem magnus 15
per Capitolinos agonas coeptus eſt diligentius ſervari: quorum agonum primus a Domitiano inſtitutus fuit, duodecimo ejus et Ser. Cornelii Dolabellae conſulatu. Itaque hoc nunc anno qui celebratus eſt agon undequadrageſimus numeratur. Quod ad annos pertinet magnos, in praeſentia ſatis dictum: nunc de annis vertentibus dicendi locus.

CAPUT XIX.

Annus vertens eſt natura, dum ſol percurrens duodecim ſigna, eodem, unde profectus eſt,

15. *quorum agonum primus a Domit. inſtitutus.* Quod etiam teſtatur Suetonius in Domitiano Cap. IV. n. 9. ſeqq. *Inſtituit* (Domitianus) *et quinquennale certamen Capitolino Jovi triplex, muſicum, equeſtre, gymnicum, et aliquanto plurium, quam nunc eſt, coronarum. Certabant etiam et proſa oratione Graece Latineque: ac praeter citharoedos chorocithariſtae quoque, et pſilocithariſtae, in ſtadio vero curſu etiam virgines. Certamine praeſedit crepidatus, purpureaque amictus toga Graecanica, capite geſtans coronam auream cum effigie Jovis, ac Junonis, Minervaeque: adſidentibus Diali ſacerdote et collegio Flavialium pari habitu: niſi quod illorum coronis inerat et ipſius imago.*

Cap. XIX. 1. *Annus vertens* idem quod ſolaris, de quo adi. Vollſt. Math. Lex. voce *Sonnen-Jahr.*

duodecim ſigna, quae noſter ſupra Cap. VIII. §. 4. circulum

2 est; redit. Hoc tempus quot dierum esset,
ad certum nondum astrologi reperire potue-
runt. Philolaus annum naturalem dies habere
prodidit CCCLXIV, et dimidiatum. Aphro-
disius CCCLXV, et partem diei octavam.
Callipus autem CCCLXV, et Aristarchus Sa-
mius tantundem, et praeterea diei partem
CIƆIƆCXXIII, Meton vero CCCLV, et die-
rum quinque undevicesimam partem. Oeno-
pides CCCLXV, et dierum duum et viginti
undesexagesimam partem. Harpalus autem
CCCLXV, et horas aequinoctiales tredecim.
3 At noster Ennius CCCLXVI. Plerique praete-
rea incomprehensibile quiddam et inenuntiabi-
le esse existimaverunt; sed pro vero, quod
proximum putabant, amplexi sunt dies scilicet
4 CCCLXV. Igitur, cum tanta inter viros do-
ctissi-

culum signiferum (*den Thierkreis*) nominavit. Virgilius sic ea describit Lib. I. Georgicor. v. 231. seqq.

Idcirco certis dimensum partibus orbem
Per duodena regit mundi sol aureus astra.
Quinque tenent coelum Zonae: quarum una corusco
Semper sole rubens, et torrida semper igni:
Quam circum extremae dextra, laevaque trahuntur
Caerulea glacie concretae, atque imbribus atris.

2. *dierum duum* pro duorum. Vide quae ad caput praecedens §. 11. adnotavimus.

etiſſimos fuerit diſſenſio: quid mirum, ſi anni civiles, rudes etiam tum, ſibi quaeque ſtatuebant, tam inter ſe diſcrepent, quam cum illo naturali non congruant? Et in Aegypto quidem antiquiſſimum, ferunt, annum bimeſtrem fuiſſe; poſt deinde ab Iſone Rege quadrimeſtrem factum: noviſſime Arminon ad tredecim menſes et dies quinque perduxiſſe. Item in Achaja 5
Arcades trimeſtrem annum primo habuiſſe dicuntur, et ob id προσέληνοι appellati: non, ut quidam putant, quod ante ſint nati, quam lunae aſtrum coelo eſſet: ſed quod prius habuerint annum, quam is in Graecia ad lunae curſum conſtitueretur. Sunt, qui tradant, 6
hunc annum trimeſtrem Horum inſtituiſſe; eoque ver, aeſtatem, auctumnum, hiemem ὥρας, et annum ὧρον dici, et, Graecos annales, ὥρους, eorumque ſcriptores ὡρογράφους. Itaque quatuor annorum circuitum in modum πενταετηρίδος annum magnum dicebant. Cares 7
autem, et Acarnanes ſemeſtres habuerunt annos, et inter ſe diſſimiles, quibus alternis dies augeſcerent, aut ſeneſcerent: eosque conjunctos veluti τριετηρίδα, annum magnum.

Cap. XX.

4. *anni civiles.* Conf. Vollſtänd. Mathem. Lexicon ſub voce: *Bürgerliches Jahr.*

6. *Horum* filium Iſidis, Aegyptiorum Deae, et filiae Inachi.

7. *ſeneſcerent* i. e. decreſcerent.

CAPUT XX.

Sed, ut hos annos mittam, caligine jam profundae vetuſtatis obductos: in his quoque, qui ſunt recentioris memoriae, et ad curſum lunae vel ſolis inſtituti, quanta ſit varietas, facile eſt cognoſcere, ſi quis vel in unius Italiae gentibus, ne dicam peregrinis, velit acquirere: nam, ut alium Ferentini, alium Lavinii, itemque Albani vel Romani, habuerunt annum: ita et aliae gentes. Omnibus tamen fuit propoſitum, ſuos civiles annos, varie interkalandis menſibus, ad unum verum illum naturalem corrige-
2 re. De quibus omnibus diſſerere, quoniam longum eſt, ad Romanorum annum tranſibimus. Annum vertentem Romae Licinius quidam Macer, et poſtea Feneſtella, ſtatim ab initio duodecim menſium fuiſſe ſcripſerunt: ſed magis Junio Gracchano, et Fulvio, et Varroni, et

Sue-

ſcerent. Eadem in ſignificatione ſeneſcere apud Varronem de Re Ruſtica occurrit: *Luna ſeneſcens*, quae creſcenti opponitur.

Cap. XX. 1. *quanta ſit varietas.* Hanc annorum varietatem accuratius exhibet Solinus Cap. I. §. 34. *Nam ante Auguſtum Caeſarem incerto modo annum computabant, qui apud Aegyptios quatuor menſibus terminabatur, apud Arcadas tribus, apud Acarnanes ſex, apud Lavinios tredecim, quorum annus trecentis ſeptuaginta et quatuor diebus ferebatur.*

Romani. De Romanorum anno conſule Solinum

Cap.

Suetonio, aliisque, credendum, qui decem mensium putaverunt fuisse: ut tunc Albanis erat, unde orti Romani. Hi decem menses, 3 dies trecentos quatuor hoc modo habebant.

MARTIUS	XXXI
APRILIS	XXX
MAJUS	XXXI
JUNIUS	XXX
QUINCTILIS	XXXI
SEXTILIS et SEPTEMBER	XXX
OCTOBER	XXXI
NOVEMBER et DECEMBER	XXX

quorum quatuor majores pleni, ceteri sex cavi voca-

Cap. I. §. 35. et Nieupoortii Antiquit. Roman. Sect. IV. Cap. IV. §. 1.

2. *decem mensium* vel dierum 304, quos Romulus verisimillime a Latinis institutos accepit, et Martio mense annum incepit. Conf. Ovid. Fast. Lib. I. v. 27. seqq.

Tempora digeret cum conditor Urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras:
Curaque, finitimos vincere, major erat.
Est tamen et ratio, Caesar, quae moverit illum:
Erroremque suum quo tueatur, habet:
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans;
Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere conjugis uxor
Sustinet in vidua tristia signa domo. etc.

cavi menses opponuntur plenis, et hinc cavus nil aliud significare potest, quam non plenus sive imperfectus, et numero dierum par vel aequalis.

4 vocabatur. Postea, sive a Numa, ut ait Ful-
vius, sive, ut Junius, a Tarquinio duodecim
facti sunt menses, et dies CCCLV: quamvis
luna duodecim suis mensibus CCCLIV dies vi-
deatur explere. Sed, ut unus dies abundaret,
aut per imprudentiam accidit, aut, quod ma-
gis credo, ea superstitione, qua impar nume-
5 rus plenus, et magis faustus habebatur. Cer-
te ad annum priorem unus et quinquaginta
dies accesserunt: qui, quia menses duos non
implerent, sex illis cavis mensibus dies sunt
singuli detracti, et ad eos additi, factique sunt
dies quinquaginta septem: et ex his duo men-
ses, Januarius undetriginta dierum, Februarius
duodetriginta. Atque ita omnes menses pleni,
et impari dierum numero esse coeperunt, exce-
pto Februario, qui solus cavus, et ob hoc ceteris
6 infaustior est habitus. Deinque, cum interka-
larem

4. *a Numa.* Id adfirmat etiam Florus Lib. I. Cap. 2. *Ille* (Numa) *Pontifices, Augures, Salios, ceterosque per sacerdotia: annum quoque in XII menses, fastos dies, nefastosque descripsit.* Et Ovidius Fast. Lib. I. v. 43. seq.

At Numa nec Janum, nec avitas praeterit umbras;
Mensibus antiqui opposuitque duos.

impar numerus — magis faustus habebatur. Quod etiam adfirmat Solinus Cap. I. §. 40. *Unde propter dies impares, Diis superis et Januarius dicatur et Martius: propter pares Februarius, quasi ominosus, Diis inferis deputatur.*

larem mensem viginti duum, vel viginti trium dierum alternis annis addi placuisset, ut civilis annus ad naturalem exaequaretur, in mense potissimum Februario, inter Terminalia et Regifugium, interkalatum est: idque diu factum, priusquam sentiretur, annos civiles aliquanto naturalibus esse majores. Quod delictum ut corrigeretur, pontificibus datum est nego-

6. *viginti duum* pro duorum. Vide notam ad Cap. XVIII. §. 11. et Cap. XIX. §. 2.

Terminalia sunt festa Termini. Termino sacrificabant (i. e. sacra faciebant vel fiebant), teste Paulo, quod in ejus tutela fines agrorum esse putabant. Denique Numa Pompilius statuit eum, qui terminum (i. e. limitem) exarasset, et ipsum et boves sacros esse. Agna vel hoedus Termino immolabatur, ut liquet ex Horatii Epod. II. v. 59. seq.

Vel agna festis caesa Terminalibus,
Vel hoedus ereptus lupo.

Regifugium. De quo Festus: *Regifugium dies notatur in fastis VI Kal. Martias, ut ait Verrius, ita dictus, quia eo die rex Tarquinius Roma fugerit, quod falsum esse arguit Contius in libro fastorum, et Tullius de feriis, qui Saliares Virgines et Salios adesse dicunt regi sacrorum, cum facit sacrificium in Comitio, quo facto statim fugit, quod verum cognoverit esse, qui legerit fastis dies tales quales notantur sic. Q R E X C F. id est, quando Rex comitiavit fas. id est, ad comitium itat, his enim tantum feriis.* Alii perhibent, fugam Tarquinii Superbi d. VIII Kal. Mart. esse factam, Festa Termini autem d. X. Kal. Mart. celebrabantur, ideoque inter utrumque diem intercalabatur.

delictum hic pro errore vel neglectu in intercalando commisso positum.

pontificibus — interkalandi ratio permissa. Id

negotium, eorumque arbitrio interkalandi ra-
7 tio permissa. Sed horum plerique, ob odium, vel gratiam, quo quis magistratu citius abiret, diutiusve fungeretur, aut publici redemtor, ex anni magnitudine in lucro damnove esset, plus minusve ex libidine interkalando, rem sibi ad corrigendum mandatam, ulto deprava-
8 runt. Adeoque aberratum est, ut C. Caesar, Pontifex Maximus, suo III et M. Aemilii Lepidi con-

etiam adfirmat fraudisque pontificum meminit Solinus Cap. I. §. 43. seq. *Quod quum in initio Romani probassent, contemplatione parilis numeri offensi neglectum brevi perdiderunt, translata in sacerdotes intercalandi potestate: qui plerumque gratificantes rationibus publicanorum, pro libidine sua subtrahebant tempora, vel augebant. Quum haec sic forent constituta, modusque intercalandi interdum cumulatior, interdum fieret imminutior, vel omnino dissimulatus praeteriretur, nonnunquam accidebat, ut menses, qui fuerant transacti hieme, modo aestivum, modo auctumnale tempus inciderent.*

8. *C. Caesar — interponeret.* Hanc rem sic exhibet Solinus Cap. I. §. 45. *Itaque Caesar universam hanc inconstantiam, incisa temporum turbatione, composuit, et ut statum certum praeteritus error acciperet, dies XXI et quadrantem simul intercalavit: quo pacto regradati menses de caetero statuta ordinis sui tempora detinerent. Ille ergo annus solus trecentos XXXXIIII dies habuit: alii deinceps trecentos sexagenos quinos et quadrantem, et tunc quoque vitium admissum est per sacerdotes. Nam, quum praeceptum esset, anno quarto, ut intercalarent unum diem, et oporteret confecto quarto anno id*

consulatu, quo retro delictum corrigeret, duos menses interkalarios dierum sexaginta septem, in mensem Novembrem et Decembrem interponeret, cum iam mense Februario dies tres et viginti interkalasset, faceretque eum annum dierum

id observari, ante quam quintus auspicaretur, illi incipiente quarto, intercalarunt, non desinente. Sic per annos sex et XXX, quum novem dies tantummodo sufficere debuissent, XII sunt interkalati. Quod reprehensum Augustus reformavit, iussitque annos duodecim sine intercalatione decurrere, ut tres illi dies, qui ultra novem necessarios temere fuerant intercalati, hoc modo possent repensari. Ex qua disciplina, omnium postea temporum fundata ratio est. Et Suetonius in Iul. Caes. Cap. XL. *Conversus* (Caesar) *ad ordinandum Reipublicae statum, fastos correxit, iam pridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque messium feriae aestati, neque vindemiarum auctumno competerent. Annumque ad cursum solis accommodavit, ut trecentorum sexaginta quinque dierum esset: et intercalario mense sublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum ex Kalendis Ianuariis nobis temporum ratio congrueret, inter Novembrem at Decembrem mensem interiecit duos alios: fuitque is annus, quo haec constituebantur, XV mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum incideret.*

faceret eum annum dierum CCCCXXXXV. Hic annus, quia nimium in modum aggravescebat, ea de re annus confusionis *(das Jahr der Verwirrung)* postea est nuncupatus. Conf. Vollständ. Mathemat. Lexicon I Theil sub vocibus: *Jahr der Verwirrung* et *Julianisches Jahr.* Ricciolus Chronol.

rum CCCCXXXXV, ſimul providens in futu-
rum, ne iterum erraretur: nam interkalario
menſe ſublato, annum civilem ad ſolis curſum
9 formavit. Itaque diebus CCCLV addidit X,
quos per ſeptem menſes, qui dies undetricenos
habebant, ita diſtribuit, ut Ianuario, et Sex-
tili, et Decembri bini accederent, ceteris ſin-
guli: eosque dies extremis partibus menſium
appoſuit, ne ſcilicet religiones ſui cuiusque men-
10 ſis a loco ſummoverentur. Quapropter nunc,
cum in ſeptem menſibus dies ſinguli et triceni
ſint, quatuor tamen illi ita primitus inſtituti eo
dinoſcuntur, quod nonas habent ſeptimanas:
ceteri quinctanas. Praeterea pro quadrante
diei,

nol. Reformat. Lib. I. Cap. 22. et Petavius *de Doctrina Temporum* Lib. III. Cap. 3.

interkalario menſe ſublato i. e. Merkedonio menſe ſublato, qui menſis interkalarius erat, praeter duodecim menſes conſuetos biennio quoque intra 22 et 23 Februarium intercalabatur, et modo 22 modo 23 diebus conſtabat. Quae confuſio ſacerdotum fraude effecta Iulio Caeſari faſtos corrigendi anſam dedit.

10. *quinctanas.* Aliae nonae quinctanae, aliae vero ſeptimanae erant. Menſe Martio, Maio, Iulio et Octobri ſeptimus quisque dies, reliquis vero menſibus quintus quisque dies, fuerunt nonae, quilibet menſis enim in tres dividebatur partes a Kalendis, Nonis, Idibusque dictas. Alii nonas a tempore novendiali, quoniam ad eas ab Idibus novem dies retro computabantur, nomen mutuatas eſſe perhibent, alii autem a nondinis vel nundinis

diei, qui annum verum ſuppleturus videbatur,
inſtituit, ut, peracto quadriennii circuitu, dies
unus, ubi menſis quondam ſolebat, poſt Ter-
minalia interkalaretur: quod nunc Biſſextum
vocatur. Ex hoc anno, ita a Iulio Caeſare or- 11
dinato, ceteri ad noſtram memoriam Iuliani
appellantur, iique conſurgunt ex IV Caeſaris
conſu-

dinis originem traxiſſe credunt, quia eo die populus ex municipiis et pagis Romae explorandi cauſſa, quae feſta eo in menſe celebrentur, veniebat, eaque de re etiam nundinae inſtituebantur, ut populo neceſſaria quaeque emendi ne deeſſet occaſio. Eodem modo etiam nundinas explicat Feſtus: *Nundinas feriarum diem eſſe voluerunt antiqui, ut ruſtici convenirent mercandi vendendique cauſa, eumque nefaſtum, ne ſi liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores.* Nonarum vero originis aliam rationem idem Feſtus adfert: *Nonas quidem,* ait, *a nova luna, quod in eas decurrere principium lunae. Alii, quod ſemper ante diem Iduum nonum eſſent, ſcribique ideo debere primam appellationis eius ſyllabam adiecta V litera.* De menſibus et conf. Nieupoortii Comp. Antiquit. Romanar. Sect. IV. Cap. IV. §. 2. pag. m. 213.

biſſextum i. e. dies intercalaris (der Schalt-Tag) qui eſt dies 29 Februarii Calendarii Juliani, atque anno quoque quarto inſeri ſolet, ea de re etiam hic annus biſſextilis (das Schalt-Jahr) appellatur.

11. *Iuliani appellantur,* quia a Iulio Caeſare Calendarium eſt correctum. Quicquid vero poſt eum aevo recentiori a Pontifice Gregorio XIII anno 1582. Calendario additum ab eoque accuratius eſt inſtitutum, ni fallor, in *Chriſtoph Gottlieb Steinbeckii aufrichtigen*

consulatu. Qui etiam, si non optime, soli tamen ad annum naturae aptati sunt: nam et priores alii, etiam si qui decimestres fuerunt, nec Romae modo, vel per Italiam, sed apud gentes omnes, quantum poterat idem, fuerunt
12 correcti. Itaque cum de aliquo annorum numero hic dicetur, non alios par erit, quam naturales accipere: et, si origo mundi, in hominum notitiam venisset, inde exordium sumeremus.

CAPUT XXI.

Nunc vero id intervallum temporis tractabo, quod ἱςορικὸν Varro appellat. Hic enim tria discrimina temporum esse tradit. Primum ab hominum principio ad cataclysmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur ἄδηλον. Secundum a cataclysmo priore ad Olympiadem primam; quod, quia in eo multa fabulosa referun-

gen *Kalendermann* erunt obvia. Saltem haec addam, nostra aetate annum diebus CCCLXV adhuc consistere, et quolibet anno quarto Februarii mense diem vigesimum nonum intercalari.

Cap. XXI. 1. ἱςορικὸν, historicum.

discrimina temporum hic idem denotant, quod temporum periodi sive epochae.

cataclysmum i. e. diluvionem.

ἄδηλον, obscurum, incertum.

ad Olympiadem primam, i. e. ad annum 3938 Periodi Iuliani.

feruntur, μυθικὸν nominatur: tertium a prima Olympiade ad nos, quod dicitur ἱςορικὸν, quia res in eo gestae veris historiis continentur. Primum tempus sive habuit initium, sive semper fuit, certe quot annorum sit, non potest comprehendi: secundum non plane quidem scitur, sed tamen ad mille circiter et IↃC annos esse creditur. A priore scilicet cataclysmo, quem Ogygium dicunt, ad Inachi regnum, anni circiter CCCC: hinc ad Olympiadem primam paullo plus CCCC. Quos solos, quamvis mythici temporis postremos, tamen, quia a memoria

Iuliani. Conf. Scaliger et Petavius.

μυθικὸν, fabulosum, cui commenta fabulosa sunt admixta.

2. *Ogygium cataclysmum*, i. e. diluvium, quod tempore Ogygi, Thebae conditoris, evenit. De hujus diluvii tempore consulendus Petavii ration. tempor. P. I. Lib. II. cap. 9. Ogygus vel Ogyges, Sisithrus, Deucalion et Noa una eademque persona fuerunt. Hoc adparet ex Philone de praemiis et poenis: Τοῦτον Ἕλληνες μὲν Δευκαλίωνα, Χαλδαῖοι δὲ Νῶε ἐπονομάζουσιν, ἐφ᾽ ὧ τὸν μέγαν κατακλυσμὸν συνέβη γενέσθαι. *Hunc Graeci Deucalionem, Chaldaei Noam vocant, sub quo magnum illud diluvium evenit.* Ea de re etiam P. D. Huetius Demonstration. Evangelic. (Amst. 1680. in 8.) pag. 256. *Noachum ex undis servatum Deucalione suo expresserunt Graeci; eiusque navigium* λάρνακα et κιβώτιον *appellarunt, quod nomen tulit et illud Noachi.*

mythici temporis, i. e. fabulosi, de quo nil certi constat

moria ſcriptorum proximos, quidam certius de-
3 finire voluerunt. Et quidem Soſibius ſcripſit, eſſe CCCLXXXXV; Eratosthenes autem, ſeptem et CCCC; Timaeus CCCCXVII; Aretes IↃXIIII; et praeterea multi diverſe: quorum
4 etiam ipſa diſſenſio incertum eſſe declarat. De tertio autem tempore fuit quidem aliqua inter auctores diſſenſio, in ſex ſeptemve tantummodo
5 annis verſata. Sed hoc, quodcunque caliginis, Varro diſcuſſit, et pro cetera ſua ſagacitate, nunc diverſarum civitatium conferens tempora, nunc defectus, eorumque intervalla retro dinumerans, eruit verum, lucemque oſtendit, per quam numerus certus non annorum modo,
6 ſed et dierum perſpici poſſit. Secundum quam rationem, niſi fallor, hic annus, cuius velut index et titulus quidam eſt, Ulpii et Pontiani conſulatus, ab Olympiade prima milleſimus eſt et quartus decimus, ex diebus duntaxat aeſtivis, quibus agon Olympicus celebratur, a Roma autem condita IↃCCCCLXXXXI, et quidem ex Parilibus, unde urbis anni numerantur.

Eorum

ſtat, et ſaltem traditiones veterum exiſtunt, quae fabulis ſimiliores, quam veris factis hiſtoricis ſunt.

6. *agon Olympicus* i. e. ludus et certamen gymnicum, quod apud Olympiam vel Piſam urbem quinto quoque celebrabatur anno.

ex Parilibus, termino conditae urbis Romae. Feſtus:

Eorum vero annorum, quibus Iulianis nomen 7
est, CCLXXXIII, sed ex die Kal. Ian. unde Iulius Caesar anni a se constituti fecit principium.
At eorum, qui vocantur anni Augustorum, 8
CCLXV; perinde ex Kal. Ian. quamvis ex ante diem decimum sextum Kal. Februarii Imperator Caesar, D. F. sententia L. Munacii Planci, a Senatu, ceterisque civibus, Augustus appellatus est, se VII. et M. Vipsanio Agrippa III. Coss.
Sed Aegyptii, quod biennio ante in potestatem 9
ditio-

ltus. *Parilibus urbem condidit Romulus, quem diem festum praecipue habebant iuniores.* Solinus Cap. I. §. 16. seqq. *Sed quanquam ista sic congruant, palam est, prospero illi augurio deberi Romani nominis gloriam, maxime quum annorum ratio faciat cardinem veritati: nam, ut affirmat Varro, auctor diligentissimus, Romam condidit Romulus, Marte genitus et Rhea Silvia; vel, ut nonnulli, Marte et Ilia: dictaque est primum Roma quadrata, quod ad aequilibrium foret posita. Ea incipit a silva, quae est in area Apollinis, et ad supercilium scalarum Caci habet terminum, ubi tugurium fuit Faustuli: Ibi Romulus mansitavit, qui auspicato fundamenta murorum iecit, duodeviginti natus annos, undecimo Kalendas Maias, hora post secundam ante tertiam plenam: sicut Lucius Tarruntius prodidit, mathematicorum nobilissimus, Iove in piscibus, Saturno, Venere, Marte, Mercurio in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in libra constitutis. Et observatum deinceps, ne qua hostia Parilibus caederetur, ut dies iste a sanguine purus esset, cuius significationem de partu Iliae tractam volunt.*

ditionemque Pop. Rom. venerunt, habent hunc
Augustorum annum CCLXVII. Nam, ut a no-
stris, ita ab Aegyptiis, quidam anni in litteras
relati sunt: ut quos Nabonnazaru nominant,
quod a primo imperii eius anno consurgunt,
quorum hic IϽCCCCLXXXVI, item Philippi,
qui ab excessu Alexandri Magni numerantur,
et ad hunc usque perducti, annos IϽLXII con-
10 summant. Sed horum initia semper a primo
die mensis eius sumuntur, cui apud Aegyptios
nomen est Thoth: quique hoc anno fuit ante
diem VII Kal. Iul. cum abhinc annos centum,
Imperatore Antonino Pio, II et Bruttio Prae-
sente Coss., iidem dies fuerint ante diem XII
Kal. August. quo tempore solet Canicula in Ae-
11 gypto facere exortum. Quare scire etiam licet,
anni illius magni, qui, ut supra dictum est, et
solaris, et canicularis, et Dei annus vocatur,
12 nunc agi vertentem annum centesimum. Initia
autem istorum annorum propterea notavi, ne
quis eos aut ex Kal. Ian. aut ex alio aliquo tem-
pore

9. *Nabonnazaru.* De quo conf. Vollständiges Mathematisches Lexicon I Th. sub vocibus: *Nabonassarisch Iahr et Epocha Nabonassarea.*

10. *Thoth.* Conf. supra Cap. XVIII. §. 10. et quae ibi adnotavimus.

11. *ut supra dictum,* nimirum Capite XVIII. §. 10. *Dei annus* i. e. solaris annus. Conf. Dousam ad Tibull. pag. 253.

pore ſimili putaret incipere: cum in his condi-
torum voluntates, non minus diverſae ſint,
quam opiniones philoſophorum. Idcirco aliis 13
a novo Sole, id eſt, a bruma; aliis ab aeſtivo
ſolſtitio, pleriſque ab aequinoctio verno, par-
tim ab auctumali aequinoctio, quibusdam ab
ortu vergiliarum, nonnullis ab earum occaſu,
multis a canis exortu, incipere annus naturalis
videtur.

CAPUT XXII.

Menſium genera duo; nam alii ſunt natu-
rales, alii civiles. Naturalium ſpecies duae,
quod partim Solis, partim Lunae eſſe dicantur.
Secundum Solem, fit menſis, dum Sol unum- 2
quod-

12. *in his* aliae editiones habent *his*, ſed repoſuimus praepoſitionem *in* ex conjectura Nagelii, quam in Progr. ſaepius laudato §. IIII. exhibet.

Cap. XXII. *Menſium* Goetzius exhibet *Menſum*. Quum vero crederemus, gignendi caſum menſium uſitatiorem eſſe, quam menſum, ita reponendum eſſe, ſatius duximus, quamvis in eodem capite multo infra nimirum §. 10. et 17. iterum iterumque menſum pro menſium occurrat.

2. *Secundum ſolem fit menſis etc.* Menſes ſolares inter ſe diſcrepant, neminem enim praeterit, ſolem in ſignis circuli animalis modo longius, modo brevius morari. Hinc evenit, ut menſes in naturales et civiles dividerentur. Aſtronomi enim conſuevere, non dies tantum, verum etiam horas, ſexage-

quodque in Zodiaco orbe ſignum percurrit. Lunaris eſt autem temporis quoddam ſpatium
3 a nova Luna. Civiles menſes ſunt numeri quidam dierum, quos unaquaeque civitas ſuo inſtituto obſervat; ut nunc Romani a Kalendis in Kalendas. Naturales, et antiquiores et omnium gentium communes ſunt. Civiles, et poſterius inſtituti, et ad unamquamque perti-
4 nent civitatem. Qui ſunt coeleſtes, ſive Solis, ſeu Lunae, neque peraeque inter ſe pares ſunt, nec dies habent totos: quippe Sol in Aquario moratur circiter undetriginta, in Piſce fere triginta, in Ariete unum et triginta, in Geminis prope triginta et duos: et ſic in ceteris inaequabiliter. Sed usque adeo non totos dies in ſingulis; ut annum ſuum, id eſt, dies trecentos ſexaginta quinque, et portionem neſcio quam, adhuc Aſtrologis inexploratam, in duo-
5 decim ſuos dividat menſes. Luna autem ſingulos menſes conficit diebus undetriginta circiter, et dimidiato. Sed et hos inter ſe diſpares, alias longiores, alias breviores. At civitatium menſes

ſimasque horae partes computare, quibus ſol in unoquoque circuli animalis ſigno moratur, eaque de re diſcrepant menſes ſolares et lunares inter civiles, quia menſe civili tantummodo computantur dies.

in Zodiaco orbe i. e. in ſignifero circulo.

mensſes vel magis numero dierum inter ſe diſcrepant: ſed dies ubique habent totos. Apud Al- 6
banos Martius eſt ſex et triginta, Maius viginti et duum, Sextilis duodevingiti, September ſedecim. Tuſculanorum Quinctilis dies habet triginta ſex, October triginta duos. Idem October apud Aricinos triginta novem. Minime vi- 7
dentur erraſſe, qui ad Lunae curſum menſes, civiles accommodarunt, ut in Graecia plerique, apud quos alterni menſes ad tricenos dies ſunt facti. Maiores quoque noſtri idem ſunt aemu- 8
lati; cum annum dierum CCCLV haberent. Sed D. Iulius, cum videret hac ratione nec ad Lunam menſes, ut oportebat, neque annum ad Solem convenire, maluit annum corrigere: ut ſic etiam menſes, vel cum veris illis ſolaribus, et ſi non ſinguli, univerſi tamen ad anni finem neceſſario concurrerent. Nomina decem 9
menſibus antiquis Romulum feciſſe, Fulvius et Iunius auctores ſunt: et quidem duos primos a paren-

6. *Sextilis* Romuli tempore menſis erat ſextus, annus enim a menſe Martio eſt exorſus, et Sextilis fuit is menſis, qui hodie Auguſtus.

9. *Nomina decem menſibus — Romulum feciſſe.* Conf. quae ſupra Cap. XX. §. 2. adnotavimus.

duos primos a parentibus ſuis nominaſſe. Vide Iac. Gronovii Diſſ. de origine Romuli. Lugd. Bat. 1684. in 8.

parentibus ſuis nominaſſe, Martium a Marte patre, Aprilem ab Aphrodite, id eſt, Venere: unde maiores eius oriundi dicebantur. Proximos duos a populo, Maium a maioribus natu, Iunium a iunioribus; ceteros ab ordine, quo ſinguli erant: Quinctilem usque ad Decembrem
10 perinde a numero. Varro autem Romanos a Latinis nomina menſium accepiſſe arbitratur. Auctores eorum antiquiores, quam urbem fuiſſe,
11 ſatis argute docet. Itaque Martium menſem a Marte quidem nominatum credit, non quia Romuli fuerit pater, ſed quod gens Latina bellicoſa. Aprilem autem non ab Aphrodite, ſed ab aperiendo; quod tunc fere cuncta gignan-
12 tur, et naſcendi clauſtra aperiat natura. Maium vero non a maioribus, ſed a Maia nomen accepiſſe;

11. *MartiumMenſem etc.* Ratione originis menſisMartii eiusque nominis cumVarrone plane conſentit Feſtus: *Martius menſis initium anni fuit et in Latio, et poſt Romam conditam, eo quod gens erat bellicoſiſſima. Cuius rei teſtimonium eſt, quod poſteriores menſes, qui annum finiunt, a numero appellati ultimum habent Decembrem.*

12. *Maium.* De cuius origine ſic Feſtus: *Maius menſis in compluribus civitatibus Latinis ante urbem conditam fuiſſe videtur, qua ex cauſa utrum a maioribus, ut Iunius a iunioribus dictus ſit, an a Maia, quod Mercurio filio eius res divinae .... fiant ſolemnes, an quod ipſi deae in multis Latinis civitatibus ſacrificia fiebant (ipſo menſe). . . .*

cepisse; quod eo mense tam Romae, quam an-
tea in Latio, res divina Maiae fiat et Mercurio.
Iunium quoque a Iunone potius, quam iunio-
ribus, quod illo mense maxime Iunoni honores
habeantur. Quinctilem, quod loco apud La- 13
tinos fuerit quincto: item Sextilem, ac dein-
ceps ad Decembrem, a numeris appellatos.
Ceterum Ianuarium et Februarium postea qui-
dem additos, sed nominibus iam ex Latio sum-
tis: et Ianuarium ab Iano, cui attributus est,
nomen traxisse, Februarium a februo. Est *fe-* 14
bruum quidquid piat purgatque; et *februa-*
menta, purgamenta: item februare, purgare,
et purum facere. *Februm* autem non idem
usquequaque dicitur. Nam aliter in aliis sacris

brua-

Iunium. De quo Festus: *Iunium mensem dictum putant a Iunone. Iidem ipsum dicebant Iunonium et Iunonialem, Iulium quod eo mense dicitur Iulius natus.*

13. *Februarium.* Neminem legere pigebit, quae de huius mensis nomine tradit Festus: *Februarius mensis dictus, quod tum, id est extremo mense anni, populus februaretur, id est, lustraretur, ac purgaretur: vel a Iunone februata, quam alii februalem, Romani februlim vocant: quod ipsi eo mense sacra fiebant: eiusque feriae erant lupercalia, quo die mulieres februabantur a lupercis amiculo Iunonis, id est, pelle caprina, quam ob causam is quoque dies februatus appellabatur. Quaecunque denique purgamenti causa in quibusque sacrificiis adhibentur, februa appellantur. Id vero, quod purgatur, dicitur februatum.*

15 februatur, hoc eſt purgatur. In hoc autem menſe Lupercalibus, cum Roma luſtratur, ſalem calidum ferunt, quod *Februm* appellant. Unde dies Lupercalium proprie Februatus, et
16 ab eo porro menſis Februarius vocitatur. Ex his duodecim menſibus duorum tantum nomina immutata. Nam, qui Quinctilis fuit, Iulius cognominatus eſt, C. Caeſare V. et M. Antonio Coſſ., anno Iuliano ſecundo. Qui autem Sextilis fuerat, ex S. C. Marcio Cenſorino, C. Aſinio Gallo Coſſ., in Auguſti honorem dictus eſt Auguſtus, anno Auguſtano XX. Quae nomina
17 etiam nunc ad hanc permanent memoriam. Poſtea vero multi Principes nomina quaedam menſium immutaverunt, ſuis nuncupando nominibus.

15. *Lupercalia* erant feſtum, quo Luperci Panis ſacerdotes Romulo Remoque deſtinatis ludis rem divinam nudi agebant, per vicos et compita diſcurrentes, pellibusque caprarum obvias feminas verberantes, quae et ipſae palmas ad id praebebant, quod hoc ictu foecundas ſe fieri credebant. Hinc Iuvenal. Sat. II. v. 142.

Nec prodeſt agili palmas praebere Luperco.

Plura vide in Nieupoortii Explicat. Rituum Rom. pag. m. 189.

17. *ſuis nuncupando nominibus.* Eiusmodi exemplum adfert Suetonius in Nerone Cap. LV. *Erat illi* (Neroni) *aeternitatis perpetuaeque famae cupido, ſed inconſulta. Ideoque multis rebus ac locis vetere appellatione detracta, novam induxit ex ſuo nomine. Menſem quoque Aprilem, Neroneum appellavit. Deſtinaverat et Romam Neropolim nuncupare.*

bus. Quod aut ipsi postmodum mutaverunt, aut post obitum eorum illa nomina pristina suis reddita mensibus fuerunt.

CAPUT XXIII.

Superest pauca de die dicere, qui, ut mensis et annus, partim naturalis, partim civilis est. Naturalis dies est tempus ab oriente Sole 2
ad Solis occasum. Cuius contrarium nox ab occasu Solis usque ad exortum. Civilis autem dies vocatur tempus, quod fit uno coeli circumactu; quo dies verus et nox continetur. Ut, cum dicimus, aliquem dies triginta tantum vixisse: relinquitur enim etiam noctes intelligere. Huiusmodi dies ab Astrologis, et civitatibus, 3
quatuor modis definitur. Babylonii quidem a Solis exortu, ad exortum eiusdem astri, diem statuerunt: at in Umbria plerique a meridie ad meridiem. Athenienses autem ab occasu Solis ad occasum. Ceterum Romani a media nocte ad mediam noctem diem esse existimaverunt. Indicio sunt sacra publica, et auspicia etiam 4
magistratuum; quorum, si quid ante medium noctis est actum, diei, qui praeteriit, adscribitur;

Cap. XXIII. 3. *Romani a media nocte ad mediam noctem.* Cf. Macrob. Saturn. I. cap. 3.

bitur; ſi quid autem poſt mediam noctem, et ante lucem factum eſt, eo die geſtum dicitur,
5 qui eam ſequitur noctem. Idem ſignificat, quod, qui a media nocte ad proximam noctem, in his horis quatuor et viginti, naſcuntur, eun-
6 dem diem habent natalem. In horas duodecim diviſum eſſe diem, noctemque in totidem, vulgo notum eſt. Sed hoc credo Romae poſt reperta ſolaria obſervatum. Quorum antiquiſſimum quod fuerit, inventu difficile eſt: alii enim apud aedem Quirini primum ſtatutum dicunt, alii in Capitolio, nonnulli ad aedem
7 Dianae in Aventino. Illud ſatis conſtat, nullum in foro prius fuiſſe, quam id, quod M. Valerius ex Sicilia advectum, ad roſtra in columna poſuit. Quod, quum ad clima Siciliae deſcriptum, ad horas Romae non conveniret, L. Philippus, Cenſor, aliud iuxta conſtituit: deinde aliquanto poſt P. Cornelius Naſica, Cenſor, ex aqua fecit horarium, quod et ipſum ex conſue-

tudine

6. *ſolaria* i. e. horologia in quibus horae in Sole inſpiciuntur. Eorum inventoris meminit Plinius in Hiſt. Nat. Lib. VII. cap. 60.

7. *horarium* idem quod clepſydra, i. e. vas, quod aqua fluente horas deſignabat, ut hodie arena. Clepſydrarum uſum ob nimiam dicendi licentiam recentiori aevo in foro Romano eſſe introductum quia dicentibus in eo ex Athenienſium more tempus erat praeſcriptum, patet ex Martialis Lib. VI. Epigr. 35.

tudine nascendi a Sole horas, *solarium* coeptum vocari. Horarum nomen non minus an- 8

nos

Septem clepsydras magna tibi voce petenti,
Arbiter invitus, Caeciliane, dedit,
At tu multa diu dicis: vitreisque tepentem
Ampullis potas semisupinus aquam,
Ut tandem saties vocemque sitimque, rogamus,
Iam de clepsydra, Caeciliane, bibas.

et ex Eiusd. Lib. VIII. Epigr. 7.

Hoc agere est caussas, hoc dicere, Cinna, diserte,
Horis, Cinna, decem, dicere verba novem?
Sed modo clepsydras ingenti voce petisti,
Quatuor, o quantum, Cinna, tacere potes!

nec non ex Plinio Lib. I. Epist. 23.

Ipse, quum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed tanquam essem, abstinui caussis agendis: primum quod deforme arbitrabar, cui adsurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare; et qui iubere posset tacere quemcunque, huic silentium clepsydra indici; et quem interfari nefas esset, hunc etiam convicia audire; et, si inulta pateretur, inertem, si ulisceretur, insolentem videri.

ex Eiusd. Lib. II. Epist. 11.

Utcunque tamen animum cogitationemque collegi, coepi dicere non minore audientium adsensu, quam sollicitudine mea: dixi horis paene quinque. Nam X clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt additae quatuor.

et ex Eiusd. Lib. VI. Epist. 2.

Nam postquam obiit ille, increbuit passim et invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydras, interdum et dimidias, et dandi et petendi. Nam et qui dicunt, egisse malunt, quam agere; et qui audiunt, finire, quam iudicare. Quantum

nos CCC Romae ignoratum esse, credibile est. Nam in XII Tabulis nusquam nominatas horas invenias, ut in aliis postea legibus; sed ANTE MERIDIEM; eo videlicet, quod partes diei bifa-
9 riam tum divisi meridies discernebat. Alii diem quadripartito, sed et noctem similiter, dividebant: idque divisio testatur militaris, ubi dicitur, *vigilia prima*, item *secunda*, et *tertia*, et *quarta*.

CAPUT

tum dicendi temporis oratoribus vel advocatis concessum erat, actorem et reum defendendi liquet ex Plinii Lib. IV. Epist. 9. *Egeram horis tribus et dimidia; supererat sesquihora. Nam quum e lege accusator sex horas, novem reus accepisset; ita diviserat tempus reus inter me, et eum, qui dicturus post erat, ut ego quinque horis, illa reliquis uteretur.* Utrum vero clepsydra horam plenam, ut Martialis interpretes volunt, vel quintam seu tertiam impleverit horae partem, ut Gesnerus ad Plinium adserere studet, nec ne, ex omnibus his locis nullo prorsus modo erui potest. Certo quidem certius est, Martialis interpretes errasse, qui clepsydram horam implevisse plenam credunt, quia ex Plinii locis satis adparet, clepsydram partem horae tantummodo constituisse, sed quotam partem non in aprico est, quoniam in numeris variatur, et *Gatanaeus* XX clepsydris ad Plinii locum Lib. II. Epist. 11. legit.

9. *divisio* aliae et quidem omnes editiones habent *similitudo*, sed quia haec vox nullum sensum parit atque ad rem neutiquam quadrat, priorem lectionem ex conjectura *Cel. Nagelii* in Progr. saepiusnumero laudato §. V. allata in textum recepimus, nec quenquam esse putamus, qui hanc mutationnm sit vituperaturus.

CAPUT XXIV.

Sunt etiam plura noctis et diei tempora, aliis subnotata, propriisque discreta nominibus; quae apud veteres poëtas passim scripta inveniuntur; ea omnia ordine suo exponam. Incipiam a nocte media, quod tempus principium et postremum est diei Romani. Tempus, quod huic proximum est, vocatur *de media nocte*: sequitur *gallicinium*, cum galli canere incipiunt: dein *conticinium*, cum conticuerunt: tunc *ante lucem*, et sic *diluculum*, cum, Sole nondum orto, iam lucet. Secundum diluculum vocatur *mane*, cum lux videtur Solis: post hoc *ad meridiem*: tunc *meridies*, quod est medii diei nomen: inde *de meridie*: hinc *suprema*; quamvis plurimi *supremam*, post occasum Solis esse existimant: quia est in XII Tabulis scriptum sic: SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Sed postea M. Plaetorius, Tribunus plebis, scitum tulit, in quo scriptum est:

PRAE-

CAP. XXIV. 1. *discreta* i. e. distincta et notata.

2. *Conticinium* occurrit apud Plautum in Asin. Act. III. Sc. III. v. 95. *Redito huc conticinio.* Alii putant conticinium a primo noctis tempore esse dictum, quo omnia propter quietem conticescunt.

diluculum i. e. tempus diei lucescentis. Plaut. in Amph. Act. II. Sc. II. v. 105.

PRAETOR. URBANUS. QUI. NUNC. EST. QUIQUE. POST. HAC. FUAT. DUOS. LICTORES. APUD. SE. HABETO. ISQUE. USQUE. AD. SUPREMAM. IUS. INTER. CIVIS. DI-
4 CITO. Post supremam sequitur, *vespera*, ante ortum scilicet eius stellae, quam Plautus *vesperuginem*, Ennius *vesperum*, Virgilius *he-*
5 *speron*, appellant. Inde porro *crepusculum*, sic fortasse appellatum, quod res incertae *creperae* dicuntur; idque tempus noctis sit, an diei, incertum est. Post id sequitur tempus, quod dicimus *luminibus accensis*, antiqui *prima face* dicebant. Deinde *concubium*, cum

4. *vesperuginem*. Festus: *Vesperugo, vesper stella*, Plautus: *Nec vesperugo, nec vergiliae occidunt.*

vesperum, quasi hesperum dictum, stella est vespertina, i. e. Venus. Sic Horatius Lib. II. Carm. 9. v. 10. seqq.

— — — nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.

Idem Lib. III. Carm. 19. v. 25. seqq.

Spissa te nitidam coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero;
Tempestiva petit Chloë:
Me lentus Glycerae torret amor meae.

et Virgilius Lib. I. Georgic. v. 251.

Illic sera rubens accendit lumina Vesper.

hesperon vel hesperum, Veneris stellam, de quo festive Seneca in Hippolyto Act. II. v. 749. seqq.

Qualis est primus referens tenebras
Nuncius noctis, modo lotus undis
Hesperus, pulsis iterum tenebris
Lucifer idem.

eum itum eſt cubitum. Exinde *intempeſta*, id eſt, multa nox, qua nihil agi tempeſtivum eſt: tunc, *ad mediam noctem*, dicitur: et ſic, *media nox*.

5. *intempeſta* Cf. Cicero 6 Ver. *Repente nocte intempeſta ſervorum armatorum fit concurſus atque impetus.* Livius Lib. XXXVII. Cap. 14. n. 3. *venire nocte intempeſta.* Curtius Lib. IV. cap. 13. n. 4. Feſtus hanc vocem ſic illuſtrat: *Intempeſtam noctem dicimus pro incertiore tempore, quia non tam facile noctis horae, quam diei poſſunt intelligi. Tempeſtatem enim antiqui pro tempore poſuere.*

FINIS.

VOCA-

VOCABULA
CENSORINO
SOLI USURPATA

DIGESSIT

IAC. MOSANTUS BRIOSIUS

in Epistolis, Cadomi, cIɔIɔcLXX in 8 editis.

Collatus, *huius collatus. Videtur sumi pro eo, quod Gallice dicimus,* entretien, conference. Cum vero tuo collatu scirem, me plura didicisse, ne beneficiis tuis viderer ingratus. Cap. I.

Concordabilis. *Sed non promiscue voces omnes cum aliis, ut libet, iunctae,* concordabiles in cantu reddunt effectus. *Et paullo post:* nec verbis, nec syllabis concordabunt, Cap. X.

Membror. *Quinque et triginta diebus infans membratur,* Cap. XI. HIPPOCRATES *dixit* διαρθροῦνται.

Infans.

Infans. *De foetu adhuc in utero. Vide Membror.*

Inaudibilis. *Pythagoras prodit, septem stellas inter coelum et terram vagas, quae mortalium geneses moderantur, motum habere* ἐύρυθμον, *et dulcissimam continere melodiam, sed nobis* inaudibilem *propter vocis magnitudinem, quam capere aurium nostrarum angustiae non possunt,* Cap. XIII.

Concinere melodiam, *vide* Inaudibilis.

Hirquitallire. *Incipiente tertia aetatis hebdomade, vox crassior et inaequabilis fit, quod* Aristoteles *vocat* τραγίζειν, *antiqui* hirquitallos *nominari, quod tum corpus hircum olere soleat,* c. XIV. *Inde* hircosus Ulpiano, Lib. XII. §. Is cui ff. de Aedil. Ed. *Ubi pro* Strabonem grasonem legi vult Henricus Lindenbrogius [*in notis ad* Censorinum pag. 100. Lugduni Batavorum, cIↄIↄcxxxxii. in 8.] *Nam* γράσων ἄνθρωπος ὁ δύσοσμος.

Diluvio, diluvionis, *pro* diluvium, diluvii, Cap. XVIII.

Exignesco. Exaquesco. *Alternis temporibus mundus tum* exignescere, *tum* exaquescere *videtur.* Ibid.

Inenun-

Inenuntiabilis. *Plerique praeterea incomprehensibile quiddam et* enuntiabile *esse existimaverunt.* Cap. XVIIII.

Cavi menses. *Sunt sex: Iunius, Quinctilis.... Quatuor qui praecedunt, maiores et pleni dicuntur, cur ita, vide* Cap. XX.

Regifugium, Cap. XX. *Dies, quo reges Tarquinii Roma fugerunt. De quo sic* FESTUS: Regifugium dies notatur in fastis XI Kal. Martias, ut ait VERRIUS, ita dictus, quia eo die Tarquinius Roma fugerit.

Bisextum, Cap. XX. *Quod verbum et in Jure nostro reperitur.*

Septimanus *et* Quinctanus: *Adiectivum. Nonae* septimanae *et* quinctanae, Cap. XX.

Nabonnazaru. *Annorum quorundam nomen apud Aegyptios,* Cap. XXI. *De quibus vide* SCALIGER. Lib. V. de Emendat. temp. pag. 368.

Horarium. *Pro* horologium *sive* solarium, Cap. XXIII.

FRAG-

FRAGMENTUM INCERTI SCRIPTORIS,

Antea *Cenforino* tributum, et cum ejus de *Die Natali* Libro continenter impreffum, nunc ab eodem feparatum, correctiusque, et aliquot Capitibus, ex veteri Libro additis, auctius editum

a

LUD. CARRIONE.

Caput I.

DE NATURALI INSTITUTIONE.

Initia rerum eadem elementa et principia dicuntur. Ea Stoici credunt tenorem atque materiam. Tenorem, qui, rarefcente materia, a medio tendat ad fummum; eadem concrefcente, rurfus a fummo referatur ad medium. Thales Milefius aquam principium omnium re-

rum

2 rum dixit. Alias opiniones 1) supra retuli. Stoicorum opinio probanda: qui, cum arte compositum mundi opus considerarent, a) introduxerunt Naturam providam ac sapientem, quam ordo inpermutabilis ostenderet; b) et industria
3 factum pronuntiaverunt. Sive perpetuus, sive longaevus est mundus, et in flammis abit, et vicissim ex flammis renovatur, c) ac restituitur, durantibus tamen principiis: 2) nec recidere ad d) nihilum videri potest, quod in se deficit, et
4 in se regignitur. Et constat quidem quatuor elementis, terra, aqua, igne, aëre: 3) cujus principalem Solem quidam putant, ut Cleanthes; e) ut Chrysippus, aethera: cujus motu perenni

VARIAE LECTIONES.

a) *al.* idcirco duxerunt. b) *Edit. Paris. de ao.* 1519 *omittit*: et. c) ac restituitur, post quod in se deficit. d) *Edit. Paris.* ad nihil. e) at Chrysippus.

NOTAE.

1) *Supra retuli*, al. *retulit*. Haec ab aliis huc injecta occasionem dederunt, ut Censorino tribuerentur, cum non dissimiliter eadem superius tractasse videretur. CARRIO.

2) *Nec recidere ad nihilum.* Haec vulgo male corrupta sunt, qua a scriptura, qua a distinctione. CARRIO.

3) *Cujus principalem solem.* Menagius legit *principale*. ED. CANTABR.

perenni 4) subjecta tenentur f) et administrantur, et ipse quidem aether nihil patitur. 5) Aër aetherem supra, infra aquam, et aër supra aquam, infra terram. Terra omnia ex omnium permixtione progignit, et temperantia fovetur, intemperantia laeditur. Invicem porro elementa succedere, et interitu singulorum universa fieri sempiterna, manifestum est.

CAPUT II.

1) DE COELI POSITIONE.

Coelum circulis quinque distinguitur, quorum duo extremi maxime frigidi, australis humillimus, et aquilonius excelsissimus. His utrim-que

VARIAE LECTIONES.

f) *In Edit. Paris.* Cap. I. *hic concludit, et reliqua desunt usque ad* manifestum est.

NOTAE.

4) *Tenentur et administrantur.* Reliqua vulgo desunt; CARRIO. In Edit. Paris. iam cum voce *tenentur* Cap. I. terminatur.

5) *Et aër supra etc.* Haec corrupta sunt, deest enim, quod de igne dici debet: neque satis consistunt. CARRIO. Leg. *Aër aetherem supra, infra aquam, aqua infra terram, terra omnia etc.* nec requiritur hic, ut *ignis sphaerae* mentio fiat, cum sententiam Stoicorum referat, non Aristotelis. NUNNES.

1) *De coeli positione.* Haec quatuor capita, quae vulgo desunt, edidimus ex Vet. Cod. item ex vetusta editione Mediol. CARRIO. Eadem quatuor capita etiam in Edit. Paris. frustra desiderantur.

que proximi duo paralleli vocantur, a) aeque, ut ita dixerim, distantes, iidem tropici, iidem solstitiales: alter hibernus, per quem Sol, transmittens octavam partem Capricorni, solstitium hibernum facit; alter aestivus, per quem Sol octava parte Cancri solstitium aestivum fa-
2 cit. Medius est aequinoctialis, qui octava parte Arietis aequinoctium vernum, b) octava parte Librae auctumale constituit. Ut circuli in coelo, ita in terra zonae vocantur: inhabitabilis infra frigidus circulus ob rigorem, quod ab his longissime Sol abest: item extensus in radios ae-
3 quinoctiales, quod sub vertice Solis est. Sub quo quidam habitare dicunt 2) cydrophe, et Aethiopiae maximam partem. Item plurimas insulas Maris Rubri, aliosque vertices eminentiasque terrarum nostris ampliores, sub tropicis habitare nihil dubium est. Noster solstitialis
4 aestivus est excelsus atque arduus. Divisi a nobis circulo aequinoctiali 3) Antichthones vocantur:

VARIAE LECTIONES.

a) *Manut.* aequi distantes. b) octavam partem Cancri transcurrens.

NOTAE.

2) *Cydrophe.* In litura est haec vox, in V. Codice. Pithoeano, et vet. Edit. *Cydrophae.* CARRIO.

3) *Antichthones.* Horum populorum meminit et Solinus Cap. LIII. §. 1. *Taproba-*

cantur: videntur humiles et depressi; quibusque 4) Antipodes infra sunt. Quod ut posse videatur, efficiunt flexus obliquitatesque terrarum. 5) Antichthones idem 6) Antoecoe nominantur. Incipit 7) signifer non ab extremo circulo, nec ad extremum pertenditur, sed ab 8) imo tropico australi brumalique eodem per aequinoctialem ad summum solstitialem eundemque c) aestivalem per medium 9) longitudinis latitudinisque porrectus obliquum. Circuli signi- 5
feri

VARIAE LECTIONES.

c) aestivum.

NOTAE.

probanem insulam, ante, quam temeritas humana exquisito penitus mari fidem panderet, diu orbem alterum putaverunt, et quidem eum, quem habitare Antichthones crederentur.

4) *Antipodes.* De quibus Solinus Cap. XVI. §. 2. *Alii statuunt inter utrumque Solem, Antipodum occidentem, et nostrum renascentem: quod adspernatur ratio, tam vasto mari duos orbes interfluente.*

5) *Antichthones.* Ita recte vetus Mediolan. male alii *actiones.* CARRIO.

6) *Antoecoe.* In membranis *antischepae*, in aliis, *antistochaeret antischepae.* IDEM.

7) *Signifer* idem quod Zodiacus sive orbis animalis vel signifer. Qua de caussa Cicero de Divinat. *Viam quandam esse aiunt signifero in orbe, qui ζωδιακὸς dicitur.*

8) *Imo tropico.* Pith. et Mediol. *initio.* CARRIO.

9) *Longitudinis.* Pith. *longitudo in his.* IDEM.

feri ctrap, CCCLX. ſigna XII. partium ſingula tricenarum, quorum quaedam minora, quaedam d) ampliora et 10) populo . . , * . . . dicuntur; ſed compenſatio quinque partes creditur adplicare, ut ſint omnes ſigniferi partes CCCLXV. horum incipientia ab Ariete altera ſunt 11) maſculina, altera feminina: et maſculina quidem maſculorum natalibus, alia feminarum conve-
6 nientia. Idem quartum quodque eorum aut tropicum, aut 12) ſolidum, aut e) deforme. Incipiet denumeratio ab Ariete, quod ſignum tropicum eſt. Tropicorum duo ſunt aequinoctialia. 13) Aries et Libra: duo ſolſtitialia, Capricornus et Cancer. Tropicis proxima ſolida, antepoſita his deformia.

CAPUT

VARIAE LECTIONES.

d) *Cauchius leg.* πολυανάφορα. e) biformi, *ut Graeci* δίσωμον. *Virgilius Lib.* VI. *(Aeneid. v.* 25.*)* prolesque biformis.

NOTAE.

10) *Populo * dicuntur.* Haec in litura in membranis. CARRIO.

11) *Maſculina.* Haec valde prava in membranis. IDEM.

12) *Solidum aut deforme.* Repone *biforme*, et in fine cap. *biformia:* Ipſe auctor ſic nuncupat cap. 3. et Graece δίσωμα ea ſigna vocantur. Ptolem. Lib. 1. Τετραβίβλου. NUNNES.

13) *Aries.* Haec deſunt in membranis. CARRIO.

CAPUT III.

DE STELLIS FIXIS ET STANTIBUS.

Stellarum aliae cum coelo feruntur, ideoque, quod non excedunt ſuos locos, fixae nominantur: aliae contra coelum, et in ortus coeli eunt, ſed mundi celeritate victae occidere videntur cum eo, quamvis curſum ſuum peragant. Sol maximum ſidus aetheris, medii a a) limite igneſcit, ſingulis diebus et noctibus peragit ſingulas partes: ſigniferum pervadit b) annum. Luna de Sole flammatur. Ambit circuitu breviſſimo terram triginta diebus, adeo vicina vertici terrae, junctaque, ut in umbram ejus incidere ſoleat, et videri deficere eadem, cum ſubiit Solem et ſubſtitit radiis, facit c) obſcurationem, quae defectio Solis videtur: interim tamen cava, paucioribus quam triginta diebus, circulum ſuum tranſit. Saturni ſtella 3 per maximum ambitum fertur, ideoque tricenis menſibus ſingulis ſignis reſiſtit, per triginta annos ſigniferum pertranſit: frigida et ſterilis, infecunda, terris naſcentibus non ſalutaris, facit adverſa

VARIAE LECTIONES.

a) lumine. *Cauchius,* limine. b) anno *Cauchius.* c) obſcuritatem.

adverſa diurna 1) et ſubita Jovis ſtella in ſingulis ſignis annum manet, ſigniferum duodecim annis evadit, ſalutaris et temperata, et
4 2) univerſis d) euntibus proſpera. Martis ſtella non eodem ſpatio ſignis ſingulis haeret, ſed ſigniferum 3) novem fere annis pervagatur, ignea, intemperans, et in adverſis et in e) mortalibus ſubita, vel f) ferit repentinis morbis, vel ferro perimit. Stellae Mercurii et Veneris Solem ſequuntur, eademque ſpatia cuſtodiunt.
5 Stella Mercurii fit ſimilis illi, quam videt; Veneris, genitalis et roſcida, et proſpera, et ſalutaris. Luna globum ſuum creditur habere, ſed ignem a Sole concipere, et, quantum percutitur, ardeſcere. Quando igitur a Sole diſcedit, augetur: cum vero contra ſtetit, toto feritur adverſo, et velut ſpeculum, non vim, ſed imaginem reddit. Hac univerſa gignentia

creſcente

VARIAE LECTIONES.

d) eventibus. e) Mortibus *Cauchius.* f) *Manut.* perit. *fortaſſe.* petit.

NOTAE.

1) *Et ſubita.* Mediol. *nec ſubita.* CARRIO.

2) *Univerſis euntibus.* Corr. *exiſtentibus.* NUNNES.

3) *Novem fere annis.* Cujusnam fuerit haec ſententia requirendum. Ab opinione publica longiſſime abhorret. Ex notis autem numerorum facillime errata multa naſcuntur. IDEM.

creſcente pubeſcunt, tenueſcente tenuantur.
Humor etiam et ſpiritus omnis augeſcit: tu- 6
meſcit Oceanus, deinde cum ipſius fulgore con-
ſidit. 5) Diverſo ergo 6) coeli et 7) vagan-
tium ſtellarum concurſu, quod temperatur,
utrimque deteritur, et infra fluit. Id excipit
Luna, et Soli tradit: quo et animalia vigeſcunt,
et humus quodammodo animatur genitali ca-
lore, et, ut ita dixerim, g) vivo. Plurimum 7
in originibus valent, quae in ortu 8) ſunt,
languent in occaſu. Ortum facit ſtella, quam
Sol praeterit, deinde ſtationem matutinam cum
a quinto loco Solis ſteterit: in eodem manet
ſigno, donec ab eodem Sole moveatur. Quae
contraria eſt Soli, mane occidit. Oritur ſimul
nocte, et vocatur 9*) deinde rurſus altero la-
tere a quinto ſigno deprehenſa poſt meridia-
nam

VARIAE LECTIONES.

g) *Cauch.* vivifico.

NOTAE.

4) *Tenueſcente.* Membran. *pubeſcente.* CARRIO.

5) *Diverſo. Diverſi.* IDEM.

6) *Coeli et* q. *circuli.* IDEM.

7) *Vagantium. Vagantia.* IDEM.

8) *Sunt.* Aliquid deletum in libro vetere. IDEM.

9*) *Deinde rurſus.* Membranae, *acronicos.* Pith. *Acronicos acronicus:* Mediol. *Acronios.* in optimis eſt litura. IDEM.

nam ſtationem facit; donec ingreſſo Sole idem ſignum ſub radiis ejus deliteſcat, et in totum
8 occidat. Adſpiciunt inter ſe ſtellae ex quinto ſigno, quod dicitur trigonon: et habent maximam conſenſionem. Item a quarto, quod dicitur tetragonon, et 10) centrum vocatur, et in alterutrum maximum praeſtant effectum. Idem ex contrario, quod eſt ſextum ſignum, et diametron vocatur, eſtque maxime adverſum. Caetera diſſident, vel leviter adſpiciuntur. Ter-
9 tium quodque h) dicitur hexagonon. Signa tropica peregrinationibus praeſunt, et omnino mobilibus, et in conſiliis ſubinde variant atque permutant: biformia geminatione rerum omnium repetitionem ſignificant; et interim dilatione ſolida vehementer et inſtanter efficiunt, et ad exitum vel proſpera vel adverſa perducunt, ſicut adſpiciuntur a ſtellis, vel faventibus, vel repugnantibus. Multum tamen refert, cujus quaeque ſtella domus ſit, alienae an
10 ipſius. Domus Solis eſt Leo, Lunae Cancer, Mercurii

VARIAE LECTIONES.

h) quod dicitur.

NOTAE.

10) *Centrum.* Haec in Membr. in litura. IDEM.

11) *Sextum ſignum.* Correctum in vet. lib. *ſeptimum;* uti eſt in Pith. et Med. IDEM.

Mercurii Virgo et Gemini, Veneris Libra et Taurus, Martis Scorpio et Aries, Jovis Sagittarius et Piscis, Saturni Capricornus et Aquarius. Nocturnis originibus favent Luna, Mars, Venus: plus die possunt Sol, Saturnus, Jupiter: Mercurius varie, et quomodo consensit aut visus est.

CAPUT IV.

DE TERRA.

Terra omnium rerum est media, forma globosa. Aquis cingitur, in a) aëra prominet, excipit coelum: aque omni vel b) temperie quantum adficitur, ita quaecunque sustinet, adficit et movet. 1) Poterat finem liber, ple- 2
nus omnibus necessariis, jam videri confectus; sed cum et mundi dimensiones, et plurima praeterea in universis rebus, ratio Geometrica impleverit, pauca de numeris mensurisque dicamus.

CAPUT

VARIAE LECTIONES.

a) aëre. b) tempore.

NOTAE.

1) *Poterat finem liber.* Vel hinc videri potest, haec a superiore Censorini libro esse aliena. CARRIO. Ex his verbis omnino elici potest, hoc fragmentum pluribus ex capitibus, quae his erant praemissa, constitisse; alioquin de libri fine hic nondum sermo esse posset.

CAPUT V.
DE GEOMETRIA.

Geometria est scientia dirigendi figuras, et numeros emetiendi cum suis resolutionibus. Numerus est congregatio singulorum, finita semper, 1) et infinita natura.

CAPUT VI.
DE FORMIS.

Nota est, cujus pars nulla est. Linea longitudo sine latitudine. Lineae autem a) finis, notae. Recta linea est, quae super se b) positis notis aequabiliter posita et submissa est.
2 1) Quod longitudinem tantum habet summitatis. c) Finis lineae super plana, quae dicitur ἐπίπε-

VARIAE LECTIONES.

a) *Cauch.* fines, Euclid. γραμμῆς δὲ πέρατα σημεῖα. b) *Cauch. ita:* sita est, Summitas est, quae longitudinem tantum habet. Summitatis fines lineae sunt. Plana dicitur ἐπίπεδος summitas est, etc. c) *Edit. Paris. hic distinctionem plane tollit, et sic legit:* Quod longitudinem tantum habet summitatis finis lineae etc.

NOTAE.

1) *De infinita natura.* Ita membranae corrigunt, ut et Pith. et Mediolan. sed in iis ante aberat copula *Et*. Vid. Euclidem principia Element. ι. CARRIO.

1) *Quod longitudinem.* Legend.

ἐπίπεδος. Summitas est, quae super 2) se positis rectis lineis aequabiliter posita est, 3) vel quae suis finibus aequabiliter posita est. Planus angulus est, in planitie duarum linearum, non e regione positarum, ad unum signum contingens curvatio. Hae lineae, quae angulum continent, cum rectae sint, is angulus rectis lineis contineri dicitur. Si recta linea supra rectam 3 lineam stans continuos angulos inter se pares facit, tum uterque ex paribus angulis rectus dicitur; et ea linea Graece κάθετος, Latine 4) norma dicitur. Rectus angulus est modicus et sibi congruens; hebes, major recto; acutus, minor 5) recto.

Caput VII.

DE FIGURIS.

Figurae est, quae aliquo fine, aut aliquibus finibus continetur. Circulus est figura plana, una

NOTAE.

Legend. quod longitudinem et latitudinem tantum habent. Summitati fines lineae. Superplana, quae dicitur ἐπίπεδος, summitas est quae etc. NUNNES.

2) *Se positis.* Sic Pith. alii, *sepositis.* CARRIO.

3) *Vel quae.* Haec addunt Membranae et vetus editio. IDEM.

4) *Norma.* q. *Normales.* Idem. Editio Paris. habet *Normalis.*

5) *Recto.* Deest vulgo; male. IDEM. Desideratur etiam in Edit. Paris.

una linea comprehensa, intra quem mediae
2 omnes lineae inter se pares a) sunt. Centron est nota circuli medii. Diametros est recta linea per centron 1) emissa, et in utramque partem secans circulum. b) Hemicyclium est circuli dimidium. c) Euthygrammoi formae sunt, quae rectis lineis continentur. d) Trigonum, trilaterum: tetragonum, quod quatuor: multilaterum, quod pluribus. Triangulum aequilaterum, quod paribus trinis lateribus e) concurrit; isoceles, quod duo tantum latera
3 paria habet. Scalenon, quod tria latera inaequalia habet. 2) Orthogonum, quod habet

Variae lectiones.

a) *Edit. Paris.* sint. b) *Edit. Paris.* Hemicyclum. c) *Edit. Paris.* Euthygrammae. d) *Cauch. ex Euclide,* τρίπλευρον quidem quod tribus; τετράπλευρον autem quod quatuor; ac πολύπλευρον quod pluribus, quam quatuor rectis lineis, continetur. Triang. etc. e) continetur. *In Edit. Paris. utrumque verbum deest.*

Notae.

1) *Emissa.* Editio Paris. habet *immissa.*

2) *Orthogonum. Haec sic legenda sunt:* Orthogonion, quod habet rectum angulum: amblygonion, quod habet unum angulum hebetem: oxygonion, quod acutos omnes tres angulos habet. Quadrilaterarum formarum

habet 3) (rectum angulum: amphigonum, quod habet hinc 4) inde angulum hebetem: oxygonon, 5) quod acutos omnes tres angulos habet:) quadrilaterum, formarum quadratum est, quod omnia quatuor latera habet, et angulos rectos; heteromeces, 6) (quod nec angulos, nec latera paria habet. Scutula, id est, rhombos) 7) quod latera paria habet, nec angulos rectos, similes f) scutulae: cujus contraria latera,

VARIAE LECTIONES.

f) scutellae *Edit. Parif.*

NOTAE.

marum quadratum est, quod omnia quatuor latera paria habet, et angulos rectos: heteromeces, quod rectos angulos nec latera paria habet; scutula, id est, rhombos quod latera paria habet, nec angulos rectos: simile scutulae, cujus contraria latera, et contrarii anguli inter se pares sunt; sed neque aequaliter, nec undique aeque rectis angulis: Trapezia caetera nominantur. *Hic simile scutulae est* ῥομβοειδές. NUNNES.

3) *Rectum angulum.* His notis [ ] inclusa ab editionibus absunt. CARRIO. *Desunt et in Edit. Parif. quae locum sic exhibet:* Orthogonum, quod habet omnes rectos angulos quatrilaterum formarum etc.

4) *Inde angulum.* Vet. Cod. *habet inde angulum hebetem.* Corr. *habentem*, et in litura. CARRIO.

5) *Quod acutos.* Et haec ab editionibus absunt. IDEM.

6) *quod nec — rhombos.* Qui passus inclusus ab Edit. Parif. plane abest.

7) *quod latera paria habet.* *Editio Parif.* quadrangulum nec latera paria habet, nec angulos rectos etc.

tera; et contrarii anguli, g) inter ſe pares 8) ſunt, ſed neque aequaliter nec undique aeque rectis angulis. Trapezia, caetera nominantur. Parallelae lineae, quae h) ſunt in eadem planitie poſitae, nunquam inter ſe contingunt.

Caput VIII.

De Postulatis.

Poſtulata Geometrarum ſunt quinque, ut liceat ab omni ſigno ad omne ſignum rectam lineam ducere, et omnem finitam rectam lineam e regione 1) ejicere et 2) omni modo 3) et intervallo circulum ſcribere; 4) et omnes

rectos

Variae lectiones.

g) *Edit. Pariſ. hunc locum non modo aliter diſtinguit, ſed et alio modo exhibet, nimirum:* inter ſe pares ſunt. Sed quadrilaterum omne, quod rectis angulis eſt, trapezia. Caetera nominantur parallel. lin. etc. h) ſunt *deeſt in Edit. Pariſ.*

Notae.

8) *Sunt; ſed etc.* Haec ineptiſſime ſcribuntur vulgò. Idem.

1) *Ejicere. Pith.* ducere. Carrio.

2) *Omni modo.* Fort. medio, i. e. centro. Nunnes. *Edit. Pariſ.* omnimodo.

3) *Et intervallo.* Interponunt vulgo, *ſigno ex intervallo.* Carrio.

4) *Et omnes.* Haec omnia turpiſſime vulgo corrupta ſunt. Idem. *Interponendum eſſet ante haec verba,* communes animi conceptiones.

Moxque

rectos angulos inter se pares esse; et si in lineam recta linea immissa interiores angulos minores duos rectis pares fecerit, a) erectas lineas b) concurrere. Si paribus paria adjecta fuerint, omnia paria erunt: et si paribus paria demta, reliqua erunt paria; et quae eisdem paria sunt, et inter se paria sunt.

Caput IX.

De Musica.

Prior est 1) Musica inventione Metrica. Cum sint enim antiquissimi poëtarum 2) Homerus, Hesiodus, Pisander, a) et hos secuti elegiarii,

Variae lectiones.

a) eiectas *Edit. Paris.* b) *al.* continere.

a) *Edit. Paris. omittit copulam* et.

Notae.

Moxque legendum: et si in rectas lineas linea immissa interiores angulos minores duobus rectis fecerit, erectas lineas concurrere. Nunnes.

1) *Musica* auferendi casus, *Metrica*, rectus. Nunnes.

2) *Homerus.* Cujus Carminis heroici auctoris et mentionem facit Horatius de arte poëtica v. 73. seqq.

Res gestae regumque ducumque, et tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
Versibus impariter junctis querimonia primum,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos Elegos emiserit auctor,
Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est.

giarii, 3) Callimachus, Mimnermus, 4) Euhemerus: mox 5) Archilochus et Simonides, trimetricum jambicum, 6) b) chorium catalecticum, tetrametron c) compoſuerunt. Archilochus etiam commata verſibus adplicando variavit. 7) Eupolis per plurimas ſpecies ſecuit, Alcman

VARIAE LECTIONES.

b) choricum *Edit. Pariſ.* c) compoſuêre *Edit. Pariſ.*

NOTAE.

3) *Callimachus.* In V. C. *Gallinus*, ſed et ſequentia nomina ibidem corrupte, *Minervus*, *Eurectus*. CARRIO.

4) *Euhemerus.* *Lubens reponerem* Euenus. NUNNES.

5) *Archilochus.* Eum primum fuiſſe, cui Carmen jambicum debemus, liquet etiam ex Horatio de arte poetica v. 79. ſeqq.

Archilochum proprio rabies armavit jambo.
Hunc ſocci cêpere pedem, grandesque cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, et populares
Vincentem ſtrepitus, et natum rebus agendis etc.

6) *Choricon.* *Repono*, et choricon catalecticonque tetrametron compoſuerunt. IDEM.

7) *Eupolis.* Vet. Cod. *ea potius*, et in litura. CARRIO. *Mallem*, Epodos, nam etc. NUNNES. Equidem nil mutandum eſſe arbitror, cum in praecedentibus de variis graecis ſcriptoribus ſermo eſt, et Eupolis unus graecorum veteris Comoediae fuit ſcriptorum, qui aeque celeber ac Archilochus erat, ut teſtatur Horatius Lib. II. Serm. Sat. 3. v. 11. ſeq.

Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?

et Idem Lib. I. Serm. Sat. 4. v. 1. ſeqq.

Eupolis,

Alcman numeros etiam minuit in carmen 8) hinc d) poëtriae melicae; ac 9) Telesilla etiam Argiva minutiores edidit numeros. Quae species cum iam displiceret, et integra brevior videretur, magnitudine Pindari adserta est; qui etiam libros 10) innumeris modis edidit; e) hoc secuti musici 11) Timotheus, et f) Pondos, et 12) g) Hyperides, et Follis, et clarissimus cum peritia

VARIAE LECTIONES.

d) poeticae, melicae *Edit. Paris.* e) hos *melius Edit. Paris.* f) Terpander *Cauch.* g) *Basil.* Hypericles.

NOTAE.

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque Poëtae,
Atque alii, quorum Comoedia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
Quod moechus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant.

8) *Poëtriae melicae.* Vulgo, *poëticae.* CARRIO. *Melius* Poëtice melice. NUNNES.

9) *At Telesilla.* Ἀτελὴς *illa* vulgo in membr. ἄτλης *illa.* Scribe: *At Telesilla,* de qua vide Pausaniam. CARRIO. Edit. Paris. etiam exhibet: ἀτελής. *Illa etiam Argiva etc.* sed male.

10) *Innumeris.* Recte. Tale est illud, *numeri innumeri,* ut in Gellio diximus. CARRIO.

11) *Timotheus.* Vide Plutarchum et Suidam. Tria sequentia nomina vereor, ut recte se habeant. IDEM.

12) *Hyperides.* ἐπισκεπτέον *an* Hippoclides, *qui* ὀρχηστὴς *nobilis:* ἡ δὲ ὀρχηστικὴ *musicae subjecta apud Veteres.* *Hic Cauchius legebat* Hipponax et Hyperides. *mox,* et Phyllis, *e Plutarcho.* NUNNES.

peritia tum eloquentia Aristoxenus, modulati
3 protinus cantus. 13) Nec tamen non putes antiquiores cantus esse numeris, sed rusticos et inconditos: post quos poëtica valuit, 14) veluti legitima; Musica licentior, magisque modulata.

Caput X.

1) De Rhythmo.

Rhythmus creditur dictus a Rhythmonio Orphei filio, et 2) Idomoneae nymphae Maricae, ut tradit 3) Nicostratus, libro quem composuit de Musico fratre Rhythmonii: 4) tradit . . . . . . Hyme-

Notae.

13) *Nec tamen non putes.* Membranae et vetus editio, *nec tamen an putes.* Correct. in Membr. *nec tamen an putes.* Carrio.

14) *Veluti legitima.* ὑποστικτέον hic. Nunnes.

1) *De Rhythmo. Rhythmus est compositio quaedam ex sensilibus collata temporibus ad aliquem habitum ordinemque connexa.* M. Capella. Bacchius. Τούτων (ῥυθμῶν) ἁπλοῖ πόσοι; ἓξ ἡγεμὼν, ἴαμβος, χορεῖος, ἀνάπαιστος, ὄρθιος, σπονδεῖος. Συμπεπλεγμένοι δὲ πόσοι; Τέσσαρες παιὼν, βακχεῖος, δόχμιος, ἐνόπλιος. Haec damus, quoniam totum caput in Fragmento corruptum est. Ed. Cantabr.

2) *Idomoneae Nymphae.* Membran: *Et id nomen Aenymphae Maricae.* Carrio.

3) *Nicostratus.* Vulgo *Nicratus*, Membr. *Nicostratis.* aliae *Nicostratus.* Carrio. Edit. Paris. habet *Niceratus.*

4) *Tradit.* Locus foede corruptus. Membr. *tradit Hymene Varri, Tonis.* Carrio.

Hymenae Varrithonis autem et Chloridis. 5) Tiresae filiae 6) Periclymenum et Perimedem, qui primus cecinerit res gestas heroum musicis cantibus.

Caput XI.
De Musica.

Musica est peritia faciendorum et canendorum modorum. Eius partes harmonica, 1) organica, a) crousmatica. 2) b) Crousmata, c) pulsus decori d) sine carmine vocantur. Har-

Variae Lectiones.

a) *Edit. Paris.* crusmatica. b) *Edit. Paris.* Crusmata. c) *al.* pulsu decori. d) sine carminis *Mahut.* sive carminis *Edit. Paris.*

Notae.

5) *Tiresae.* Ita Carrio, et Lindenbrogius, rectius Basileensis, *Tiresiae.* Ed. Cantabr. Cum Basiliensi congruit Editio Parisiensis, quae etiam *Tiresiae* habet.

6) *Periclymenum et Perimedem.* Ita Vet. Cod. vulgo, *Pendemenum et Peridemen.* Alius Vet. Cod. *Periclimenum et Perimedium.* Carrio. Edit. Paris. vulgatam lectionem exhibet: *Pendemenum et Peridemen.*

1) *Organica.* Edit. Paris. *rhythmica.*

2) *Crusmata* vel κρȣ́ματα sunt sonitus ex cymbalorum vel instrumentorum pulsatione, quae digitis pulsari solent, originem enim a graeco κρȣ́ειν, id est, feriendo, verberando, pulsando sive crepando trahunt. Hinc et Martialis Lib. VI. Epigr. 71. v. 1. seq.

Edere lascivos ad Baetica crusmata gestus,
Et Gaditanis ludere docta modis.

3) Harmonia, eſt conſonantia. Organica, rhythmos Graece, modus dicitur Latine. Nominatur verſus ab eo, quod fluat, ſeque ipſe circumeat. Modus autem eſt lex quaedam et ordo vocalium intervallorum et differentia; e) vel, ut Ariſtoxenus definit, non utcumque compoſitum vocalium temporum intervallum. 4)*f) Carmen

VARIAE LECTIONES.

e) velut *Edit. Pariſ.* f) carmen eſt modus vocibus junctus. *Manut.* Carmen eſt modus vocibus iunctus, cuius diſcrimina cantus, modus, motus. *Edit. Pariſ.*

NOTAE.

3) *Harmonia eſt Conſonantia organica.* Ita lege ſublata τελεία στιγμῇ. NUNNES. In *Edit. Pariſ.* tollitur etiam punctum inter utramque vocem *conſonantia* et *organica*, ex quo liquet, Nunneſii lectionem atque interpunctionem eſſe electiſſimam.

Vel, ut Ariſtoxenus. Prout haec leguntur et diſtinguuntur, non crederes prius membrum eſſe Ariſtoxeni, ſed poſterius: ita ut pro una duas hic habere definitiones videamur, verum non ſic ab auctore ſcriptum, cum enim perpetuo ſequatur Ariſtoxenum, ita hic ab illo non recedit, quare legimus et diſtinguimus, *velut Ariſtoxenus definit*; eaque verba per parentheſin ſunt conſtruenda. Ariſtoxenus Lib. I. p. 18. Ἔπειτα οὐ μόνον ἐκ διαστημάτων τε καὶ φθόγγων συνεστάναι δεῖ τὸ ἡρμοσμένον μέλος, ἀλλὰ προσδεῖται συνθέσεως τινος ποιᾶς, καὶ οὐ τυχούσης. ED. CANTABR.

4) *Carmen eſt modus, motus.* Baſileenſis Editio habet *Carmen eſt modus vocibus junctus,*

men est modus motus. Tempus est syllabae spatium. Hujus elementum brevis syllaba. Divisio, brevis alia, longa alia, et neutrius ratio est.

CAPUT XII.

a) DE MODULATIONE.

1) Modulatio est modorum prudens dispositio. 2) Ejus tres species, b) τόνος, χρῶμα, ἁρμονία.

VARIAE LECTIONES.

a) De Modulatione et carminum speciebus *Edit. Paris.* b) *Cauch.* διατόνος.

NOTAE.

junctus, cujus discrimina cantus, modus, motus, hoc quoque probat Nunnesius; quoniam, inquit, ᾠδὴ est dulcedine soni verbum lexisve pronunciata, prout κρȣ́-μαlα vocantur, quae sunt ἄνευ τῆς λέξεως, μετὰ ῥυθμȣ̃ δὲ καὶ μέλȣς, ut loquitur Aristides, ideoque ᾠδὴ seu carmen, est modus (μέλος) vocibus junctus. IDEM.

1) *Modulatio.* Τȣ̃ μετὰ ἐπιτηδείως γινομένου μέλους, τῷ διασηματικῇ χρῆσθαι τῇ τῆς γωνῆς κινήσει διοίσει τὸ μουσικὸν μέλος. Haec sunt in Aristoxeno, quae propius abscedunt ab hoc scriptore. ED. CANTABR.

2) *Ejus tres species.* Τρία γένη τῶν μελῳδουμένων ἐςὶ διάτονον, χρῶμα, ἁρμονία. sed neque male Cauchius, διατονȣ̃ς; ita Aristides usurpat. Nunnesius retinet τονος, quod dicit poni pro διάτονον, ut ἁρμονία et χρῶμα, pro γένος ἐναρμόνιον et χρωματικόν. quod posterius etsi verum est de Aristoxeno et Aristo-

ἁρμονία. 3) Species carminum tredecim: ex quibus c) prima sunt, 4) Dorium, Phrygium, Lydium. His accesserunt gravissimum Hypodorium, mox duo Hypophrygii, gravior et acutior, (5) d) deinde Hypolydii totidem, et perinde gravior et acutior:) deinde Dorius medius, tum Phrygius gravis et alter excelsus: totidem Lydii, gravis et acutus: tum 6) e) Mixolydii pari diversitate: postremo Hypermolydii pari diversitate: postremo f) Hypermixolydius acutissimus.

Variae lectiones.

c) *Edit. Paris.* primum. d) *In Editione Paris. inclusa frustra desiderantur.* e) *Edit. Paris.* Mesolydii. f) *Edit. Paris.* Hypermesolydius.

Notae.

Aristoxenicis, non memini tamen legisse τόνον positum pro διάτονον: sed neque ille profert exemplum. Idem.

3) *Species carminum.* Hoc est, τρόποι τοῦ μέλους. vocantur et τόνοι. Euclides pag. 19. Εἰσὶ δὲ κατὰ Ἀριστόξενον τρεισκαίδεκα τόνοι. deinde enumerat; alii quindecim. Alypius εἰς τοῦτο λεγομένους τρόπους τε καὶ τόνους, ὄντας πεντεκαίδεκα τὸν ἀριθμόν. praemittuntur enim illi ab Aristoxeno missis in acutum duo *Hyperlydius* et *Hyperaeolius.* ita quoque Aristides Quintilianus pag. 22. Idem.

4) *Dorium.* In membranis videtur fuisse, *Dorio., Phrygio, Lydio.* Canrio.

5) *Deinde.* Notis inclusa vulgo desunt. Idem.

6) *Mixolydii.* Vulgo. *mesolydii.* Sed ita Vet. Cod. ut etiam, *per x mixolydius,* non *hypermesolydius.* Idem.

tissimus. Organum quondam habuit tres intensiones, gravem, mediam, et acutam. Inde Musae quoque tres olim aestimatae, Hypate, Mese, Nete. Nunc in ampliore numero soni considerantur, 7) g) ut sit Proslambanomenos Hypate hypaton, deinde parypate hypaton, deinde Lycanos hypaton, h) deinde hypate, deinde hypates meson, deinde Lycanos meson, deinde 8) i) triscelmeumenon k) netes monmemon, l) paramese, trite diezeugmenon, paranete m) diezeugmenon, trite hyperboleon. Quas 3

VARIAE LECTIONES.

g) veluti *Manut.* h) deinde hypate *in Edit. Havercamp. desunt.* i) *Edit. Paris.* triscelmenenon. k) netesmon menon *Edit. Paris.* l) paran**ese diezeumenon *Edit. Paris.* m) diezeumenon *Edit. Paris.*

NOTAE.

7) *Ut sit etc. Totum hunc locum ad hunc modum legendum esse patet e Musicis:* Ut sit proslambanomenos, hypate hypaton, deinde parhypate hypaton, lichanos hypaton, deinde hypate, deinde hypate meson, deinde parhypate meson, deinde lichanos meson, deinde mese, trite synemmenon, paranete synemmenon, nete synemmenon, paramese, trite diezeugmenon, paranete diezeugmenon, nete diezeugmenon, trite hyperbolaeon, paranete hyperbolaeon, nete hyperbolaeon: quas animadvertisse, etc. NUNNES.

8) *Triscelmeumenon.* Trite syneumenon, *nete syneumenon*; Vet. Cod. Vulgo, *et intendisse* potius dytarantium notasse. CARRIO.

4 Quas animadvertiſſe cum reſonantia ſuavitatis in arcu ſororis Apollinem tradunt, et intendiſſe n) protinus o) citharam, tum notaſſe, quod adſtrictiora fila nervorum in acumen excitarentur, gravibus reſponderent remiſſa: inde feciſſe tres primos, de quibus ſupra dictum eſt: hanc excepiſſe intenſionem, Linon, quem quidam Apollinis filium tradunt, et nymphae Parameſae 9) p) Chryſthemidi reliquiſſe: ab ea adjunctum modum, qui q) ſynemmenos dicitur: hunc numerum auxiſſe Terpandrum adjectione r) diezeugmenon, qui primus a gravibus in acumen ſ) avertitur; deinde 10) Timotheus addidit

dit

VARIAE LECTIONES.

n) potius *Edit. Pariſ.* o) dytarantium notaſſe *Edit. Pariſ.* p) Chryſthenidi *Edit. Pariſ.* q) ſyneumenas *Edit. Pariſ.* r) diezeumeno *Edit. Pariſ.* ſ) avertit *Edit. Pariſ.*

NOTAE.

9) *Chryſthemidi.* Vet. Cod. Chryſethemidi. IDEM.

10) *Timotheus addidit duo, parameſon et hyperbolaeon.* Addidit Timotheus in tetrachordo hypaton, et lichanon hypaton chromaticas; in tetrachordo meſon, parhypaten meſon, et lichanon meſon, itidem chromaticas. BULLIALDUS. Vixit Spartae aliquando Timotheus, cumque chromaticum diatonico adjungeret, accuſatus eſt coram Rege et Ephoris de corrumpenda Muſica, juſſusque eſt, ſuperfluas reſecare chordas, et lyram

ad

dit duos, Parameſon et Hyperboleon. Initium

modi

NOTAE.

ad priſtinum ſtatum ſeptem chordarum reducere. Apud Boethium Lib. I. de Muſica extat hoc ψήφισμα Laconum. Emendatum vero dedit Bullialdus ad Theonem. Nuſquam alibi, nedum in Ariſtophane, tanta copia Laconicae dialecti apparet. Sed aüdeſis τὸν πόδα. σίγα πᾶς.

ΕΠΕΙΔΗ Τιμόθεορ ὁ Μιλήσιορ παραγινόμενορ ἐτ̀ὰν ἁμετέραν πόλιν, τὰν παλαιὰν μῶαν ἀτιμάσδει, καὶ τὰν διὰ τᾶν ἑπτὰ χορδᾶν κιθάριξιν ἀποςρεφόμενορ, πολυφωνίαν εἰσάγων λυμαίνεται τὰρ ἀκοὰρ τῶν νέων. διά τε τᾶρ πολυχορδίαρ καὶ τᾶρ καινότατορ τῶ μέλεορ ἀγεννῆ καὶ ποικίλαν, ἀντὶ ἁπλόαρ καὶ τεταμμέναρ ἀμφιέννυται τὰν μῶαν, ἐπὶ χρώματορ συνιςάμενορ τὰν τῶ μέλεορ διασκευὰν· ἄντὶ τε ἐνὸρ νόμω ποιῶν ἀντίςροφον ἀμοιβαίαν, παρακλασθεὶς δὲ καὶ ἐτ̀ὸν ἀγῶνα τᾶρ Ἐλευσινίαρ Δάματρορ ἀπρεπῆ διεσκευάσατο τὰν τῶ μύθω διασκευάν. τὰρ γὰρ Σεμέλαρ ὠδῖναρ οὐκ ἔνδεκα τὼρ νέωρ διδάκκει.

ΔΕΔΟΧΘΑΙ φᾶν περὶ τούτων, τὼρ Βασιλέαρ, καὶ τὼρ Ἐφόρωρ μέμψασθαι Τιμόθεον. ἐπαναγκάξαι δὲ καὶ τᾶν ἕνδεκα χορδᾶν ἐκταμόντα τὰρ περιττὰρ, ὑπολειπέμεν τὰρ ἑπτὰ ὅπωρ ἕκαςορ τὸ τᾶρ πόλιορ βάρορ ὁρῶν, εὐλάβηται ἐτ̀ὰρ Σπάρταν ἐπιφέρειν τὶ τῶν μὴ καλῶν ἠθῶν, μήποτε ταράττηται κλέορ ἀγώνων.

Quod dixi alibi tantam copiam hujus dialecti non apparere, id intelligendum de frequenti permutatione τοῦ σ in ρ. praeterea obſervandum in hoc decreto τὸ θ non mutari in σ, quod tamen ſaepius factum reperitur.

modi dicitur diesis: 11) dimidium, t) hemitonium, totum, tonos. Toni duo et dimidius, Diatessaron nominatur; tres et dimidius, Diapente, sex, Diapason. Haec Musicae summa u) est.

CAPUT.

VARIAE LECTIONES.

t) semitonium *Edit. Paris.* u) sunt *Edit. Paris.*

NOTAE.

reperitur in Comico. Ἀγρότερ' Ἄρτεμι σηροκτόνε Μόλε δεῦρο παρσένε σιά, a Laconibus usurpantur loco τῶν θηροκτόνε, παρθένε, θεά. ED. CANTABR. Hoc Decretum sive προβούλευμα Ephororum Laconicorum restituit Scaliger in notis in Sphaeram Barbaricam Manilii pag. 385. quod conferre neminem poenitebit, cum praesertim pluribus in locis cum eo, quod Ed. Cantabr. exhibuit, discrepet. Huius Decreti etiam mentionem facit Cicero Lib. II. de Legibus. *Graviter olim ista vindicabat vetus illa Graecia, longe providens, quam sensim pernicies illapsa civium animos malis studiis, malisque doctrinis, repente totas civitates everteret. Siquidem illa severa Lacedaemon nervos iussit, quos plures, quam septem haberet, in Timothei fidibus demi.* Vide meine Beyträge zur Litteratur der Musik 1 Stück pag. 82 — 84. sub voce: Timotheus von Mileto.

11) *Dimidium, hemitonium: totum, tonos.* Et haec secundum Aristoxeni mentem. Vide quae diximus ad Censorini capita X et XIII. ED. CANTABR.

CAPUT XIII.

DE METRIS ET PEDIBUS.

Metrum Graece, Latine numerus vocatur. Numerus est aequalium pedum 1) legitima ordinatio. Hujus Arsis et Thesis partes sunt. Pedum a) syllabae elementa, numeri modorum elementa, spatia syllabarum ac tempora. Pe- a
des componuntur ex syllabis ut minimum binis, ut plurimum ternis. 2) b) incipiunt temporibus binis, ad sex perveniunt; dissyllabi quatuor, trissyllabi octo, plures quam duodecim esse non possunt. Pyrrhichius ex duabus brevibus; cuius exemplum, 3) *Deus*. Chorius ex longa et brevi: ut, *Roma* Jambus, ex brevi et longa: ut, *salus*. Spondeus, ex duabus longis: ut, *vates*. Duo 3
igitur

VARIAE LECTIONES.

a) Pedum syllaba: elementa numerorum: modorum elementa. *Edit. Paris.* b) unde proveniunt Dissyllabi quatuor *Edit. Paris. omissis reliquis verbis.*

NOTAE.

1) *Legitima ordinatio. Legendum* legitimorumque ordinatio, horum arsis et thesis partes sunt. Pedum syllabae, elementa numerorum, modorum elementa, spatia syllabarum, ac tempora, *et ita habet Edit. Basil.* NUNNES.

2) *Incipiunt.* Ita optime Vet. Cod. Editiones aliae omnes vitiosae. CARRIO.

3) *Deus.* Vet. Cod. *Cato.* IDEM.

igitur quantitate contrarii, Spondeus et Pyr-
rhichius, duorum alter, alter quatuor tempo-
rum 4) duo in ordine, quorum uterque trino-
rum temporum, Jambus et Chorius. c) Ita
non plures quam quatuor pedes dissyllabi sunt,
4 nec esse possunt. d) Trinarum syllabarum pri-
mus est dactylus: qui constat ex longa et dua-
bus brevibus, cujus exemplum, 5) *Aeolus.*
Huic contrarius anapaestus, ex duabus brevi-
b[illegible] et longa, ut 6) *pietas.* Amphibrachus, ex
brevi, et longa, et brevi: cujus exemplum,
avarus. Brachysyllabus, ex tribus brevibus, cujus
5 exemplum *Cicero.* Et contrarius Molossus, ex tri-
bus longis: cujus exemplum, *Maecenas.* Item tres
quinum temporum, Bacchius ex duabus longis et
brevi: cujus exemplum, *Latona.* Huic ordini ad-
versus Palimbacchius, ex brevi et duabus longis:
6 ut, *Aquinas.* Creticus et Amphimacrus ex
longa, brevi, et longa: ut *sanitas.* e) Duobus
quorum

VARIAE LECTIONES.

c) trium *Edit. Paris.* d) Ternarum *Edit. Paris.* e) Duobus a quantitate contrariis *Edit. Paris.*

NOTAE.

4) *Duo in ordine.* Haec desunt vulgo. IDEM. Et Edit. Paris. haec omittit.

5) *AEolus.* V. C. *Hannibal.* CARRIO.

6) *Pietas.* Vetus Cod. *Capaneus.* IDEM.

et quantitate contrariis Brachysyllabo et Molosso, quorum alter trium temporum f) est, alter sex: g) ordine tres in quaternis, tres in quinis temporibus.

Caput XIV.

De legitimis numeris.

Primus est et legitimus maxime numerus hexameter Heroicus; hujus pedes a) aut dactyli sunt, aut spondei: raro et in versu extremo reperietur trochaeus; hujus exemplum, *Avia Pieridum peragro loca nullius ante*. Totus iste b) dactylicus fuit, et habuit summum trochaeum. Sed mixtus ex spondeis hic erit. *Italiam fato profugus Lavinaque venit*, totus ex spondeis: *Cives Romani tunc facti sunt Campani*. Hoc genus numeri paucissimarum duodecim syllabarum, plurimarum octodecim: tempora recipit viginti quatuor, 1) c) interim viginti

Variae lectiones.

f) *Edit. Paris.* omittit est. g) ordine sex, *Manut.* et *Edit. Paris.*

a) et *Edit. Paris.* b) dactylus *Edit. Paris.* c) interea *Edit. Paris.*

Notae.

1) *Interim*. Haec vulgo perperam. Carrio.

viginti tria: d) pedibus tribus tantum e) conficitur: formas excipit f) triginta duas; g) enu-
3 merare festinantibus longum est. Pentameter elegiacus habet exemplum: 2) *Dum mens* 3) *assiduo luceat igne focus.* Recipit dactylum, spondeum, anapaestos duos in fine versus, aliquando brachysyllabos, fit syllabarum paucissimarum duodecim, plurimarum quatuordecim; tertium pedem spondeum semper habet, quartum et h) quintum aliquando brachysyllabum.
4 Trimetros jambicus Latine Senarius dicitur: cujus exemplum, *Phaselus* i) *iste quem videtis hospites:* duodecim syllabarum est. Recipit aliquando praeter caeteros k) jambos, extremo pyrrhichion. Trimetros tragicus; *Pro veste pinnis membra textis* l) *contigit:* et: *Aquilonis stridor gelidas molitur nives:* recipit in

VARIAE LECTIONES.

d) sedibus *Manut. et Edit. Paris.* e) conficit formas: excipit etc. *Edit. Paris.* f) viginti duas *Edit. Paris.* g) quas enumerare etc. *Edit. Paris.* h) *Cauch.* Quintum anapaestum: quintum tamen aliquando brachysyllabum. i) ille *Edit. Paris.* k) jambum *Edit. Paris.* l) contegit *Edit. Paris.*

NOTAE.

2) *Dum.* etc. Tibullus Lib. I. Eleg. 1. v. 6.

3) *Assiduo.* Vet. Cod. *assiduus.* CARRIO.

in parte prima m) greſſionis ſpondeum, 4) et
alio loco dactylon et anapaeſton, et pro jambo
chorium et n) tribrachyn: ſit ſyllabarum pau-
ciſſimarum duodecim, plurimarum ſeptemde-
cim; recipit tempora plurima 5) undeviginti,
pauciſſima 6) tredecim. Comicus trimetros ſo- 5
let magis in breves minui. Trimetros Hippo-
nactius pedem noviſſimum aſſumens ſpondeum
vel chorium talis eſt: 7) *calentibusque lympha*
fontibus, ſemper eosdem pedes, quos reliqui
trimetri, praeter noviſſimum, recipit, et tetra-
metros, qui Latine quadratus vocatur. Cho- 6
riacus talis eſt: *Tela famuli, tela propere,*
ſequitur me Thoas, recipit eosdem pedes,
pervenit ad ſeptem et ſemipedem, ſummum
pedem o) patitur aut creticum aut dactylum.
Octonarius jambus: *Proinde et abs te regimen*
Argos.

VARIAE LECTIONES.

m) *Manut. et Edit. Pariſ.* ſcanſionis. n) tribrachon *Edit. Pariſ.* o) petit *Edit. Pariſ.*

NOTAE.

4) *Et alio loco. Mallem* recipit et alio loco dactylonque et anapaeſton. NUNNES.

5) *Undeviginti.* Vet. Cod. *decem et octo.* CARRIO.

6) *Tredecim.* Vet. Cod. quatuordecim. IDEM.

7) *Calentibus. Leg.* calentibusque lympha fontibus ſemper eosdem pedes etc. *ut ſit trimetros Hipponacteus ſeu ſcazon.* NUNNES.

7 *Argos dum est potestas consulendi.* Septenarius: p) *Haec bellicosus cui pater, mater* 8) *cluet Minerva.* Constat ex pedibus iisdem Jonicus q) septenarius: *Ibant mala* 9) *viere Veneream coronam.* Jonicus major est: 10) *Ille ictus retrocecidit in natem supinus,* habet vitium in tertia syllaba; minor, *Metuentis patruae verbera linguae.* 11) Percipiunt pedes, maxime pyrrhichium et r) spondeos: s) et solent divisis syllabis longis plurium syllabarum
8 pedes admittere. 12) Aristophanius anapaestus: *Axena*

VARIAE LECTIONES.

p) Haec bellicosus: cui mater paterve Minerva *Edit. Paris.* q) septenarii *Edit. Paris.* r) spondeum *Edit. Paris.* s) et *omittit Edit. Paris.*

NOTAE.

8) *Cluet.* Vulgo, *ut* CARRIO.

9) *Viere Veneream:* male vulgo, cluere venena. IDEM. *Edit. Paris.* eluere venena.

10) *Ille ictus.* Et hoc male, *ille ictus retrocedit in natem supinus.* CARRIO. *Editio Paris. sic habet:* Ionicus maior est ille: Ictus retrocedit innate supinus.

11) *Percipiunt.* Perperam vulgo, *praecipiunt in Cereso.* CARRIO. Aliter hunc locum exhibet Edit. Paris. *praecipiunt inserere maxime pyrrhichium etc.*

12) *Aristophanius Anapaestus.* Hinc patet in hoc versu Comici in Νεφέλαις, pag. 84. Edit. Basil. anni 1547. cum Scholiis,

Ἀλλὰ τὸν αὐτῶν γε νεὼν βάλλει,
καὶ Σούνιον ἄκρον Ἀθηναίων

male

Axena Ponti per freta Colchos denique delatus adhaesi, recipit pedes quaternorum temporum, omnis implet pedes 13) septem et semipedem. t) Anapaestus Octonarius; *Ore beato lumine volitans qui per coelum candidus equitas,* recipit eosdem pedes, praeter semipedem. Aristobolius, *Quaedam terribilis tua pectora* 9
turbat: terrifico sonitu intulit, hic circuitus magis, quam versus est, dactylum crebrum habet, rarum spondeum. 14) Paeon duodena- 10
rius;

VARIAE LECTIONES.

t) Anapaestoctonarius *Edit. Paris.*

NOTAE.

male legi Ἀθηναιων. lex metri jubet reponi Ἀθηνῶν, quamvis nesciremus sic scribi apud Homerum Odyss. Γ. ad quem alludit Comicus. Atque iterum non recte se habet hic vs. p. 108. νεφελῶν,

Εἴδωλον τοῖσιν· ἐρασαῖς
τῆς ἥβης
μὴ καταλείπειν γε,

rectius erit, si legamus μήπου καταλείπειν: et sequenti versu ὑπενερθεν, eodem lege jubente. Praeterea observandum est, quartum pedem hoc in metro semper voce perfecta concludi, quare male affectus videtur hic quoque versus ἐπτέων p. 255.

Ὦ ταῖς ἱεραῖς νήσοις ἐπίκουρε
καὶ φέγγος ἐν Ἀθήναις,

legi potest hac de causa,

Ὦ ταῖς νήσοις ἐπίκουρε ἱεραῖς
ἀγλαὸν φέγγος τ' ἐν Ἀθήναις.

ED. CANTABR.

13) *Septem et semipedem.* Vulgo, *praeter semipedem.* CARRIO. Vulgatam lectionem etiam retinet Edit. Paris.

14) *Paeon duodenarius.* Vulgo, *pene duodenarius.* CARRIO.

rius; *Quis meum nominans nomen* 15) *exciet*, 16) *quis tumultum, invocans incolarum fidem?* Et hic circuitus magis, quam verſus eſt. Huic u) ſuberit denarius: *Qui repens ſemipulſus onere gravi fores ſtrepitu terrent?* Recipiunt pedes, creticos, chorios, ſpondeos, jambos, bra-
11 chyſyllabos, anapaeſtos. Undecim ſyllabarum x) Phalaecius, *Paſſer deliciae meae puellae*, recipit pedes ſpondeum, dactylum, creticum, y) palymbacchium. Angelicus 17) numeros et ſyllabam coarctat hexametro: ut, *Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia ſerves?* Anacreonti-
12 us: *Miſeri invidi vivimus ſcientes.* Recipit z) pyrrhichios, chorium, ſpondeum, brachyſyllabum, anapaeſtum: primus ſemper eſt pyrrhichius. Numerus Saturnius: *Magnum numerum triumphat hoſtibus devictis.* Sunt qui hunc 18) Archebo-

VARIAE LECTIONES.

u) ſuberunt *Edit. Pariſ.* x) Phaleucius *Edit. Pariſ.* y) palimbacchium *Edit. Pariſ.* z) pyrrhichium *Edit. Pariſ.*

NOTAE.

CARRIO. Edit. Pariſ. habet, *pene duodenarium.*

15) *Exciet.* Vulgo, male, *excitet.* CARRIO. Edit. Pariſ. vulgatam exhibet lectionem.

16) *Quis tu.* Vulgo, *quemvis tumultum*, peſſime. CARRIO. In hoc loco Edit. Pariſ. vulgatam quoque ſequitur lectionem.

17) *Numeros et ſyllabam.* Vet. Lib. *numeratus ſyllabam coartat.* CARRIO.

18) *Archebolion.* Vulgo, *Ariſto-*

chebolion vocant. Recipit pedem ſpondeum, 15 jambum, pyrrhichium, chorium, dactylum, brachyſyllabum, anapaeſtum. Priapejus, *Hunc lucum tibi dedico conſecroque Priape.* Tertium pedem pro dactylo creticum habet, alioqui aa) hexametros eſſet.

CAPUT XV.
DE NUMERIS SIMPLICIBUS.

Pyrrhichius, *Rapite, agite, ruite celeripedes.* Contrarius eſt huic et a) duodecaſyllabos ſpondiaſon: 1) *Olli* 2) *crateribus* 3) *exauratis hauſerunt.* Dactylicus, b) *Pulverulenta putrem ſonitu quatit ungula campum.* Amphibrachus non facit numerum. Anapaeſtus: *Agilis ſonipes rapitur celeri ſonitu* 4) *trepidans.*

VARIAE LECTIONES.

aa) hexametron *Edit. Pariſ.*

a) duodecaſyllabon ſpondaicon *Edit. Pariſ.*

b) quadrupedante, *Virg. AEn. VIII.* (*v.* 596.) *Ex Ennii Lib. XVII. ut ait Macrobius Lib. VI. cap.* 1.

NOTAE.

Ariſtolochium. Membranae, *Ariſtodolium.* IDEM. Edit. Pariſ. habet *Ariſtolochion.*

1) *Olli crateribus.* Duae primae voces ſunt in litura in Vet. Cod. CARRIO.

2) *Crateribus.* Emenda, *crateris*, ut ſit ab omni parte ſpondiaſon. NUNNES.

3) *Exauratis.* Edit. Pariſ. habet *ſex auratis.*

4) *Trepidans.* Vulgo, *crepitans*, CARRIO. Vulgatam lectionem etiam Edit. Pariſ. exhibet.

dans. Creticus: *Horridi* c) *tranſeunt ad pedes ex equis.* Palimbacchius: *Amicos ad hanc rem ſi voles advoca.* Bacchius non facit numerum. Moloſſus idem eſt, qui d) Spondiaſon. Nunc, quemadmodum a principali Heroico
3 plures numeri transfigurantur, oſtendam. Ac primus trimetrus fit Heroicus 5) e) ſpondiaſon: *Cives Romani tunc facti ſunt Campani.* Syllabam unam, quae eſt 6) ante extremam, ex longa 7) contraho: ut: *Cives Romani tunc facti ſunt Appuli.* Et eſſe coepit trimetron. 8) Elegiacum tranſibit: *Bella per* f) *Emathios.* Rurſus ad pentametros, ut componam Heroicos, ſumo partem poſteriorem. *Dum meus* 9) *aſſiduo luceat igne focus,* et compono, *Luceat igne focus Trojae qui primus ab oris.* Phalae-

Variae lectiones.

c) *Cauch.* transferunt ſe ad: d) ſpondiacon *Edit. Pariſ.* e) Spondiacon *Edit. Pariſ.* f) AEmathios *Edit. Pariſ.*

Notae.

5) *Spondiaſon.* Ita ſemper membranae, non *ſpondaicum.* Carrio.

6) *Ante extremam.* Vulgo, *extrema.* Idem. *Extrema* etiam habet Edit. Pariſ.

7) *contraho.* Edit. Pariſ. *contrahe.*

8) *Elegiacum.* Lego, in Elegiacum. Nunnes.

9) *Aſſiduo.* Vet. Cod. *aſſiduus.* Carrio. Cf. Tibull. L. I. Eleg. 1. v. 6.

10) Phalaecium numerum, qui est, *Altis flu-* 4
mina prodita vallibus inde tumescunt. Joni-
cus est, *Metuentis patruae* 11) *verbera lin-*
guae, adjiciam trinas verbis singulis syllabas:
Nunc metuentis nunc patruae nunc verbera lin-
guae. 12) Verto, *Italiam fato profugus La-* 5
vinaque 13) venit: Aristophanius fit Heroico:
14) *Arma virumque cano, Trojae qui pri-*
mus ab oris. Numerum angelicum, syllaba
breviata esse monstravi heroicum. Item Pria-
pejum, si syllabam surripias, fit Heroicum.

NOTAE.

10) *Phalaecium* Edit. Pa-
ris. *Phalecium.*

11) *Verbera Linguae.* Reliqua desunt Vet. Cod. et videntur excidisse quatuor paginae. CARRIO.

12) *Verto.* Quid efficiat non video. NUNNES.

13) *Venit.* Vulgo, *capit.* CARRIO. Edit. Paris. *coepit.*

14) *Arma.* Locus Virgilii AEn. I. vs. 5.

IN

IN CENSORINUM DE DIE NATALI

VARIAE LECTIONES.

CAP. I. *caelato opere, quam materia cariora* Edit. Parif. 1519. *celato opere nonnumquam materia cariora*

inhiat is Edit. Parif. *inhiant ii*

comperifti Edit. Parif. *comprendifti*

Comicus ait Edit. Parif. addit *Terentius*

illi qui non utitur recte Edit. Parif. *illi qui non utitur bene*

praecedant Edit. Parif. *praecedunt*

accedant Edit. Parif. *accedunt*

neque mihi per etc. Edit. Parif. *nec mihi per etc.*

aut ex ethica parte Edit. Parif. *aut hic apertae*

ne in me, ut vetus adagium eft, iure dicatur Edit. Parif. *ne in me vetus elogium iure dicatur.*

Sus Minervam Edit. Parif. addit *docet*

Cum vero tuo collatu Edit. Parif. *Cum tuo collatu*

me plura didiciffe Edit. Parif. *me didiciffe*

dis facrabant Edit. Parif. *deis facrabant*

indigere Edit. Parif. *hoc indigere*

di-

dis libare Edit. Parif. *deis libare*
dicaverunt Edit. Parif. *dicavere*

Cap. II. *non hoftiam faciundam* Edit. Parif. *non hoftia faciendum*
Atticus, et eft de numeris Edit. Parif. *Articulus: five de numeris*
genio factum Edit. Parif. *genio facta*

Cap. III. *Hic five quod* Edit. Parif. (Cap. II.) *tantummodo five quod*
genamur Edit. Parif. *generemur*
genitur Edit. Parif. *gignitur*
fufcipit ac tuetur Edit. Parif. *fufcipiat: ac tueatur*
a genendo Edit. Parif. *a gignendo*
in queis Edit. Parif. *in quis*
Granius Flaccus Edit. Parif. *C. Flaccus.*
fcriptum reliquit Edit. Parif. *reliquit fcriptum*
colendos putaverunt Edit. Parif. *colendos putavere*
dii complures Edit. Parif. *dei complures*
hominum Edit. Parif. *homini*
Sed omnes hi Edit. Parif. *Sed omnes ii*
fed ab utero matris exceptos Edit. Parif. *fed ab utero matris acceptos*
hic fructum Edit. Parif. *ifte fructum*
peperit Edit. Parif. *pepererunt*

Cap. IV. *natura priora* Edit. Parif. *naturae propria*
feminibus procreatos Edit. Parif. *feminibus effe procreatos*
propagare Edit. Parif. (Cap. III.) *prorogare*

generi Edit. Parif. *gratia*

Ocellum Lucanum Edit. Parif. *Certium Lucanum*

Archytam Edit. Parif. *Architam*

itemque Edit. Parif. *item.*

opinati Edit. Parif. *opinari.*

quod negent Edit. Parif. *quod negant*

aliquos primigenios Edit. Parif. *alios primigenios*

naturave factos Edit. Parif. *natura factos*

in hac aestimatione Edit. Parif. *hac existimatione*

esse natos Edit. Parif. addit *Virgil. Hinc lapides Pyrrhae iactos Saturnia regna. Et alibi. Quo tempore primum Deucalion vacuum lapides iactavit in orbem: Unde homines nati durum genus.*

monstrosas Edit. Parif. *monstruosas*

simillima Edit. Parif. *similia*

qui se jam Edit. Parif. *qui iam se*

ejusmodi Edit. Parif. *huiusmodi*

coisse Edit. Parif. *coiisse*

in Parmenide vel in Ste * Edit. Parif. *in Parmenide vel inserta fuit pauculis exceptis ab Empedocle dissentiente*

terrae cohaerentes primum increvisse Edit. Parif. *terrae increvisse*

Cittieus Edit. Parif. *Citieus*

αυτοχθονας Edit. Parif. *Autochthonas*

lubido Edit. Parif. *libido*

confingant Edit. Parif. *confingat*

humo

humo Edit. Parif. *homo.*
in Boeotia Edit. Parif. *Boeotia*
mutua caede inter fe necatis Edit. Parif. *mutuo inter fè necatis*
fuerint Edit. Parif. *fuerunt*
exaratus Edit. Parif. *exertus.*
quam Lucumones, tum Etruriae Edit. Parif. *quam Lucumones Hetruriae.*

Cap. V. *quae ad praefentes noftros pertinent annales* Edit. Parif. (Cap. IV.) *quod ad praefentes noftros pertinet annales.*
compendio Edit. Parif. *compendiofe*
e laevis Edit. Parif. *laevis*
derivari Edit. Parif. *oriri*
fi quis, qui mares funt perimat Edit. Parif. *fi quis mares perimat.*
poft gregum contentionem Edit. Parif. *poft graecam contentionem*
fcripferunt Edit. Parif. *fcripfere.*
quod Anaxagorae Edit. Parif. *ut Anaxagorae*

Cap. VI. *animi principale* Edit. Parif. (Cap. V.) addit: *cerebrum.*
offa, nervosque et caeteras partes Edit. Parif. *nervos et offa et caeteras partes*
nafcitur, aliturque Edit. Parif. *nafcatur alaturque*
fieri ipfa natura Edit. Parif. *ipfa fieri natura*
ut Stoici ferme univerfi Edit. Parif. *ut Stoici ferunt univerfi*
aetherium Edit. Parif. *aethereum*
arbitrentur Edit. Parif. *arbitrantur*
Anaxagoran Edit. Parif. *Anaxagoram*

Utcumque Edit. Parif. *Utcunque*
formatus Edit. Parif. *formetur*
caeterisque compluribus Edit. Parif. *cum aliis pluribus*
existimarunt Edit. Parif. *existimavere.*
iisdem Edit. Parif. *eisdem*
principium fedem Edit. Parif. omittit *principium* et faltem habet *fedem*
Et e dextris Edit. Parif. *ex dextris* omiffo *et*
at e laevis Edit. Parif. omiffo *at* habet *ex laevis*
funt difpariles Edit. Parif. tantummodo exhibet *difpariles* omiffo *funt*
fuerit Edit. Parif. *fuit.*
frigus Edit. Parif. *frigidus*
calidum Edit. Parif. *calidus*
frigidum Edit. Parif. *frigidus*
calidum Edit. Parif. *calidus*
fuerit frigidum Edit. Parif. *erit frigidus*
femina dederint in Edit. Parif. deeft *femina*
Hippon ratus eft Edit. Parif. *Hippon ratus* omiffo *eft.*
tantummodo ait Edit. Parif. *partum tantummodo ait*

Cap. VII. *mufica* Edit. Parif. *Mufícaque*
inter veteres agitatum Edit. Parif. *agitatum inter veteres*
in omnibus numerus feptenarius Edit. Parif. *in omnibus numeris feptenarius*
feptem formemur menfibus Edit. Parif. *feptimis a partu formentur dentes menfibus*

post

post septem menses dentes nobis innascantur, iidemque post septimum cadunt annum Edit. Parif. tantummodo habet: *et post septimum cadant annum*

ad confirmationem Edit. Parif. *ad consummationem*

omnes intra septim. decim. Edit. Parif. *omnis intra septim. decim.*

in parte aliqua repugnant alii Edit. Parif. *in parte aliqui repugnant*

Pythagorica Edit. Parif. *Pythagoricus*

Evenor Edit. Parif. *Evenus*

Euthyphronem Cnidium Edit. Parif. *Euriphonem Gnidium*

Carystius Edit. Parif. *Caristius*

senserunt Edit. Parif. *sentiunt*

posse fieri Edit. Parif. *fieri posse*

undecimum mensem Edit. Parif. *undecimo mense*

CAP. VIII. *et decimo* Edit. Parif. *et octavo*

tantummodo Edit. Parif. *tantum*

statis Edit. Parif. *stantibus*

nosque omnes disparili sua temperatura adficiant Edit. Parif. *nosque omnes hac sua disparilitate pariter afficiant*

ut ferunt in Edit. Parif. includitur.

sit necesse Edit. Parif. *sit necesse est*

et in aliqua eius parte in Edit. Parif. *et* deest.

has Graeci μοίρας cognominarunt Edit. Parif. *has μέρας Graeci vocant*

Et hae particulae Edit. Parif. *et eae particulae*

veluti

veluti Edit. Parif. *velut*
negaverunt Edit. Parif. *negavere*
tunc primum Edit. Parif. *tum primum*
dicitur Edit. Parif. *vocatur*
qui fextam partem circuli fubtendit Edit. Parif. *quia fextam partem fubcaedit*
Nam fi ut Edit. Parif. *Natura cuius*
deinde Edit. Parif. *deinceps*
hexagoni aequilateralis Edit. Parif. *hexagoniae; qui lateralis*
videatur Edit. Parif. *videbatur*
metitur Edit. Parif. *metiatur*
τετράγωνοι et τρίγωνοι Edit. Parif. τετράγωνοι καὶ τρίγωνοι
polygoni adficit latus Edit. Parif. *polygoniae efficit latus*
feptemmeftres Edit. Parif. *feptimeftres*
qui Edit. Parif. *quia*
potuerit Edit. Parif. *poterit*
rurfus Edit. Parif. *rurfum*
Καθ' ἑξάγωνον Edit. Parif. κατὰ ἑξάγωνον
ἑπτάμηνοι Edit. Parif. ἑπτάμινοι
ἐννεάμηνοι Edit. Parif. ἐννεάμινοι
δεκάμηνοι Edit. Parif. δεκάμινοι.

Cap. IX. *vel Hippon* Edit. Parif. *et Hippon.*
capillumque Edit. Parif. *capillumve*
conformari Edit. Parif. *confirmari*
adferunt mutationis Edit. Parif. *ferunt mutationis*
conlatos Edit. Parif. *collatos.*

Cap. X. *Igitur Mufica* Edit. Parif. *Mufica igitur*
haec autem eft in voce in Edit. Parif. *eft* deeft.

miffae

missae φθόγγοι *vocantur* Edit. Parif. *emissae* φθόγγος *vocatur*

posita diastemata: quae alia aliis etc. Edit. Parif. *posita: qua Diastemata alia aliis etc.*

ἡμιτόνιον Edit. Parif. *semitonion*

promiscue Edit. Parif. *permixtae*

hemitonii Edit. Parif. *semitonii*

vel in Edit. Parif. deest.

duo hemitonia Edit. Parif. *tria semitonia*

ἡμιτόνιον Edit. Parif. *semitonion*

proprie autem Edit. Parif. delet *autem*.

λεῖμμα Edit. Parif. *Lima*,

ut aliquid adpareat Edit. Parif. *ut liquide appareat*

nec ad ullam Edit. Parif. omittit *nec*.

pondera mutabat Edit. Parif. addit *inter se collata*

et id identidem Edit. Parif. *et identidem*

conlata Edit. Parif. *collata*

quam tria ad quatuor Edit. Parif. *quam ad quatuor*

At eam symphoniam Edit. Parif. *ad eam symphoniam*

ibi invenit, ubi ponderum discrimen Edit. Parif. *ubi invenitur ponderum discrimen*

in sesquitertia est proportione Edit. Parif. *in sesquitertia portione*

conlata Edit. Parif. *collata*

cum autem altera chorda Edit. Parif. *cum altera chorda*

διπλα-

διπλασίῳ locus Edit. Parif. *Difplafion: locus etc.*

paravit Edit. Parif. *putavit*

duodecim Edit. Parif. *feptem*

proportionem Edit. Parif. *portionem*

proportio Edit. Parif. *portio*

quartaeque Edit. Parif. *et quartae*

proportionem Edit. Parif. *portionem*

fiunt graviores Edit. Parif. *funt graviores*

CAP. XI. *forfitan obfcure* Edit. Parif. *forfitan quidem obfcure*

duos effe partus Edit. Parif. *effe partus omnino duos*

feptemmeftrem Edit. Parif. *Septimeftrem*

decimo et ducentefimo Edit. Parif. *ducentefimo et decimo*

decemmeftrem Edit. Parif. *Decimeftrem*

ut ait in Edit. Parif. his fignis [ ] inclufa.

conlati Edit. Parif. *collati*

Hi quatuor Edit. Parif. *Ii quatuor*

abfolvitur Edit. Parif. *abfolvit*

pervenit Edit. Parif. *pervenerint*

majori numero Edit Parif. *majore numero*

quo tota vita humana finitur Edit. Parif. *quo rota, humana finitur*

ut et Solon Edit. Parif. *et ut Solon*

namque feptimum Edit. Parif. *nam feptimum*

pro portione, diebus fere quadraginta Edit. Parif. *proportio eft diebus etc.*

prodit in fanum Edit. Parif. *procedit in fanum*

per

per hos dies morbidi Edit. Parif. *per hos fere morbidi*

Hi igitur Edit. Parif. *Ii igitur*

obſervatur Edit. Parif. *obſervantur*

XC. Edit. Parif. LXXII.

et aliquot Edit. Parif. *aliquotque*

ducentis ſeptuaginta quinque Edit. Parif. CCLXXIV.

medicorum Edit. Parif. *medicatorum*

experientia pervidit Edit. Parif. *experientia pervenit*

multas Edit. Parif. *multos*

vocaverunt Edit. Parif. *vocari* ἤκρυον

ἐκτρώσμος Edit. Parif. ἐκτρωμος

laudet Edit. Parif. *laudat*

et CCLXXIX ab Edit. Parif. abeſt.

naturam Edit. Parif. *numerum*

CCCXLV Edit. Parif. CCCLXV

Cap. XII. *qui conſtant ex anima divina* Edit. Parif. *qui ex anima conſtant divina*

ageretur; non Apollini Edit. Parif. *ageretur Marti; non Apollini*

aut ludos Edit. Parif. *ut ludos*

urbem Edit. Parif. *urbes*

Quamobrem Edit. Parif. *Ob quam rem*

expergitus Edit. Parif. *experrectus*

ut ferunt in Edit. Parif. his ſignis [ ] incluſa.

Cap. XIII. *Ad haec accedit* Edit. Parif. *Ad hoc accedit*

intervalla muſicis diaſtematis congrua Edit. Parif. *intervalla muſicis Diaſtematis motum habere congrua.*

quam

quamque Edit. Pariſ. *quoque*

quam capere aurium noſtrarum anguſtiae non poſſunt Edit. Pariſ. *quam non caperent aurium noſtrarum anguſtiae*

collegit Edit. Pariſ. *colligit*

millium Edit. Pariſ. *milium*

indicavit Edit. Pariſ. *iudicavit*

ab terra Lunam Edit. Pariſ. *a terra ad lunam*

millia Edit. Pariſ. *milia*

ἡμιτόνιον Edit. Pariſ. *ſemitonium*

quod faciat ἡμιτόνιον Edit. Pariſ. *quod facit hemitonion*

φαίνων Edit. Pariſ. *Phanon*

id eſt, aliud ἡμιτόνιον Edit. Pariſ. *idem aliud ſemitonion*

ἡμιτόνιον Edit. Pariſ. *ſemitonioh*

ad terrae autem ſummitatem Edit. Pariſ. *Terrae autem ſummitate*

ad alias retulit ſtellas Edit. Pariſ. *retulit Stellas*

hunc mundum Edit. Pariſ. *mundum*

addiderunt Edit. Pariſ. *addidere*

τὸ χορεῖον Edit. Pariſ. *azonion*

quia ſeptem ſunt Edit. Pariſ. *qui ſeptem ſint*

Cap. XIV. *expoſitis iis* Edit. Pariſ. *expoſitis his*

ad annum XV. Edit. Pariſ. *ad annum quartum decimum*

adoleſcentes Edit. Pariſ. *aduleſcentes*

ab adoleſcendo Edit. Pariſ. *ab aduleſcendo*

In tertio gradu qui erant, Edit. Pariſ. *In tertio gradu: qui erat etc.*

poſſunt

possunt juvare Edit. Paris. *possent juvare*
In quarto autem adusque LX annum Edit. Paris. *In quarto usque ad LX. annum*
seniores esse vocitatos Edit. Paris. *seniores vocitatos*
usque finem Edit. Paris. *usque in finem*
in quo qui essent, senes adpellatos Edit. Paris. *in quo qui esset, senex appellatur*
corpus senio iam laboraret Edit. Paris. *corpus senio laboret*
in septem gradus aetates distribuit, finem primae putavit VII annum Edit. Paris. *in septem gradus aetatum distribuit finem vitae uniuscuiusque. Primae putavit finem esse VII annum*
XXIIX Edit. Paris. *duodetrigesimum*
gradum Edit. Paris. *gradus*
Etruscis quoque Edit. Paris. *Hetruscisque*
libris Fatalibus aetatem Edit. Paris. *libris fatalem aetatem*
quae duo ad decies septenos annos Edit. Paris. *quae ad decies septenos annos*
proferri Edit. Paris. *proferre*
octogesimo Edit. Paris. LXX
ab diis impetrari Edit. Paris. *a diis impetrare*
ex iis omnibus Edit. Paris. *ex his hominibus*
Ait enim in prima hebdomade Edit. Paris. (Cap. V.) *De conformatione autem partus nihilominus in prima hebdomade*
cupiditatibus temperari Edit. Paris. *cupiditatibus tentari*

in

in qua alii dixerunt oculos albescere; in nona omnia fieri languidiora in Edit. plane Parif. desunt.

prodiderunt Edit. Parif. *prodidere*

septies septeni Edit. Parif. *septies septem*

inclinat Edit. Parif. *inclinant*

ducuntur Edit. Parif. *dicuntur*

philosophus Edit. Parif. *philosophiae*

putavit novenario Edit. Parif. *putavit scilicet novenario*

complet Edit. Parif. *complent*

undequinquagesimum Edit. Parif. *undequinquaginta*

discreverunt Edit. Parif. *discrevere*

quem vel hebdomades Edit. Parif. *quem hebdomades*

quod et ad corpus Edit. Parif. *quod ad corpus*

ad animum Edit. Parif. *animum*

caeteris duco infirmiorem Edit. Parif. *ceteris non duco infirmiorem*

claros nomine Edit. Parif. *claro nomine*

reperio Edit. Parif. *reperit*

protulisse Edit. Parif. *pertulisse*

Cap. XV. *et habuit* Edit. Parif. *et habuit legitimum*

Abderiten Edit. Parif. *Abderitem*

ferunt Edit. Parif. *fere*

suspicimus Edit. Parif. *suscepimus*

antistare Edit. Parif. *antestare*

dicemus Edit. Parif. *dicimus*

sacer-

sacerdotii Edit. Paris. *sacerdotis*
consecutus es Edit. Paris. omittit *es.*
acceperit Edit. Paris. *accepit*
vice parentis Edit. Paris. *jure parentis*
noverunt Edit. Paris. *novere*

CAP. XVI. *tempusque hodiernum* Edit. Paris. *tempus quoque hodiernum*
vel mensem Edit. Paris. *id est, mensem*
aut annum Edit. Paris. *aut unum annum*
et semper Edit. Paris. *semper*
accipiat Edit. Paris. *recipiat*
et adponit praeterito in Edit. Paris. desunt.
paria Edit. Paris. *propria*
ullo finiti Edit. Paris. *ullo finito*

CAP. XVII. *Et — dicam* in Edit. Paris. desiderantur.
autem in Edit. Paris. deest:
a sementi in Edit. Paris. desunt.
definierunt Edit. Paris. *definiere*
Herodions Edit. Paris. *Heraclitus*
quamvis eos Edit. Paris. omittit *eos.*
non par fuit Edit. Paris. *par non fuit*
recedere Edit. Paris. *decedere*
Ut Ephorus Edit. Paris. *Aut Ephorus*
in centum sedecim Edit. Paris. *centum sex*
crediderunt Edit. Paris. *credidere*
Fuerunt Edit. Paris. *fuere*
Etruscorum Edit. Paris. *Hetruscorum*
in quis scriptum Edit. Paris. *in quibus scriptum*
qui longissimam aetatem egisset Edit. Paris. *qui quam longissimam egisset aetatem*

Etrusci

Etrusci Edit. Parif. *Hetrusci*
haruspicii Edit. Parif. *aruspicii*
undeviginti Edit. Parif. *unum de viginti*
Etrusci Edit. Parif. *Hetrusci*
ut centesimo Edit. Parif. omittit *ut*.
cum Antias Edit. Parif. *tum Antias*
ac turris Edit. Parif. *et turris*
intra portam Edit. Parif. *inter portam*
Esquilinam Edit. Parif. *Exquilinam*
renunciarunt Edit. Parif. *renunciaverunt*
fierent, et hostiae Edit. Parif. *fierent tribus noctibus, et hostiae*
At contra, ut decimo centesimoque anno repetantur Edit. Parif. *Utque centesimo decimo quoque anno repetantur*
D. Augusti Edit. Parif. *divi Augusti*
quod saecularibus Edit. Parif. *quod de secularibus*
totiensque Edit. Parif. *totidemque*
in incerto Edit. Parif. *incerto*
Primos Edit. Parif. *Primo*
annis CCXLV Edit. Parif. *annis* CCL.
Valerius Antias ait in Edit. Parif. desiderantur.
at XV — *virorum Commentarii annis* CCLXXXXVIII Edit. Parif. *ad* XL *virorum Commentarios* CCXCIX.
Sp. Verginio COSS. Edit. Parif. *Spurio Virginio consulibus*
quinto trecentesimo Edit. Parif. *octavo et* XL.

quinde-

quindecim virorum Edit. Parif. *XII. virorum*

fcriptum eft Edit. Parif. omittit *eft.*

anno octavo et quadringentefimo Edit. Parif. *anno* CCCC *et* X.

M. Valerio Corvino iterum, C. Poetilio COSS. Edit. Parif. *M. Valerio Corvino et C. Petilio confulibus.*

C. Junio Pullo Edit. Parif. *L. Junio Pullo aut, ut in libris quindecimvirorum fcriptum eft* in Edit. Parif. defunt.

duodevicefimo Edit. Parif. *duodevigefimo*

C. Licinio Varo. Edit. Parif. *C. Livio Varro*

M. Manilio Edit. Parif. *M. Manlio*

anno DCVIII. Edit. Parif. DC. *anno* III.

fub anno DCXXVIII. Edit. Parif. *fub anno conff.* DCCXXXVII.

M. Aemilio Lepido. L. Aurelio Orefte Edit. Parif. *Aemilio Lepido L. Aurelio Horefte*

ludos C. Furnio, C. Junio Silano Edit. Parif. *ludos Furnio, C. Junio Syllano*

fe IV. Edit. Parif. *fe* III.

imperatores Septimius et M. Aurelius Antoninus Edit. Parif. *imperator Septimius et inde Aurelius Antonius*

Libone Edit. Parif. *Jubeno*

IƆCCCCLVII Edit. Parif. DCCCLVII

ut hi referrentur Edit. Parif. *uti referuntur*

ftatum effe, neque Edit. Parif. *ftatutum effe feculum, neque*

etiamfi Edit. Parif. *etiam fi*

id

id satis Edit. Parif. *satis id.*

nemo sit auctor Edit. Parif. *auctor sit nemo*

saecula discerni in Edit. Parif. desunt.

fiunt Edit. Parif. *fiant*

raro fiant Edit. Parif. *raro fiunt*

quod naturale saeculum Edit. Parif. *quod natura seculum*

civile in Edit. Parif. deest.

centum Edit. Parif. *annorum centum*

scriptum est sic Edit. Parif. *sic scriptum est*

IↃXCVI Edit. Parif. CCLVIII

quis proximi sunt Edit. Parif. *qui proximi sunt*

M. F. Lepidus, C. Popilius Edit. Parif. *M. Filius Lepidus, C. Pompilius*

hunc numerum Edit. Parif. *hunc annorum numerum*

Etruscos Edit. Parif. *Hetruscos*

centenum fuerant Edit. Parif. *centum fuere*

ut in aliis Edit. Parif. *et in aliis*

quodque Dioscorides Edit. Parif. *quod Diascorides*

constare in Edit. Parif. deest.

perierunt Edit. Parif. *perierint*

Eo quod Edit. Parif. *Ideo quod*

id multis annis pendendo Edit. Parif. *multis annis pependit*

omnis aetatis incrementa Edit. Parif. *cor hominis incrementa*

deminutiones Edit. Parif. *diminutiones*

observent Edit. Parif. *conservent*

ab

ab iis Edit. Parif. *ab his*
ab anno Edit. Parif. *atque anno*
nec longius vitam posse produci Edit. Parif. *nec longius posse produci.*
Vettium Edit. Parif. *Vectium*
non ignobilem ingenio magno Edit. Parif. *non ignobilem ingenio*
docto Edit. Parif. *doctori*
audisse Edit. Parif. *audivisse*

CAP. XVIII. *tam gentibus* Edit. Parif. *etiam gentibus*
alii annum Edit. Parif. *alii unum annum*
annorum millibus Edit. Parif. *millibus annorum*
jam nunc Edit. Parif. *jam hinc*
lunam Edit. Parif. *lunam novam*
separatim Edit. Parif. *separatum*
junctos ambos Edit. Parif. *junctos ambo*
interkalabatur Edit. Parif. *redibat*
quod tertio quoque anno — fecerunt. Haec omnia in Parif. Edit. desunt.
Sed eam, quod quinto quoque anno redibat, πενταετηρίδα nominabant Edit. Parif. *Penteterida vero nominabant, quae quinto quoque anno* omisso *redibant*
Ut annus Solis constaret Edit. Parif. *Solis annum constare*
quae unum in quadriennio diem conficeret Edit. Parif. *quae primum quadriennium conficeret*
in Elide Edit. Parif. *in Helide*
Hoc quoque tempus Edit. Parif. *Hoc tempus*

verum Edit. Parif. *vere*
Hanc ὀκτοετηρίδα Edit. Parif. *Octoeterida*
Cleoſtratum Edit. Parif. *Leoſtratum*
poſtea alios aliter Edit. Parif. *poſtea alii aliter*
Mneſiſtratus Edit. Parif. *Mneſtratus*
Doſitheus Edit. Parif. *Doxitheus*
caeremonia Edit. Parif. *cerimonia*
octavum annum Edit. Parif. *annum octavum*
Proxima Edit. Parif. *Proxime*
ſterilitates Edit. Parif. *ac ſterilitates*
undeviginti Edit. Parif. *unum de viginti*
DCCCCXL Edit. Parif. CCCCXL
Callippi Cyziceni in Edit. Parif. *Calippi* et *Cysiceni* deeſt.
intercalentur Edit. Parif. *intercalarentur*
perinde in Edit. Parif. deſideratur,
in quo intercalatur centies bis Edit. Parif. *in quo intercalantur centies decies bis*
annum magnum Edit. Parif. *magnum annum*
ſolos habet dies Edit. Parif. *ſolus habet dies*
apud eos uno circiter die minus eſt, quam naturale quadriennium. Haec omnia in Edit. Parif. deſiderantur.
eoque fit Edit. Parif. *eo fit.*
MCCCCLXI Edit. Parif. MCCCLXI
θεῦ ἐνιαυτὸς Edit. Parif. ἐνιαυτὸς
Solis Lunae Edit. Parif. *Solis et Lunae*
Dyrrhachinus Edit. Parif. *Dyrrachinus*
Heraclitus Edit. Parif. *Herodotus*
decem milium CC∞ Edit. Parif. X *milium* DCCC

Dion

Dion X.M.CC∞XXCIV Edit. Parif. Dion XIII. DCCCCLXXXIIII.

Orphaus C.M.XX. Edit. Parif. *Orpheus centum* XX.

nec unquam in se reverti Edit. Parif. *nec in se unquam reverti*

πενταετηρίδας *maxime notandis temporibus* Edit. Parif. *Penteteridas maxime notandas temporibus*

circuitus Edit. Parif. *circumitus*

quas vocant Edit. Parif. *quos vocant*

duodecimo Edit. Parif. *die duodecimo*

Ser. Cornelii Edit. Parif. *Sergii Cornelii*

undequadragesimus Edit. Parif. *unus de quadraginta*

locus Edit. Parif. *locus videtur*

Cap. XIX. *Aphrodisius* Edit. Parif. *Aphrodius*

et partem diei octavam Oenopides CCCLXV Haec in Edit. Parif. desiderantur.

dierum duum et viginti Edit. Parif. *dierum duorum et viginti*

incomprehensibile quiddam et inenuntiabile Edit. Parif. *incomprehensibilem quidem et inenumerabilem*

ab Isone rege Edit. Parif. *a Pisone rege*

Arminon Edit. Parif. *annum*

perduxisse Edit. Parif. *produxisse*

primum Edit. Parif. *primo*

προσέληνοι *adpellati* Edit. Parif. *Proselenas appellant*

quod prius Edit. Parif. *quod quem prius*

quam is in Edit. Parif. deest *quam*

tradant Edit. Parif. *tradunt*

Horum Edit. Parif. *Horon*

ὥρας Edit. Parif. ὥρους

ὧρον in Edit. Parif. deeft.

eorumque Edit. Parif. *Eorum*

ὡρογράφας Edit. Parif. *horographos*

circuitum Edit. Parif. *circuitu*

πενταετηρίδος Edit. Parif. *pentaeteris*

annos et inter fe diffimiles Edit. Parif. *annos inter fe diffimiles*

Cap. XX. *mittam* Edit. Parif. *omittam*

recentioris memoriae Edit. Parif. *recentiores memoria*

anquirere Edit. Parif. *inquirere*

itemque Edit. Parif. *item*

ab initio XII *menftium* Edit. Parif. *ab initio* XXII *menfium*

fuiffe fcripferunt in Edit. Parif. *fuiffe* deeft.

Junio Gracchano Edit. Parif. *Junio Graccho*

credendum, qui Edit. Parif. *credendum eft, qui*

unde orti Romani Edit. Parif. *orti unde Romani*

Hi decem menfes Edit. Parif. *in decem menfes*

hoc modo Edit. Parif. *in hoc modo*

videatur Edit. Parif. *videbatur*

unus dies Edit. Parif. *dies unus*

quod magis credo in Edit. Parif. [ ] inclufa

fex illis Edit. Parif. *fex his*

dies funt finguli detracti in Edit. Parif. *dies* defunt.

factique

factique sunt dies Edit. Parif. *factique dies* omiſſo *ſunt.*

Atque ita omnes Edit. Pariſ. *Atque omnes* omiſſo *ita*

vel gratiam, quo etc. Edit. Pariſ. *vel quo* omiſſo *gratiam*

redemtor Edit. Pariſ. *redemptores*

ex anni magnitudine Edit. Pariſ. *anni magnitudine*

eſſet Edit. Pariſ. *eſſent*

ultro Edit. Pariſ. *vitioſe*

interkalarios Edit. Pariſ. *intercalares*

ſexaginta ſeptem Edit. Pariſ. *ſexaginta octo*

CDXLV Edit. Pariſ. CCCCXLV.

ſcilicet Edit. Pariſ. *ne ſcilicet*

a loco ſubmoverentur Edit. Pariſ. *a loco ſummo verterentur*

caeteri quintanas Edit. Pariſ. *Caeteri omnes reliqui quintanas*

Biſextum Edit. Pariſ. *biſſextum*

optime Edit. Pariſ. *optimi*

etiam ſi qui decimeſtres fuerunt Edit. Pariſ. *etiam qui decem menſes fuerunt*

quantum poterat idem, fuerunt correcti Edit. Pariſ. *quantum iidem poſtea fuerunt correcti*

Cap. XXI. *res in eo geſtae* Edit. Pariſ. *res eo geſtae*

ſive ſemper fuit Edit. Pariſ. *ſeu ſemper fuit*

Ogygium Edit. Pariſ. *Ogygis*

anni circiter CCCC Edit. Pariſ. *annis circiter* CCCC

voluerunt Edit. Pariſ. *voluere*

et

et quod Sosibius Edit. Paris. *et quidem Sosibius*
Aretes Edit. Paris. *Orethes*
IↃXIIII Edit. Paris. CLXIIII.
fuit quidem aliqua Edit. Paris. *fuit aliqua*
civitatium Edit. Paris. *civitatum*
eorumque intervalla Edit. Paris. *eorum et intervalla*
Parilibus Edit. Paris. *Palilibus*
anni Augustorum Edit. Paris. *anni Augustani*
Imperator Caesar, D. F. Edit. Paris. *Iul. Caesar divi filius imperator Augustus*
perinde ex Kal. Jan. Edit. Paris. *pridie Kal. Jan.*
ex ante diem Edit. Paris. *et ante diem* et quidem, ut opinor, melius.
L. Munacii Planci Edit. Paris. *Numatii Planci*
M. Vipsanio Agrippa III *Coss.* Edit. Paris. *M. Vipsano Agrippa Consul.*
habent hunc Augustorum annum CCLXVII. Edit. Paris. *habent Augustorum annum* CCLXVIII.
Nabonnazaru Edit. Paris. *Nabonnagarii*
DCCCCLXXXVI Edit. Paris. adiungit *est.*
ad hunc usque Edit. Paris. *adhuc usque*
a primo die Edit. Paris. *a die primo*
quique hoc Edit. Paris. *quoque hic*
Imperatore Antonino Pio II *et Bruttio Praesente Coss.* Edit. Paris. *Ulpio et Brutio praesente Romae Coss.*
et solaris, et canicularis, et Dei annus Edit. Paris. *solaris et canicularis et trieteris*

ne quis eos aut ex Kal. Jan. aut ex alio quoque tempore simili putaret incipere: cum his conditorum voluntates non minus diversae sint Edit. Parif. *ne quis nesciat voluntates; quae non minus diversae sint*

a bruma, aliis ab aestivo solstitio Edit. Parif. *a brumali: ab aestivo solstitio*

ab auctumno aequinoctio Edit. Parif. *ab autumnali aequinoctio*

Cap. XXII. *Mensum* Edit. Parif. *Mensium*

dicantur Edit. Parif. *dicuntur*

est autem Edit. Parif. *autem est*

Romani Edit. Parif. *Roma*

sive Solis, seu Lunae Edit. Parif. *seu solis. seu lunae*

neque peraeque Edit. Parif. *nec peraeque*

alias longiores, alias breviores Edit. Parif. *alios longiores alios breviores*

civitatium Edit. Parif. *civitatum*

Maius XXII Edit. Parif. *Maius* XII

Sextilis duodeviginti Edit. Parif. *Sextilis duode* XXX.

plerique Edit. Parif. *pleraque*

CCCLV Edit. Parif. CCCLX

ut sic etiam Edit. Parif. *Et sic etiam* praecedente puncto.

et si Edit. Parif. *etsi*

universi tamen Edit. Parif. *tamen universi*

concurrerent Edit. Parif. *concurrent*

ab Aphrodite, id est, Venere Edit. Parif. omittit *id est.*

mensum

mensum Edit. Parif. *mensium*

antiquiores, quam Urbem fuisse Edit. Parif. *antiquiores fuisse, quam urbem*

satis argute docet Edit. Parif. *satis ἀρχὴ docet*

Majae fiat Edit. Parif. *Maiae fit*

maxime Junoni honores habentur Edit. Parif. *maximi Junoni habentur honores*

a numeris adpellatos Edit. Parif. *numeris appellatos* omissa praeposit. *a*

et Januarium Edit. Parif. delet *et* novamque incipit periodum.

adtributus est Edit. Parif. *attributus* omisso *est*

piat Edit. Parif. *expiat*

Februm Edit. Parif. *Februum*

quod Februm adpellant Edit. Parif. *quod Februum appellant*

vocitatus Edit. Parif. *vocitatur*

inmutata Edit. Parif. *mutata*

nam qui Quintilis fuit Julius etc. Edit. Parif. *nam Quintilis Julius etc.*

ex S. C. in Edit. Parif. deest.

anno Augustano Edit. Parif. *anno augustio*

mensum inmutaverunt Edit. Parif. *mensium mutavere*

mensibus fuerunt Edit. Parif. tantummodo habet *mensibus*

Cap. XXIII. *mensis et annus* Edit. Parif. *mensis aut annus*

ab oriente sole Edit. Parif. *ab exoriente sole*

usque ad exortum Edit. Parif. *ad ortum*

dicitur Edit. Parif. *dicetur*

Idem

Idem — ad proximam noctem in Edit. Parif. desiderantur.

nafcuntur Edit. Parif. *qui nafcuntur*

ad clima Siciliae Edit. Parif. *a climate Siciliae*

folarium Edit. Parif. *horarium*

in XII. *Tabulis* Edit. Parif. omittit praepofit. *in.*

invenias Edit. Parif. *invenies*

legibus Edit. Parif. *legimus*

quadripartito Edit. Parif. *quadripertito*

idque fimilitudo Edit. Parif. inchoat novam periodum et habet: *Id fimilitudo*

Cap. XXIV. *aliis fubnotata* Edit. Parif. omittit *aliis*

Incipiam Edit. Parif. *Incipio*

dein Edit. Parif. *deinde*

conticuerunt Edit. Parif. *conticuere.*

fuprema Edit. Parif. *tempeftas fuprema*

Sol. Occafus Edit. Parif. *Solis occafus*

Plaetorius Edit. Parif. *Pleetorius*

Poft Hac Fuat Edit. Parif. *pofthac fuerit*

Isque usque ad fupremam jus inter cives dicito Edit. Parif. *Isquefupremum ad folis occafum ius inter cives dicito.*

fequitur vefpera Edit. Parif. *dicitur vefper.*

qua Edit. Parif. *quia*

tunc ad mediam noctem dicitur Edit. Parif. *tunc cum ad mediam noctem dicitur.*

INDEX

INDEX
AUCTORUM ALIORUMQUE MONUMENTORUM.

Prior numerus caput, posterior §. indicat.

Dion

INDEX
RERUM PRAECIPUARUM.

A.

Alexandri

Claſſi-

Opinio-

Ponti

Quin-

mentum

INDEX AUCTORUM
IN FRAGMENTO NOMINATORUM.

(Numerus prior Caput, posterior vero paragraphum indica).

INDEX

RERUM VERBORUMQUE IN FRAGMENTO.

(*Prior numerus Caput, posterior autem Sum. designat*).

Figura

Lydium

Phalae-

Stella

EMENDANDA.

In textu: pag. 49. l. 1. *ferè* l. *foetae*. p. 96. l. 7. *ulto* l. *ultro*.

In notis: pag. 2. l. 12. *ſe referunt* l. *ſpectant*. p. 60. l. 2. adde: vel mundum aequiparabant pedi metrico choreis apto, qui et χόρειος vel χορεῖος dicitur, quia omnia, praecipue ſidera, ex ordine certo, ſaltantium more, qui melodiam ſonorum muſicorum certis numeris adſtrictam in choreis ſequi ſolent, in mundo ſe movent, nec ab hac agitatione perpetua certis legibus numerisque quaſi alligata huc usque ſunt digreſſa. p. 94. l. 1. *antiqui* l. *antiquis*. ibid. *oppoſuit* l. *appoſuit*. p. 114. l. 22. *mutationum* l. *mutationem*.

FINIS.